Kamu'da Sosyal Politika

Yıl:6 / Sayı:22 / 2012-3 ISNB: 1306-8334

Geçmişten günümüze
Aydın ve **Aydın Sorumluluğu**

Kamu'da Sosyal Politika

Memur-Sen'in Bilimsel, Akademik
ve
Sosyal Hayata Katkısıdır.

İçindekiler

08	Düştüğümüz Yerden Ayağa Kalkmak Ya da Aydın Sorunu	Prof. Dr. Erol Göka
14	İslâm Medeniyeti'nin İktidardaki Aydınları	Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne
17	Çağdaş Meydan Okumalar Karşısında Ulema: İmkânlar ve Riskler	Prof.Dr.Şaban Ali Düzgün
25	Aydınlar ve Sivil İtaatsizlik	Doç. Dr. Fikret MAZI
31	Nebevî Dil Ve Öncü Tefekkür Yolculuğu	Yusuf Kaplan
44	Küreselleşme, Yabancılaşma ve Kültür Bunalımı	D.Mehmet Doğan
48	Küreselleşme Bağlamında, Arap-İslam Dünyasında Fikir ve Müteffekkir Sorunları	Ahmet Dağ
56	Aydın Sorumluluğu ve AB	Prof. Dr. Turgut Göksu
60	Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözüm Mekanizmaları ve Aydınlar	Prof. Dr. Hakan Taşdemir
63	Sosyal Medyanın Dayatması ve Aydın	İbrahim Demirkan
67	Aydın ve Aksiyon Adamı Olarak Mehmet Akif İnan	Recep Garip

Editörden

Halit Ortaköy
Memur-Sen Genel Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Sekreteri

Güncel Âlim mi/Çağı Aşan Münevver mi?

Her bireyi, nasıl içinde doğup büyüdüğü toplumun inançları, alışkanlıkları, birikimleri ve değer yargıları zaman içinde şekillendiriyorsa; adına ister münevver, ister aydın, mütefekkir, entelektüel ya da ulema diyelim, fikir, düşünce ve eser bakımından temayüz etmiş şahsiyetleri de, toplum üretir ve şekillendirir.

Bu genel kabul çerçevesinde halk, kendi anlayış, kabiliyet ve dinamikleriyle "ulemasını", ulema da hem toplumu hem de yönetici kitleyi eğitir, yetiştirir. Yöneticiler, halkın yüksek düzeyde eğitimi ve zamanın gerekleri doğrultusunda gelişimi için çaba sarf ederken aynı zamanda donanımlı bir aydın sınıfın teşekkülü ve tekemmülüne de zemin hazırlamış olurlar. Bu üçlü, bu döngüyü uzun süre ve istikrarla devam ettirdiğinde; daha dinamik, daha başarılı, daha güçlü bir toplumsal yapı hatta tüm insanlığın ortak paydası olacak bir medeniyet inşası gerçekleşebilir. Toplum, yönetici ve aydın sınıfından herhangi birisinde yozlaşma/çürüme/yabancılaşma meydana gelirse bu, anında diğerlerine de sirayet eder ve kısa zamanda çöküş ve yok oluş kaçınılmaz olur.

Bu bağlamda İmam-ı Şafii, "halkın bozulması yöneticilerin, yöneticilerin bozulması ise ulemanın yetersizliği yüzündendir" demekle, sorumluluğun en ağırını aydın sınıfına yüklemiştir. Bu ağır sorumluluğun muhatabı olan aydın, aynı zamanda toplumun ahlakı, vicdanı ve kalbidir. O, gerçekte halkıyla aynı zaman dilimini yaşıyor olsa da elli hatta yüz yıl önden gitmelidir ki; mensubu olduğu toplum da (büyük kitleler de) taşıdığı misyona, gözettiği ufka ve hedefe heyecanla iştirak etsin ve birlikte yürüsün. Bu yolculukta çıkabilecek engelleri, olası zorlukları, handikapları önceden sezmek, hissetmek ve çözüm üretmek suretiyle kaos ve buhranlardan toplumu çekip çıkarsın.

Hemen hemen bütün toplumların, yüzyıllar içinde oluşan ve yeri geldiğinde eylemlerine, kararlarına, reflekslerine ve seçimlerine yön veren kendine özgü bir halet-i ruhiye'si vardır. Bizim milletimiz de, kendi kültür havzasında yetişen ve medeniyet değerlerini referans alan gerçek aydınla (münevver insanla), başka kültürlerin eseri olarak ortaya sürülen aydınları bir diğer ifadeyle -kendi toplumunun değerlerine yabancılaşmış- aydın geçinenleri kendine has "arif " tarafıyla bir şekilde tefrik etmiş, kimin sözüne ve eserine itibar edeceğini tereddütsüz ortaya koymuştur. Tarih, mesajı yüzyılları aşan münevverle, mesajları yarına kavuşamayan aktüel/konjonktürel alimleri kaydetmiştir. Şimdi bize düşen, meşakkatli yolculukların eseri medeniyetimizin bakiyesi halet-i ruhiyemize mahsus arif tavrımızla; kendi değerlerine yabancılaşmış, güncelin ötesine geçemeyen alimlere (arif olmayı beceremeyenlere) sırtımızı dönerek modern çağın tüm insanlığa getirip dayattığı tüm zorluklara, açmazlara karşı yeni teklifler, yeni çıkış yolları, ufuklar ve hedefler sunacak yeni münevverler yetiştirmek ve onların çağın ötesine seslenen mesajlarını medeniyetimizin yeniden inşası ve ihyası çabalarımızın yol haritasına dönüştürmektir.

Yayın organlarının kültür hayatımızdaki rolünü 1970'li yıllarda "Aydın bulma yolunda, kadronun elinde en geniş alanlara sarkan yayın organları olmalıdır. Kadronun sanat, fikir, politika adamlarını kamuya mal eden yayın şarttır. Ülkenin kültür hayatının akışını yönlendirmenin yolu yayındır." ifadeleriyle ortaya koyan M. Akif İnan'ın, bu mesajını hayata geçirme olarak da gördüğümüz "Kamuda Sosyal Politika" dergisinin bu sayısını, bize düşeni deklare etmek ve tarihe not düşmek adına "aydın" konusuna ayırdık. Görüşlerini ve özeleştirilerini içeren yazılarıyla, aydın gerçeğini kavramada bize ışık tutan ve sayılarının artmasını umduğumuz aydın insanlara teşekkür ediyor, yazılarındaki ışıkla sizleri baş başa bırakıyoruz.

Memur-Sen Adına Sahibi
Ahmet Gündoğdu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Editör
Halit Ortaköy

Genel Yayın Yönetmeni
Şahin Ali Şen

Yayın Kurulu
Günay Kaya
Metin Memiş
Mehmet Bayraktutar
Hacı Bayram Tonbul
Ahmet Kaytan

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Ali Seyyar
Prof. Dr. Yasin Aktay
Prof. Dr. Kadir Arıcı
Prof. Dr. Ömer Çaha
Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne
Doç. Dr. Oya Akgönenç
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Anık
Yrd. Doç. Dr. Veysi Erken
Doç. Dr. Erdinç Yazıcı
Şahin Ali Şen
Hüseyin Rahmi Akyüz
Emin Şenver
Osman Timurtaş
Bilimsel makaleler ile ilgili
tüm soru ve yazışmalarınız için;
Şahin Ali Şen
sosyalpolitika@memursen.org.tr

Yayın İdare Merkezi:
Memur-Sen
GMK Bulvarı Özveren Sokak No:9/4
Demirtepe/Ankara
Tel: (0312) 230 09 72-73 - 230 48 98
Bürocell: (0533) 657 97 03-04
Faks: (0312) 230 39 89
www.memursen.org.tr

Grafik Tasarım&Baskı
Norm Yazılım Ltd. Şti.
GMK Bulvarı Özveren Sokak No:13/18
Demirtepe/Ankara
Tel: 0312 229 09 81

Yayın Türü:
Yaygın - Süreli
Basım Tarihi: Ocak 2013*
5000 adet
Ücretsiz Dağıtılır.

*Önceki sayıda, Temmuz 2012 yerine sehven Nisan 2011 yazılmıştır, düzeltiriz.

Ahmet Gündoğdu
Memur-Sen Genel Başkanı

Aydın ve Medeniyet İnşası

Entelektüel, dünyayı her gün yeni baştan kurabileceğine inanan adamdır." Cemil Meriç

Aydınlar, her çağ ve her cemiyette "ayrıcalıklı" bir konumda bulunmuş, cemiyetin öncüleri olmuş ve içinde bulundukları cemiyetin biçimlenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. İlkel toplumlarda büyücü, sihirbaz ya da rüya yorumcuları tamda bu nedenle, hem toplum hem de iktidar sahipleri için önem verilmesi gereken kişiler arasında her zaman ön sırada yer almıştır. Bilimin ve bilginin hâkim olduğu toplumlarda ise aydın, bilge kişi sıfatıyla akli rehberliğin yanı sıra topluma hizmet etme ve gerektiğinde iktidarı eleştirme misyonlarını da üstlenmiştir. Bu bağlamda, aydının iktidara ve topluma yakınlığı-uzaklığı diğer bir ifadeyle güç karşısındaki duruşu, hem aydın sıfatı hem de kendisine yönelen beklentiler açısından son derece önemlidir.

Aydın ya da entelektüel, zihniyle hareket etmek ve dingin bir beyne sahip olmak durumundadır. Bu bağlamda, Cemil Meriç "uyanık bir vicdan"; Şerif Mardin "kritik söylemi merkeze alarak düşünen ve üreten" olarak tasvir eder aydını. Herkesin kendini suyun akışına bıraktığı bir toplumda "uyanık bir vicdan" Uyanık bir vicdan olarak, iktidarı gerektiğinde kritik söylem ile çekinmeden uyarmaktır aydın olmak. Bu duruş, hem kabiliyet hem de cesaret ister. "Entelektüel"in bir kavram olarak ilk kez ortaya çıkması da bu iki temel özellikle doğrudan ilgili olan bir olaya; 1898 yılında Fransa'da Dreyfus davasındaki haksızlıklara karşı "Aydınlar Bildirisi"ni yayınlayanların, davanın haklılığını savunanlarca 'entelektüeller' denilerek eleştirilmesine dayanır.

Konfederasyonumuzun kurucu Genel Başkanı ve kendisi de bir aydın olan M. Akif İnan, "Bir aydın kadrosuna sahip olmayınca, bir aydınlar kadrosuyla ülkenin bütün aydınlarına seslenmeyince, ülkenin bütün aydınları içinden bir büyük grubu çekmeyince, onları hiç olmazsa sana karşı peşin anti-patik tutumlarından alıkoymayınca, bir düşüncenin başarıya ulaşması imkansızdır" sözüyle her düşüncenin her fikri hareketin, başarıya ulaşmak için aydın kitlesinin ilgi ve desteğine olan ihtiyacına vurgu yapar.

Aydın özellikleri ve toplumun aydın insandan beklentileri üzerinden, yakın dönemlere kadar Türkiye'de aydın olmanın hem zor hem de sorun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zordur: Demokratik problemlerin yaşandığı, darbe yapmanın makul bir seçenek ve baskıların olağan bir tercih sayıldığı bir ülkede aydın olmak zordur. Devletin resmi ideolojisi üzerinden geliştirdiği hâkim söylem karşısında; özgün olmak, özgür kalmak, fikir üretmek ve bunları mecz ederek eleştirileri deklare etmek zordur. Çünkü söylemi, aykırı duruşu ve fikirleri, aydın kimlik için sadece özgürlüğünü değil hayatını kaybetmekle sonuçlanacak bedellerin gerekçesi yapılabilir. Mehmet Akif Ersoy'un Mısır sürgünü, İskilipli Atıf Hocanın şehit (idam) edilmesi, Bediüzzaman Said-i Nursi'nin ve Necip Fazıl Kısakürek'in hapishane hayatı, özellikle de aksiyoner aydının ödediği bedellere ilişkin yakın tarihimizin toplum vicdanında da yara açan en bilinen örnekleridir.

Türkiye'de aydın olmak, aynı zamanda sorundur: Çünkü Batılılaşma hareketinden sonra aydın zümre arasında ayrılıklar ve yabancılaşma başladı. Kendi toplumuna, kendi değerlerine, kendi sorunlarına yabancı aydın tipi ortaya çıktı, hatta bu tipoloji yükselen değer olarak sunuldu. "Uyanık vicdan" olmak yerine, toplumun değerlerine ve özelliklerine sırtını dönenler hatta savaş açanlar bilge/aydın ilan edildi. Aydın duyarlılığıyla hareket edenler bilgeler değil, "ideolojik görev" duygusuyla hareket etme eğilimi gösteren bilgililer revaçta oldu. Bunlar, Türkiye'deki aydın imajını zedelemiş ve aydın bağlamında ak ile karanın birbirine karışmasına neden olmuştur. Bu süreç; toplumun, siyasi aktörlerin, iktidarın hatta küçümsenmeyecek sayıda aydının, aydın kitlesini sorunlu bir zümre olarak algılamasına/görmesine de kapı aralamıştır. Esasen Osmanlı'nın son yıllarına kadar Türkiye, tarihinde "aydın" kitlesinden ya da Osmanlı dönemindeki hakim deyimle "münevver" zümresinden kaynaklanan çok fazla sorun yaşanmamıştı. Özellikle, münevverlerin yabancılaşmasından söz edilemezdi. Fakat Fransız İhtilali'nin özellikle de Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitim için Avrupa'ya gönderilenlerin etkisiyle aydınlar arasında fikri kırılmalar yaşanmış ve fiili düzeyde bölünmeler baş göstermiştir. Batılılaşma hevesi ve süreci, "yerli münevver" geleneğinin yerini "aydın" kavramına bırakmasına, sonrasında ise "entelektüel" deyiminin yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. Aslında, münevverden entelektüele uzanan kavramsal düzeydeki bu değişim süreci, toplumsal değişimin ve bu değişimin tetiklediği kimlik buhranının bir yansımasıydı. Yerli olandan uzaklaştıkça, yerli olmaktan rahatsızlık baş gösterince "münevver" kullanılmamaya başlandı. Yerel ve yerelin önemsediği manevi özelliklerin daha ön planda olduğu "münevver insan", aydınlanmış, karanlıktan kurtulmuş insan demektir. Münevver insan olmak, kendini ve kendisine bilme meziyetini vereni bilmeyi, kusur ve meziyetlerinin farkında olup aczini ve neleri yapmaya muktedir olduğunu görmeyi, mensubu olduğu toplumun yaşadığı ve yaşatmak için uğraştığı değerlere hakim olmayı gerektirir. Ne yazık ki Batılılaşma ve modernleşmeyle birlikte münevverin manevi yönünden vazgeçilmiş hatta manevi hasletleri reddedilmiştir.

Bu vazgeçişin ve reddin arka planında, "geri kalmışlık psikolojisi ya da sendromu" görülmektedir. Büyük bir cihan devleti olan devlet-i âliyenin daha küçük bir devlete dönüşmesinin tetiklediği bu sendromun da etkisiyle aydınlarımız, Batı eksenli kurtuluş arayışına başlamış ve ilk olarak da manevi zemininin terkine yönelmişlerdir. İbn Haldun'un "Mağlup olan her zaman galip olanı taklit eder, düşmanı dahi olsa" tezi, üstelik de bu teze karşı en çok direnç göstermesi gereken aydın zümre üzerinde gerçekleşmiştir. Dönemin aydınlarının azımsanmayacak bölümü: Batı'ya yönelmiş, oradan beslenmeye başlamış, geri kalmışlığın nedenini de varolan zihni gelenek, klasik eğitim sistemi ve toplumun yerel ve manevi değerlere olan bağlılığı

olarak görmüştür. Geçiş dönemi olarak isimlendirilebilecek bu süreç sonrasında aydınlarımız, tarihsel, kültürel ve entelektüel sermayemizi bilmeden, tanımadan oryantalist söylemin peşine takılarak kendi toplumuna ve kültürüne yabancılaşmaya başlamıştır. Cumhuriyetin bu anlamda sembolik aydınlarından sayılan ve yurt dışında elçi olarak da ülkemizi temsil eden Yakup Kadri'nin "Yaban" romanı, aydın yabancılaşmasının ulaştığı boyutu kavramayı kolaylaştıran simgesel bir eser olarak görülebilir. Romanda, hem köy hayatıyla hem de -ülkenin kurtuluşunda ve Cumhuriyetin kuruluşunda büyük pay sahibi olan- köylülerle alay edilmekte ve küçümsenmektedir. Bu yaklaşım tarzı, o dönemde sadece Yakup Kadri'yle de sınırlı kalmamış, sonraki yıllarda geleneğe dönüşmüştür.

Aydın olmak, "ilericilik ve gericilik" tartışmasının ekseninden çıkamamış, yakın zamanlara kadar dar sınırlar içinde iktidarlarla kısa ya da uzun paslaşmalar yapılmaya çalışılmıştır. Batılılaşma serüvenimizden sonra aydınlarımız arasında toplum mühendisliği eğilimi artmıştır. Bunda ideolojik toplumsallığın etkisi oldukça fazladır. Kültür ve değer eksenli toplumdan, katı ve ideolojik eksenli topluma geçiş ön görülmekteydi. Toplumsal değişimlere bir toplum mühendisi gibi bakanlar, küresel olandan yerel olana, merkezden çevreye doğru hareket ederler. Bu nedenle de üstten ve komprador bir aydın tipi karşımıza çıkar. Bu aydın tipine karşı ise yerli duruş sergileyen, toplumun kimliğiyle örtüşen aydınlar ortaya çıkmıştır.

Bu iki aydın tipi, Doğu'da, özellikle de Müslüman toplumlarda kendisini göstermiştir. Bu toplumlarda, Batılılaşma ve modernleşme karşısında benzer süreçler yaşandığından özellikle yerli aydın tipolojisindeki benzerlikler dikkat çekmektedir. Türkiye'de M. Akif Ersoy, Pakistan'da Muhammed İkbal, Afganistan'da Cemaleddin Afgani, Bosna'da Aliya İzzetbegoviç, Mısır'da Seyyid Kutup, Tunus'ta Raşid El Gannuşi, Suriye'de Cevdet Said, Cezayir'de Malik Bin Nebi, İran'da Ali Şeriati ve Filistin'de Hıristiyan düşünür Edward Said'in, farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda yaşamış olsalar da benzer sorunlara karşı benzer tepkiler göstermek; Batı kapitalizmine, sömürüye ve -değerlere aykırı- dönüşüme (fesata) karşı direnmek ve halkı aydınlatmak, Batıcı misyoner ya da oryantalist söyleme karşı, yerli ve tebliğci bir söylem geliştirmeye çalışmak noktasında referans ve hedef birlikteliğine sahip oldukları görülmektedir. Hepsi, referans değerlerinin ve bu değerler çerçevesindeki hedeflerinin gereği olarak, kimlik değişimine ve tek tipleş/tir/meye karşı çıkmışlardır.

Sonuç olarak, Türkiye'de münevver, aydın ya da entelektüel tarihimiz, toplumsal değişimlerin bir yansımasıdır. Batılılaşma süreciyle birlikte aydınlar arasında kutuplaşmalar baş göstermiş, aynı zamanda toplumla aydınlar arasında mesafeler oluşmuştur. Aydınlar arasındaki farklılık ideolojik eksende seyrettiğinden, diyalogsuz bir dönem de yaşanmıştır.

Ancak, 1980 sonrasında fraksiyonları ve dünya algıları farklı, sorumluluk duygusu güçlü aydınlarımızın ilişkilerinde bir yumuşama eğilimi görülmüştür. Bu eğilim ve ideolojik katılık azaldıkça aydınlarımızın evresel bilgi ve değerleri reddetmeden "kendisi olma" ve "yerli kalma" azmini artıracak ve toplumla arasındaki yılların ürünü olan mesafeyi de gittikçe azaltacaktır. Demokrasiye dair problemlerimizi gidermek, özgürlüklerimizi tekemmül ettirmek, küresel zeminde her alanda öne çıkmanın reçetesini kendi değerlerimizle oluşturmak; medeniyet değerlerimizi yansıtan "yerli aydın"/"münevver insan" tipolojisini hakim kılmakla mümkündür. Bu noktada en büyük sorumluluk, hiç şüphesiz yine aydın kitlesine düşüyor.

Elbette, aydın zümresi bu mücadelede yalnız bırakılmamalı ve bırakılamaz. Özellikle sivil toplum, hem yabancılaşma girdabından kurtulmak hem de yerli olmak/kalmak çabasında aydın kitlesine, moral ve motivasyon desteği sağlamayı görevleri arasında görmelidir. Sivil toplum ve aydın insan, var oldukları toplumun talep ve tekliflerini şekillendirme ve sonuca ulaştırma noktasında sosyal sorumluluk olarak görülmesi gereken sürekli bir işbirliğini hayata geçirmek durumundadır. Çünkü her ikisi de ancak toplumu ve değerlerini önemsedikleri, bu değerleri var eden medeniyetin inşası ve ihyası noktasında sorumluluk yüklendikleri sürece toplumun himayesine ve teveccühe mazhar olabilir.

Prof. Dr. Erol Göka
Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü Öğretim Üyesi

Düştüğümüz Yerden Ayağa Kalkmak Ya da Aydın Sorunu

'Aydın' denilen insanın kim olduğunu doğru tanımlayamazsak, sonraki değerlendirmelerimiz de hatalı olacaktır. 'Aydın' için en kısa biçimde "bir toplumun en yüksek kolektif zihinsel ürünü" diyebiliriz. Bu tanımda toplum ve yüksek zihinsel ürün olmak üzere iki nokta öne çıkıyor; bunları biraz açalım: Hepimizin insan teki olarak geçmişimize dair güçlü duygusal bağlarla belirlenen bir hafızamız ve geçmişimizden ve şimdimizden yola çıkarak geleceğimize dair beklentilerimiz, ufukta gördüklerimiz vardır ve bunların tamamı bizim kişisel zihin kapasitemizdir. Hepimizde şöyle ya da böyle bir zihinsel kapasite bulunur ama bazılarımız bu açıdan daha avantajlıdır. İnsanın yaratılışı icabı zihinsel, entelektüel kapasitesi ne kadar artarsa, bu sayılan hususiyetleri daha bir kabarır, öne çıkmaya, görünür hale gelmeye başlar. 'Aydın' dediğimiz kimsede bu hususiyetler çok ön planda olmakla birlikte, o bunları kendisinden ziyade içinde yaşadığı, ait hissettiği toplum için, onun adına da harekete geçirebilen insandır. Toplumla kader bağı, onun adına da düşünebilme yeteneği bir entelektüeli aydın yapar.

Aydın, düşünce faaliyetlerini genelin çıkarları ve bireyin (ve bir birey olarak kendisinin) özgürlüğü için sürdüren kimsedir. O ne bir vakanüvistir ne de ideolog.

Aydın, düşünme faaliyetini varlığı anlamak için sürdüren düşünürden de maddi ilişkilerin belirlenimlerini keşfetmeye çalışan bilimciden de farklı bir kimsedir. O, daha ziyade siyasetçiye yakındır. Siyasetçinin pratik akılla yaptığını teorik akılla yapan kişidir.

Aydın, kişisel kimlik itibariyle biraz 'lider'leri andırır. O, hem kendisidir hem de toplum adına söz alması, zihinsel yeteneklerini, sezgilerini toplum için kullanmasıyla kendisinden daha fazlası olan bir kişiliktir. Zor bir kimliktir aydının taşıdığı, çok ağır sorumluluklarla doludur. O yüzden aydının ihaneti çok kolaydır, üstlendiği yükü taşıyamıyorsa ya kendisinden ya da temsil ettiği toplumdan vazgeçiverir.

Aydın, bir toplumun en yüksek kolektif zihinsel ürünüdür ama konumu toplumun bir parça önünde olduğu, kısmen ondan ayrıştığı için toplumla bağı, bir yandan da olmazsa olmaz nitelik-

teyken bir yandan da çok naziktir. Öylesine nazik ve narindir ki birçok aydın da kopuverir. Aydının yol gösterici niteliği, toplumla bağı koptuğunda yani organik vasfını yitirdiğinde; o, ya kendisinden başkasıyla ilgilenmeyen, kendini beğenmiş bir sinik ya da topluma, 'benim dediklerimi yapmıyor' diye kızıp köpüren bir despot haline dönüşür. Toplumla bağının kopuk olup olmamasına göre aydınları 'organik' olanlar ve olamayanlar diye ikiye ayırabiliriz.

Günümüz için konuşacak olursak, bilginin modern dünyadaki üretimi ve işlevleri göz önünde bulundurulduğunda, milletin kendisini, kendi dünya görüşünü entelektüel ve siyasi bakımdan en üst düzeyde üretme işlevini gören aydınlara 'milletin organik aydını' diyebiliriz. Milletin organik aydını sözüyle kast edilen, bir grup entelektüel kimse değildir; aydınlarda bulunan ve millette somutlaşan geleneğe karşılık gelen yanlar, aydınların organik yanını oluşturur.

Milletin organik aydınları, milletle devlet arasındaki köprü işlevi de görür, devletin tabiatı icabı toplumdan yabancılaşmasını en aza indirir. Milletle organik bağlantıları olan aydınların düşünce dünyasında açtıkları ufukların devletin yönetici elitleri katında alımlanması sayesinde, milletle devlet arasındaki suni duvarlar kaldırılacak, aradaki mesafeyi gideren, görünmezliği sağlayan ince bir tül çekilmiş olacaktır.

Aydının iktidarla ve siyasetle ilişkisi

Tam bu noktada yukarıda yapmaya çalıştığımız aydının tanımı ve işlevlerine onun devletle ve iktidarla olan ilişkisini de ilave etmemiz gerekir. Aydın, düşünce faaliyetlerini genelin çıkarları ve bireyin (ve bir birey olarak kendisinin) özgürlüğü için sürdüren kimsedir. O ne bir vakanüvistir ne de ideolog. Aydının her zaman iktidarla eleştirel bir mesafesi olması gerekir, aksi takdirde vakanüvisten ve iktidarın her türlü faaliyetini meşrulaştıran ideologdan hiçbir farkı kalmaz. Hele hele iktidardan kendisi nemalanıyorsa söylediklerinin geçerliliği zan altına alınır.

Aydının siyasi güçle ilişkisi Kant'ın söylediği gibi "Uzaktan merhaba" şeklinde olmalı, yolları asla kesişmemelidir. Aydın, hür bir vasatta, kor-

kusuzca, fikirlerini ifade etmeli, iktidar da aydının takdir ettiği fikirlerini tatbikata koymalıdır. Aksi takdirde, iktidarın gücü de aklın muhakeme kabiliyetini zedeler, ifsad eder, iktidarın gücünü tadan bir aydın da eski hayatını çok pespaye bulmağa başlar ve iktidar şehvetinin tadını sürdürmek için her şeyini feda edebilecek seviyelere düşebilir.

Sanki doğal olanın aydının milletin ihtiyaç ve taleplerinden apayrı bir bilgi tecessüsü peşinde koşması olduğu düşünülmekte ya da aydının milletle ilgisinin ancak ve ancak entelektüel gündemin egemen söylemleri icabınca olması gerektiğine inanılmaktadır

Fakat bu noktada biraz durmalıyız! İktidar-aydın ilişkilerinde eleştirel bir mesafe gereklidir tamam ama modern zamanlarla birlikte başlığımız genişlemiş 'aydın-siyaset ilişkisi' halini almıştır. Siyaset, modern demokrasilerde kimsenin, hele hele aydınların bigâne kalamayacağı insani etkinliktir; insanın kendisini ve yaşadığı toplumu, değerler dünyasını savunma biçimidir. Bu anlamda her aydının siyaset yapma mecburiyeti vardır. Siyaset yapmak, siyasetle ilgilenmek aydın olma tanımında da mündemiçtir zaten. Aydını sıradan bir okuryazardan, etliye sütlüye karışmayan bilim insanından ayırt ettiren nokta da burasıdır. Aydın, toplumun derdiyle dertlenir; hatta toplumun dert etmediği halleri bile fark eder, sezer ve toplumu bu konuda uyarmaya, aydınlatmaya çalışır.

Yani kendine has, âdeta siyasetler-üstü bir siyasetçidir. Şu halde soruyu şu hale getirmek en iyisidir: "Aydının siyaseten desteklediği, başarısı için uğraştığı siyasi programın savunucuları iktidar olduklarında, düşüncesi iktidara geldiğinde aydın nasıl bir pozisyon almalıdır?" Soru bu şekilde sorulduğunda cevap şöyle olmalıdır: "Aydın, düşüncesi iktidara geldikten sonra da bu düşüncenin uygulamadaki başarısı için uğraşmalı ama bunu iktidarla arasına mesafe koyarak ve eleştiri kırbacını sürekli şaklatarak yapmalı, hiçbir şekilde iktidarla çıkar ilişkisi içine girmemeli, iktidarın ücretli işçisi olmamalıdır".

Milletin organik aydını

Bütün bu söylediklerimiz, 'organik aydın' kavramımız ve aydına yüklediğimiz özellikle siyasi işlevler bazılarına çok yadırgatıcı gelebilir. Kanaatimizce bu yadırgamanın temelinde de aydının bugüne dek 'milletten kopuk', 'yabancılaşmış' tanımına aşinalık bulunmaktadır. Sanki doğal olanın aydının milletin ihtiyaç ve taleplerinden apayrı bir bilgi tecessüsü peşinde koşması olduğu düşünülmekte ya da aydının milletle ilgisinin ancak ve ancak entelektüel gündemin egemen söylemleri icabınca olması gerektiğine inanılmaktadır. Egemen entelektüel ajanda da ne yapacağınıza dair talimatlar vardır zaten. Yapmanız gereken yalnızca, milleti küçümsemek, aydın olmanın ilk şartı olarak, sıradanlığın yapış yapışlığından, ortalama insanın, yığınların düşüncelerindeki ve yaşama tarzlarındaki sefalete kapılmamanın erdemlerinden söz etmektir.

Milletin organik aydınının alışageldiğimiz organik olmayan aydın tipolojisindeki özelliklerle, varlığını esasen entelektüel bir mecrada ifadelendirmek dışında, asla ve kat'a bir ilişkisi yoktur. Milletin organik aydını, kendi düşünce ufkunu besleyen kültürel-tarihsel bağlamın ürünü olduğunun farkındadır ve bu yüzden kendisini onun bir parçası olarak algılamaktadır; bilginin iktidar için bir araç değil, varlığı aydınlatan bir ışık olduğunun, içinde yaşadığı geleneği anlamadan kendisini anlamanın imkansızlığının bilinci içersinde, geleneğin ihyasına (yaratıcı bir biçimde yenilenmesine) yönelik çabalarını, varoluşsal bir kaygıyla sürdürmektedir. Geleneğin tarafını tutan milletin organik aydınının bu tarafgirliği, ideolojik değil ontolojik bir tarafgirliktir; gelenek onun varlığa bakışının şekillendiği rahimdir.

Milletin organik aydınının tarafgirliği, onun diğer geleneklere düşman olmasını gerektirmez; onlarla diyalojik bir temastan, onlardan öğrenerek geleneğin (kendisinin) ufkunu genişletmekten yanadır; bu yüzden geleneğe karşı nispi bir mesafe koyarak eleştirel olmayı da elden bırakmaz. Milletin organik aydını, bu nitelikleriyle tam da siyasi bir uğraşın içindedir; çünkü tüm faaliyetlerinin odaklandığı daha iyi anlama çabası,

daha iyi bir dünya arayışından başka bir kapıya çıkmamaktadır. Toplumumuz da aydınımız da batıdan farklıdır. Üzerinde bu kadar söz söylediğimiz, "organik aydın" tanımı aslında bize ait değildir; biz ona yalnızca millet iyeliği ekledik. "Organik aydın" kavramını İtalyan Marksisti Antonio Gramsci'den ödünç aldık. Gramsci, sınıfsal bir iktidar bakışına sahipti ve sınıfların iktidar mücadelesinde iktidar blokları kurduğunu söylüyor, bu blokların birbirlerine karşı ideolojik tezler geliştirdiklerini ve bu işi burjuvazi ve proleteryanın organik aydınları vasıtasıyla yaptıklarını beyan ediyordu. Bizde iktidar kavgasının çehresi de aydınların işlevleri de bambaşkadır.

Burada iktidar kavgası, son iki yüz yıldır sınıf mücadelelerinden ziyade yerlilik ve batıcılık tarzında cereyan etmekte, aydınlar da ona göre saflaşmaktadır. Batıcılar, millete olumlu hiçbir özellik barındırmayan cehalet, safsata ve önyargılardan mürekkep bir yığın olarak bakarlar ve milletin nefes alıp verdiği geleneksel ortamı, değiştirilmesi gereken gerici bir yapı olarak görürler. Bu ideolojiyi üreten aydınlara "Batıcılar" veya "vesayetçiler" diyebiliriz. Son zamanlara kadar aydınımızın büyük kısmı vesayetçiydi ama Osmanlı'nın gerileme ve yıkılma dönemlerinde devletle ve temsil ettiği Müslüman uygarlıkla birlikte gerileyen ve zayıflayan organik aydınlar son zamanlarda yeniden tomurcuklanarak açılmaya, kendilerini gösteremeye başladılar, milleti ve geleneği savunacak güçlü ideolojik argümanlar geliştirdiler ve milleti vesayet sistemine karşı iktidarın alternatifi yaptılar. Onlar geldiğinde vakit tamam oldu ya da vakit tamam olduğunda kendisini içine doğduğu milletin, geleneğin bir unsuru sayan, milletin en yüksek zihinsel üretimi olan, gelecek için tezler oluşturabilen bu insanlar yani milletin yeni organik aydınları meydana çıktılar.

Bugün "milletin organik aydını" vasfına bazı "milliyetçi" ve "İslamcı" aydınların daha çok uyduklarını söyleyebiliriz. Lakin milliyetçi ve İslamcı aydınların reaksiyoner kaldıkları ve sadece konjonktürel düşünceler ürettikleri, ideolojik fanatizme yatkınlıkları nedeniyle eleştiriden vareste olmadıklarını da belirtmeliyiz. Sol aydınlar aralarında Mehmet Ali Aybar, Hikmet Kıvılcımlı

gibi geleneğin önemini fark edenleri olsa da henüz aydın olmanın belirleyici niteliği olan "yerlilik" vasfını haiz değiller ama bu ilelebet böyle olacak değildir; artık kendi "Sol"umuzun vakti geldi de geçiyor. Liberallerin durumu ise biraz daha karışık, liberalizm çok önemli bir düşünce ve siyaset felsefesi, bize başlangıçta dışarıdan, 12 Eylül'den sonra da âdeta "gök"ten düşer gibi "güm" diye geldi. Liberal aydınlar arasında, geçmişte "milletin organik aydını" olmak için zorunlu şart olan gelenekten beslenen ve liberal düşüncenin gelenekselci yorumu için kafa yoran kimseler var, onları dikkatle izlemeliyiz.

Post-Kemalist dönemde aydınlar

Özellikle 12 Eylül 2010 Referandumu'yla birlikte iyice anlaşıldı ki, toplum kendisinin üzerinde sürekli hak talep eden vesayetçi-darbeci zihniyetle yönetilmeyi istemiyor; bu zihniyetle yüzleşmek, hesaplaşmak istiyor. Bu yüzden Kemalist dönem bitti, "post-Kemalist dönem" başladı diyebiliyoruz.

Kemalizm, milletin organik aydını niteliğini haiz olmayan batıcı aydınlar tarafından meşrulaştırılmaya çalışıldıysa da ila nihai böyle gitmeyeceği belliydi, en temelde bu üç nedenle tasfiye oldu

Her inşa süreci, bitişin tohumlarını da içinde taşır; başlangıçta görünmeyen, potansiyel halde olan bitiş güçleri, uygun zamanda kuvveden fiile geçiverir. Kemalizm'i var eden her şart ve durum aynı zamanda Kemalizm'in tasfiyesini de gerekli kılmıştır; zira konjonktür değişmiştir. Şahıs ve aktörlere düşen de tarihteki rollerini başarılı bir şekilde oynamalarıdır. Değilse biraz gecikmeli de olsa birileri gelir ve nehirlerin denizin ağzına kadar getirdiği kumları, denizin diplerine sevk eder.

Kemalizm, her şeyden önce bir yıkım-mağlubiyet ideolojisidir; Atatürk'le ve İstiklal Savaşı'nın cehd ve azmiyle başlangıçtaki kurucu irade ile ilişkisi yoktur. İmparatorluğun tasfiyesi sonrası elde kalanın muhafazası amacıyla korku ve endişelerle bazen de takiyye ve aldatmalarla oluşturulmuştur. Korku ve endişeler ile "şimdilik böyle olsun" tavrı, Cumhuriyetin ikinci ve üçüncü nesillerinde inanca dönüşmüş, bu inanç yukarıdan aşağıya milletin zihninde de inşaya çalışılmıştır. Böylece yıkım ve mağlubiyet duygusu, kaybetme korkusu patolojik bir vaka haline gelip bir ideolojik format haline getirilmiştir. Herkesten ve her şeyden çekinen bu algı, sabit bir zaman ve mekan tasarımına dayanıyordu. Tarih 1930'da sabitlenmiş, mekan da Ankara ve etrafındaki "misak-ı milli" ile tanımlanan coğrafya ile sınırlıydı.

Tarihin ve mekanın sabitlenmesi, koruma duygusunun ve refleksinin bir gereğiydi. Bu sabiteler çerçevesinde yüzde 20 şehirli, yüzde 80 köylü statik bir toplum yapısı esas alınmıştı. Fakir ve eğitimsiz köylüler "halk", eğitimli kesim de "vatandaş"tı. Korku ve endişeyi taşıyan ve eğitimli olan yani durumun farkında olan bürokrasi, koruma ve kollama için siyaseti yönetimle birleştirerek uhdesine almıştı. Bürokrasi önce şehirli halkı modernleştirecekti. Halk modernleşince öteki (Avrupalı) gibi olunacağından, cehalet ve çağdışı dini takıntılar (!) bilahare ortadan kalkacak, bu sayede yok edilme-imha endişesi bir nebze alacaktı.

Siyasal model, 19. yüzyılın katı pozitivizmini ve Rousseau'cu cumhuriyetçiliği esas alıyordu. Ekonomik sistemde o zaman geçerli olan "devletçi-Keynes'ci model"e uygun olarak devlet merkezliydi. Prusya geleneğinin de etkisiyle bürokrasi, devlet imkânlarıyla ve devlet eliyle bir milli burjuvazi var edecek ve bu da sanayileşme ve kalkınmayı sağlayarak ülke refahını artıracaktı. Yerli sanayici olmadığından toprak ağaları, tefeci-tüccar ile karaborsacıların bürokrasinin müşfik kollarında serpilmesi için çalışıldı. Siyaseten toplumun % 20'sini esas alan model, iktisaden de en fazla % 1'ini esas almaktaydı. Halkın geri kalan siyaseten ve iktisaden dışlanmış kesimleri, artık bu esas vatandaşlara emanetti.

Dünya sistemi, SSCB'nin yanı başında stratejik konumda yer alan bir bölgede stabilizasyon istiyordu. Komünist, İslamcı ve Turancı olmak asla istenmiyordu ama başta pragmatizm olmak

Bürokrasi önce şehirli halkı modernleştirecekti. Halk modernleşince öteki (Avrupalı) gibi olunacağından, cehalet ve çağdışı dini takıntılar (!) bilahare ortadan kalkacak, bu sayede yok edilme-imha endişesi bir nebze alacaktı

üzere diğer her türlü siyasi-ideolojik tercih serbestti. Uluslar arası sistem, bürokratik oligarşi ile sağlanmış stabil bir partner-ülke olmamızdan yanaydı. Kemalizm, zamanının temel şartlarının ürünüydü. İngiliz hariciyesinin rehberliği, Osmanlı bürokrasisi, İzmir ve İstanbul tüccarı, yarı-aydın gazeteci takımının, bu temel şartları yerine getirebilmek için bir araya geldikleri müşterek uzlaşı zeminiydi. Peki, şimdi sormak lazım 2000'li yıllarda bunlardan geriye ne kaldı? Küresel sistem, dün haram kıldığını bu gün farz haline getirmeye başlamış, İngiliz hariciyesinin yerini oldukça karmaşık küresel sistem almış, Türkiye'nin önüne Ortadoğu'da ve bölgede yepyeni roller, imkanlar açılmış, içe kapalı Türkiye talebi mülga haline gelmiş...

Cumhuriyet, Kemalist dönem boyunca üç temel sorunu, din, dil ve yoksulluk sorununu çözeceğini taahhüt etti ama maalesef üç vaadini de gerçekleştiremedi. Kemalizm, milletin organik aydını niteliğini haiz olmayan batıcı aydınlar tarafından meşrulaştırılmaya çalışıldıysa da ila nihai böyle gitmeyeceği belliydi, en temelde bu üç nedenle tasfiye oldu.

İşte bu nedenlerle post-Kemalist Cumhuriyet'in ve ona rehberlik edecek organik aydınların önünde vesayet sisteminin kalıntılarının tamamen tasfiyesinin yanı sıra bu üç temel alanda kalıcı ve yapısal dönüşümleri başatma görevi duruyor.

Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne
Akademisyen / Yazar

İslâm Medeniyeti'nin İktidardaki Aydınları

İslâmcı entelektüellerin devlet sorumluluğunu üstlenme hikâyesinin en parlak sembolü olarak Ahmet Davutoğlu'nun tarihe geçeceğini düşünüyorum. Akademisyenlik, bilim adamlığı yaftaları, profesyonellik kokan ve çok ciddiye alınabilecek sıfatlar değil. Aydın ve entelektüel olmanın bilgiye ilave ahlakî bir tarafı var. İçinde yaşadığı topluma, tarihe karşı sorumluluk duygusu ile hareket eden ve ideallerini gücü yettiğince derin izlere dönüştüren kişi, profesör unvanına entelektüellerin dünyasında bir yer bulmuş oluyor. Ahmet Davutoğlu, bir akademisyen olarak kalibresini kanıtladı. Uluslararası ilişkiler profesörü olarak ehliyet ve liyakatini kimse tartışamaz. Fazladan idealleri için çaba harcamış bir aydın. Aynı idealler istikametinde yeni kuşaklar yetiştirmeye çaba harcadı. Ama onu bütün bunların ötesine taşıyan, Türkiye'nin dış politikasını bir mecradan alıp bambaşka bir yere taşıması. Yaptıklarının başarısını, doğruluğu veya yanlışlığını birileri tartışabilir, önemli olan anlamı. Bu anlama eğildiğiniz zaman, İslamcılığın devlet aklına dönüşen büyüleyici macerasını bir kişinin şahsında özetlemiş oluyorsunuz. Davutoğlu'nun yazdıkları, özellikle en çok başvurulan eseri "Stratejik Derinlik" ortada. Esaslı bir tefekkür ve emek mahsulü bir eser bu. Kendisine haklı bir şöhret kazandırdı. "Stratejik Derinlik" sadece bir akademik çalışmadan ibaret değil. Ahlâkî bir sorumluluk da üstlenirken, aynı zamanda ideolojik bir ufuk çiziyor. Çizdiği ufku hızla akan bir nehrin içinde yolculuk ederken, o nehrin akış istikameti, hızı, nehrin yatağı ve başka nehirlerle ilişkisi konusunda fikir yürütmeye benzetiyor. Akademik çalışmalar, nehrin kenarından akış hakkında konuşmaya benziyor. Davutoğlu, nehre kapılıp sürüklenme tehlikesine de dikkat çekiyor. Nehrin ruhuna ve kaderine yabancılaşmanın bir ahlakî sorumluluk getirdiğini söylerken aslında devletin kapısından içeri adım atmış oluyor. Amaç zaten bu. Davutoğlu'nun devlet aklına dönüşen hikâyesi bu yüzden temsil edici.

İslâmî şura/icma prensipleri ile batı medeniyetinin parlamenter geleneği bu yüzden birbiriyle çatışır. İslâm medeniyet tarihi içinde ortaya çıkan sosyal mekanizmalar meşruiyetini bu değerler sisteminden almaktadır

İslâmcılık tarihle ve coğrafya ile bağ kurma-

yı bu şekilde başarıyor. Böylece Türkiye içe kapanmayı reddeden bir köprü ülkeye dönüşüyor. Bu köprünün kurulduğu yer İslâmiyet'in yegâne hakikat olduğu bir dünya ile bugünün reel politiğinin işlediği, bildiğimiz gerçek dünya. Ahmet Davutoğlu'nun imzasını taşıyan «İslâm ve batı medeniyetlerinde meşruiyet ve çoğulculuk meselelerinin değer boyutu» başlıklı kısa bir makale var. Makale 1991 yılına ait ve Dergâh dergisinde yayımlanmış[1]. Makaleyi beğendiğim için saklamışım. Kuvvetli bir tezi sağlam bir muhakemeye ve oldukça geniş bir ufka yerleştirerek özetliyor.

Makalenin temel tezi "İslâmî temellerden hareket eden yeni bir medeniyet açılımının mümkün" olduğunu göstermek. İslâm medeniyeti "değer bağımlı"dır; Batı medeniyeti ise "mekanizma bağımlı"dır. İslâmî şura/icma prensipleri ile batı medeniyetinin parlamenter geleneği bu yüzden birbiriyle çatışır. İslâm medeniyet tarihi içinde ortaya çıkan sosyal mekanizmalar meşruiyetini bu değerler sisteminden almaktadır. "Bu değerler sistemi ise son derece etkili ve geniş kapsamlı bir tutarlılık içinde bir bilgi disiplinine bağlanmış, bilgi disiplini de özel bir varlık telakkisine istinad ettirilmiştir.

Dolayısıyla sosyal mekanizmaların gerçek meşruiyet zemini varlık-bilgi-değer sistemleri arasındaki bağımlılık ve tutarlılık ilişkisi içinde oluşmuştur." Bu türden derin felsefî-entelektüel metinlere nüfuz edemeyenler için yazarın sözlerini basitleştirelim. Yazar batının gayrîşahsî ve demokratik süreçlere dayandırdığı siyasî düzeninin tam karşısına, doğru ve yanlışı va'zeden bir değerler sistemini, yani vahiy düzenini yerleştiriyor. İslâmcılık tam olarak böyle bir şeydi. Batılı kavramlar, teoriler ve kurumlarla karşılaştırarak ve bu dünyaya ait birikimi kullanarak İslâmiyet'i en geniş cephede savunmak. Sadece savunmak değil siyasî-sosyal hatta ekonomik bir düzen olarak önermek ve bu önermelerden bir medeniyet projesi geliştirmek. Bu makalede kendini gösteren vukuf ve derinlik, 90'lı yılların başında İslâmcı birikimin gerçekten zirvelerinden biriydi. Peki bu tez bugün nerede duruyor? Hakkını teslim edelim. Türk dış politikasında bir medeniyet ufku olarak, daha çok retorik düzeyinde devam ediyor. Ama hepsi o kadar.

Bu satırları yazarken Ahmet Davutoğlu'nun Ömer Şahin'le yaptığı röportajı yeni okumuştum. Şöyle diyordu Dışişleri Bakanımız: "Herhangi bir etnik ya da mezhebi kimliği dışlayan bir tavra ulusalcılık diyorum. O dışlayıcılık bizi de parçalar. Ortadoğu'yu, Balkanlar'ı, Kafkaslar'ı parçaladığı gibi parçalar. Bizim yaklaşımımız Türkiye merkezinde bütün bu parçalanmışlıkları gidermek."[2] "Peki, nasıl?" sorusunun cevabını Davutoğlu'ndan "laik-emperyalvizyon" olarak almak dışında bir şansınız yok. O Kahire'de Mısırlılara laiklik ihraç eden bir Başbakan'ın hükümetinde görev yapıyor.

Şöyle demişti Başbakanımız: "Türkiye'de anayasa laikliği, devletin her dine eşit mesafede olması olarak tanımlar. Laiklik kesinlikle ateizm değildir. Ben Recep Tayyip Erdoğan olarak Müslüman'ım ama laik değilim. Fakat laik bir ülkenin başbakanıyım. Laik bir rejimde insanların dindar olma ya da olmama özgürlüğü vardır." "Ben Mısır'ın da laik bir anayasaya sahip olmasını tavsiye ediyorum. Çünkü laiklik din düşmanlığı değildir. Laiklikten korkmayın. Umarım ki Mısır'da yeni rejim laik olacaktır. Umuyorum ki benim bu açıklamalarımdan sonra Mısır halkının laikliğe bakışı değişecektir."

İslâmcılığın büyük enerjisi ve birikimi yok olmadı. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bugün kullandığı meşruiyet kaynağına dönüştü. Devlet derin bir meşrutiyet krizi içindeydi. İslâmcılar, devraldıkları iktidar hakkı karşılığında bu devasa meşruiyet açığını kapattılar

Gerçekten değişti. Mursi'ye devlet başkanlığının teslim edilmesinin ve bu konuda ABD'nin yaptığı baskıların arkasında bu sözlerin çok önemli bir payı oldu. Laiklik ne Türkiye'de ne Mısır'da hiç bu kadar güçlü ve etkileyici koruyucular bulmamıştı. İslâmcılar nereye gittiler. O kadar tez, o kadar teori, o kadar birikim nereye kayboldu? Şairane bir benzetme yapalım. Gül ile bülbülün George Orwell'in şiirsel anlatımına yansıyan meşhur hikâyesi: Bülbül gül ağacının dalı-

na konar, kalbini dikenine yaslayıp hazin hazin sabaha kadar öter. Sabaha karşı diken bülbülün kalbini deler, zavallı can verip yere düşer. Ama yukarıda kan kırmızı bir gül bütün ihtişamı ile açmıştır. Fizik kuralı: Var olan hiç bir şey yok olmaz.

İslâmcılığın büyük enerjisi ve birikimi yok olmadı. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bugün kullandığı meşruiyet kaynağına dönüştü. Devlet derin bir meşruiyet krizi içindeydi. İslâmcılar, devraldıkları iktidar hakkı karşılığında bu devasa meşruiyet açığını kapattılar. Ekonomi için bütçe açığını kapatmak ne ise, siyasî sorunlar karşısında meşruiyet açığını kapatmak aynıdır. İkisi de bünyeye güç ve etrafa güven verir. Dış politika eleştiriliyor; peki bugün bölgede sahip olduğumuz araçları kısır Kemalist politikalarla edinebilir miydik? İslâmcılık bugün devletin meşruiyetine bütün varlığını adayarak bambaşka bir kalıba, iktidar gücüne dönüştü. Dünün İslâmcı bugünün iktidardaki politikacı kadrolarını var eden toplumsal dinamiğe dönüp bakalım. Dünün ateşli İslâmcı gençlerine burs veren, yurtlarının, çıkarttıkları dergilerin masraflarını karşılayan hayır-hasenat sahipleri, bugün iktidardaki hallerine bakıp ne düşüyorlardır? İslamcıların derin sessizliğini açıklayacak olan asıl bu sorunun cevabı. Durumdan son derece memnun olmalılar. Yükselen zümrelerin, yeni sermaye sınıflarının durumdan şikâyetçi olmaları mümkün mü?

İslâmcılık tarihle ve coğrafya ile bağ kurmayı başarıyor. Böylece Türkiye içe kapanmayı reddeden bir köprü ülkeye dönüşüyor. Bu köprünün kurulduğu yer İslâmiyet'in yegâne hakikat olduğu bir dünya ile bugünün reel politiğinin işlediği, bildiğimiz gerçek dünya

DİPNOTLAR

1. Ahmet Davutoğlu, "İslâm ve Batı Medeniyetlerinde Meşruiyet ve Çoğulculuk Meselelerinin Değer Boyutu", Dergah, Cilt II, Sayı 16, Haziran, 1991, s. 16.
2. Radikal, 20.9.2012

Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Çağdaş Meydan Okumalar Karşısında Ulema: İmkânlar ve Riskler

1. Ulema: Kimlik ve Şahsiyet

Ulemaya en büyük onuru veren ve büyük bir görev yükleyen ifadelerden biri Resûlullah'ın "Alimler, nebilerin varisleridir" sözüdür. Âlimin varis olduğu peygamberler, tarihin farklı buhran evrelerinde insanlığı ahlaki bunalımdan çıkartmakla birlikte, yarattıkları büyük kırılmalarla da tarihin akışını değiştirmişlerdir.

Çağdaş meydan okumalar karşısında geliştirilecek reflekslerin mahiyeti, bu mücadele (cedel/diyalektik) tarihinden çıkarılabilir. Tarihteki bu kırılmalar Kur'an'ın ulu'l-azm/kesin kararlılar dediği beş peygamber eliyle gerçekleşmiştir. Yasa kavramı ilk kez kendisiyle başlayan Hz.Nuh; kurtarıcı liderlik kavramının kendisiyle hayat bulduğu Hz.Musa; 'kelimelerle' sınanan ve bu sınamadan başarıyla çıkarak bütün insanlığa önder yapılan (Bakara 2/124), soyut düşüncenin kapılarını aralayan ve arı insan fıtratının keşfedebileceği metafizik hakikatlerin kendisiyle tecelli ettirildiği Hz.İbrahim; kurumsallaşmış Yahudiliği karşısına alarak kanunların boğduğu insanlığa yeni bir nefes aldırmanın mümkün olduğunu gösteren Hz.İsa ve bütün bu özellikleri kendinde toplayan Hz.Muhammed, Kur'an tarafından tarihin akış yönünü ve değişim ritmini kontrol eden peygamberler olarak takdim edilir. Âlim, anılan peygamberlerin kimliğiyle özdeşleşen niteliklerle şahsiyet bulan, bunları dış dünyada müşahhas kılarak onlara hayat verme görevinin farkında olan ve böyle bir teşebbüsün getireceği riskleri omuzlama cesaretini gösterebilen kişidir. Kısaca Nuh'la gelen yasayı, Musa'yla tecelli eden önderliği, İbrahim'le öne çıkan mâverayı/metafiziği, İsa'yla kanunun katı egemenliğine başkaldırıyı ve Hz.Muhammed'le bütün bunların hayata aktarılışını, bir sistem fikrine döküp etkin bir tarih yaratmayı hedefleyen kişi gerçek anlamda ulema kapsamı içerisinde değerlendirilme hakkına sahiptir.

Bu örgü içinde ulemaya düşen etkinlik alanlarını ve karşılaşılması muhtemel riskleri şöyle sıralamak mümkündür:

İnsanların düşüncelerinin önüne bariyerler konulmasının aksine, hakikatin kendi gücüyle ağırlığını hissettirip kalıcılığını göstermesi, köpük gibi kabaran sözde-gerçekliklerin ise çekip gitmesi için süre tanınması gerekir

1a. Kabz ve Bast: Kurucu İlkeleri Hayata Aktarma

İranlı düşünür Abdülkerim Süruş, klasik İslam düşüncesi içinde kendine yer bulan kabz ve bast teorisini farklı bir bağlama taşımaktadır. Ona göre din, her şeyi belirlemiş değildir. Yaratıcı hayatta bize lazım olacak temel değerleri vermiş, gerisini Müslüman aklın inkişafına bırakmıştır. Her bireyin kendi başınalığı (bireysellik), aynı zamanda bizi her dini yorumun sadece kendini bağlayacağı sonucuna götürür. Âlemde asl olan kesrettir; bu da yorum çokluğunun meşruluğunu getirir. Toplumda asıl olan çoğulculuk ve farklılıktır (ihtilaf), merkeziyetçilik ve tekçilik insan doğasına da tecrübeye de aykırıdır. Temel ve minimum değerlerle sınırlı olan şeriatın özünü, tecrübî akla dayalı içtihat ile inkişaf ettirmek mümkündür.

Hz. Peygamber döneminde, az sayıda Müslüman'ın var olduğu ve savaşın ölüm-kalım meselesi haline geldiği bir anda bile, Allah bütün insanların savaşa katılmasını istememekte, bir kısmının ilim öğrenmeye ve savaşa gidenler geri döndüğünde onları aydınlatmaya devam etmelerini istemektedir

Zamanın hangi kesitinde bulunursa bulunsun, her bir bireyin genel geçer kabul gören norm ve uygulamalardan farklılık (ihtilaf) gösteren değerler geliştirmelerinin önünü kesmek doğru değildir. Ümmetinin ihtilafını **(farklı kanaatlere sahip oluşlarını) rahmet olarak gören peygamber buyruğu dikkate alınacak olursa; bu durumda,** genel geçer/evrensel değerlerin eleştirel bir zihinden geçtikten sonra benimsenmesinin doğru olduğu açıktır. Bu da ancak bu değerlerin bir parçası haline gelen bireyin, bu sürece aklını ve iradesini kullanarak katılmasıyla mümkün olabilir.

Kur'an'ın ferdiyete yaptığı vurgu (Meryem 19/80; En'am 6/94), içtihat çabalarının önünü açmamızı gerektirir. İçtihat, çağdaş dünyanın getirdiği entelektüel ve pratik sorunlara, İslam'ın problemi ele alma ruhu'nu dikkate alarak çözüm üretme çabasıdır. Pakistanlı alim Vahidüddin Han'ın dikkat çektiği bir nokta önemlidir. Ona göre; son yüzyıllarda kaybedilen, içtihat yeterliliği değil eleştiriye olan tahammüldür.[1] Yapılan yanlış; yeni bir düşüncenin, doğrudan daha önce üretilenlerle karşı karşıya getirilmesi ve önceki üretilenlere karşı eleştirinin kabul edilmeyişidir. Bunun sebebi dini bilgi taşıyıcılarının birbirine karşı takınması gereken "Biz dileyenin derecelerini yükseltiriz. Zira her bilenin üstünde bir başka bilen vardır" (Yusuf 12/76) ilahi ilkesini göz ardı etmeleridir.

İçtihat söz konusu olunca sürekli, böyle bir işe girişen kişinin bu iş için ehil olup olmadığı mesele edilmiştir. Oysa akılda tutulması gereken şudur: Hakikat kalıcı, sahte olan gidicidir (Ra'd 13/17; İsra 17/81). İlahi beyan içtihatta bulunacak kişiye bu özgüvenle hareket etme imkânı sunar. Bu doğrultuda insanların düşüncelerinin önüne bariyerler konulmasının aksine, hakikatin kendi gücüyle ağırlığını hissettirip kalıcılığını göstermesi, köpük gibi kabaran sözde-gerçekliklerin ise çekip gitmesi için süre tanınması gerekir.

Bir sistem ne kadar çok bireye sahipse o kadar çok değer üretme imkânına/potansiyeline sahiptir. O bütünü değerli ve kalıcı kılan bu özelliğidir. Bireylerin o bütüne ruh verme ve değer üretme inisiyatifleri kabul edilmezse bu niceliksel çoğunluk, tebaa kültüyle hareket eden ve gönüllü kulluğu en temel tanımlayıcı özellikleri olarak üzerlerinde taşıyan bir güruh olmanın ötesine geçemezler. Fransız teolog Etienne De La Boetie'nin şu muhteşem tespitine kulak verilecek olursa:

"Halk bir kere kullaşmaya görsün, özgürlüğü öyle unutur ki, artık uyanıp yeniden özgürlüğünü ele geçirmesi imkânsızlaşır. Üstelik halk, çok içten bir biçimde kulluk eder. Bu durumu gören, onun özgürlüğünü değil de köleliğini kaybettiğini sanır. İlk başlarda, zorlama nedeniyle boyun eğildiği bir gerçek. Fakat bundan sonra gelen kuşak, özgürlüğü hiç görmeyip tanımadığı için, pişmanlık duymadan kulluk eder ve önceki kuşağın zorla yaptıklarını seve seve yerine getirir. Boyunduruk altında doğan insanlar, kulluk, kölelik içinde büyütülüp eğitilirler. Bu insanlar daha

ileriye bakmadan doğdukları gibi bir yaşamı sürdürmekle yetinirler ve bulduklarından başka hakları ve malları olabileceğini düşünmediklerinden, doğumlarındaki durumu da doğal durumları olarak kabul ederler. Haklarından yararlanıp yararlanamadığını veya kendisi ya da önceki kuşak üzerinde bir haksızlık yapılıp yapılmadığını anlamak için kötülüklere ara sıra bir göz bile atmayan böylesine savurgan ve gevşek başka bir mirasçı olamaz. Bu konuda onu gönüllü kulluğa alıştıran en etkili şey, içinde doğup büyüdüğü gelenek ve göreneklerdir..."[2]

Dinin ve onun elçisinin görevi nasıl insanların omuzlarındaki yükü hafifletmek, el ve ayaklarındaki zincirleri kırmak ise[3], onun yolundan gitme onurunu taşıyan ulemanın da böyle davranması gerekmektedir. Tarihte bunun aksi birçok uygulamaya tanık olduğumuz bir gerçektir. Kur'an'ın temel ilkelerinden birisi olan ve 'başkasına tahakküm etmeme; iradesini gerçekleştirmesine engel olmama' şeklinde kavramsallaştırdığımız لست عليهم بمسيطر (leste aleyhim bi müsaytir: sen onlar üzerinde bir gözetleyici/denetleyici değilsin) (Ğaşiye 88: 22) ilkesi, bu süreçte ayaklar altına alınmıştır.

1b. 'Doğru Bilgi' Aktarma ve Objektif/Nesnel Bilgi Üretme

Kur'an'ın "sözü dinleyip de en doğrusuna kulak verme" (Zümer 39/18) yönündeki emri, öncelikle bilginin alıcıları ve taşıyıcıları durumundaki ulemayadır. Bu durumda ulemayı değerli kılan, aktardığı metnin iç tutarlılığını ve doğruluğunu tespit yönündeki gayretidir. Bu, âlimin naklettiği bilgiye karşı sergilemesi gereken ahlaki bir tutumdur. İkinci olarak, alim ürettiği bilginin kitabî yani objektif/nesnel oluşunu dikkate almak durumundadır. Kur'an'da nesnel

Bilinmelidir ki, her meydan okuma ve zorluk, içinde fırsatlar taşır. Yeni zamanlar ne kadar çok meydan okuma içeriyorsa, o kadar imkânı ve açılımı da içinde barındırıyor demektir ve bunun paradigmatik bir değeri vardır

bilginin, kontrolsüz bilgiye karşı öne çıkarıldığı bir sahneyi anmak gerekirse:

Hz. Süleyman'ın Belkıs'ın tahtını Yemen'den Kudüs'e getirtme kıssasında, üç şahsiyet sahnelenmektedir: Hz. Süleyman, kitabî bilgi sahibi bir insan ve cin. Yapılacak şey, Yemen'den Kudüs'e gelmekte olan Belkıs'tan önce tahtını getirerek ona Süleyman'ın üstünlüğünü kanıtlamaktır (Neml 27/39-40). Göz açıp kapayıncaya kadar taht, Kudüs'e getirilir. Bu olağanüstü işi kim yapmıştır? Bunu Allah, ne peygambere ne de insanların kendilerinden ümit beklediği cin(ci) lere bırakmaktadır. Aksine, bu işi yapan kişi, kendisine kitabî/objektif bilgi verilen bir bilgindir. 'Kendisine kitabî bilgi verilen kişi' vurgusuyla; anlaşılabilir, açıklanabilir, ilke ve kurallara bağlı, herkese açık olması sebebiyle nesnellik kazanan ve kontrol edilebilen bir bilgi niteliği öne çıkarılmaktadır.

Geçmişin birikimini aşılamaz olarak gören ve yeni olan her şeyi boğmaya çalışan böyle mütecaviz bir zihni ancak, "Her bilenin üzerinde bir başka bilen vardır" ilahî beyanı (Yusuf 12/76) bloke edebilir

Kur'an, bilgiyi (varlıksal olarak) gerçeklik/hakikat, epistemolojik olarak da doğruluk zemininde inşa etmek ister; ve böyle bir bilgiye sahip olana da âlim adını verir. Kur'an'ın, 'râsihûn' adını verdiği seçkin bilgi sahibi insanlar, bunlardır. Ortaçağ Avrupa'sındaki karşılıklarıyla kullanacak olursak, sahibine saygınlık (majestas), otorite (otokritas) ve merkezilik (gravitas) sağlayan bilgi, böyle bir bilgidir. "Aklını ancak alimler doğru-dürüst kullanabilir" (Ankebut 29/43) beyanıyla Kur'an, bilgiyi 'Allah'ın yeryüzündeki terazisi' olan aklın doğru bir şekilde çalıştırılmasının yegâne yolu olarak sunup yüceltmektedir.

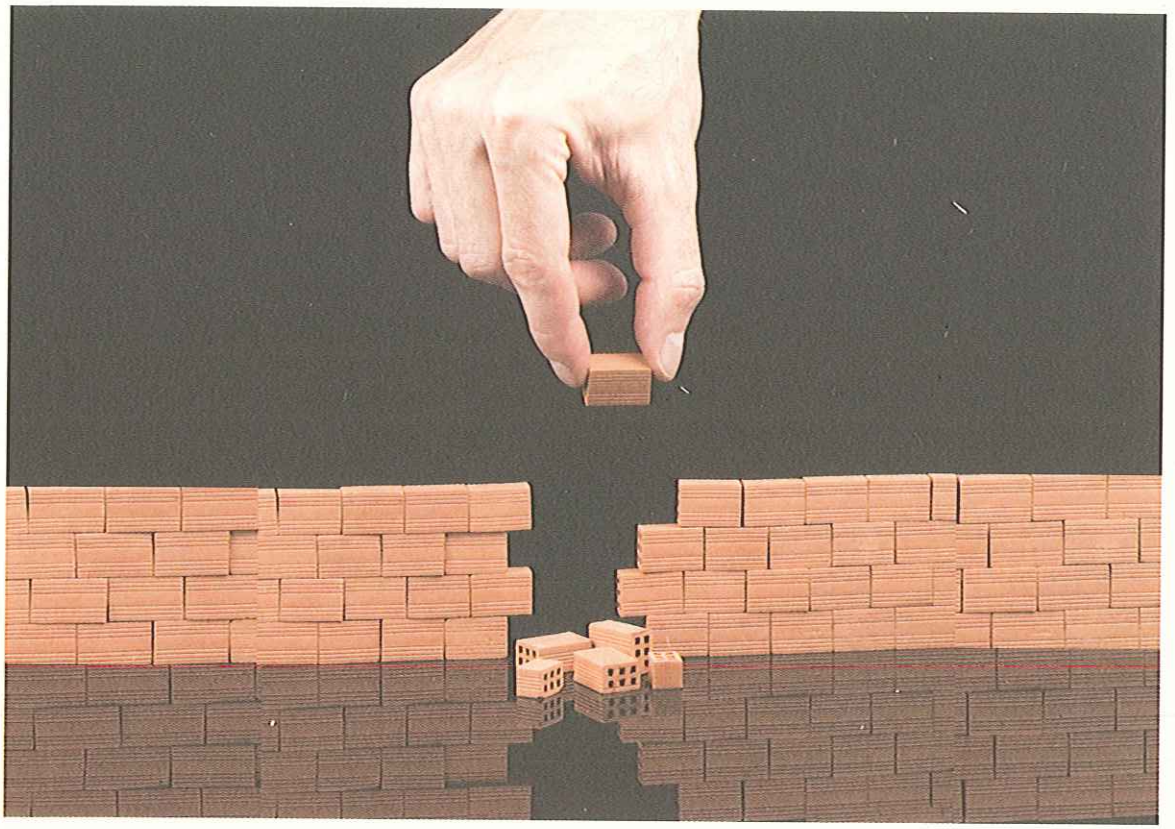
1c. Kurucu Değerlerin Kurumsallaşmasına/ Muhafazakârlığa Karşı Dinî Düşünceye Dinamizm Sağlama

Dini hareketler, her zaman birer değişiklik aracı olmuşlardır. Bu sebeple İslam, doğduğu süreçte, örgütleyici ve modernleştirici bir ortam meydana getirmiştir. Dinler, mutlak adalet, eşitlik, hakkaniyet, vs. kavramlar bütünüyle ideali temsil ederler; ama ideal formlarıyla bu terimlerin peygamberlerin toplumlarında bütünüyle karşılıklarının bulunduğunu söylemek zordur. Farkında olmamız gereken hakikat şudur: Yarım kalan bu ideale ulaşma sorumluluğu peygamber tarafından ümmetinin bilginlerine bırakılmıştır. Değiştirici ve dönüştürücü normların, zamanla kurumsallaşarak muhafazakârlaşması ve kendisini değişime kapaması, can suyunun pıhtılaşması demektir.

Aliya İzzet Begoviç'in din ve devrime ilişkin: Din de devrim de acılar ve ıstıraplar içinde doğar. İkisi de refah ve konfor içinde yok olup gider. Gerçekten devam eden sırf onların gerçekleşmesi çabasıdır. Onların gerçekleşmesi ise aynı zamanda ölümleri demektir. Din de devrim de gerçekleşirken, kendini boğacak kurumlarını, yapılarını doğurur. Resmi yapılar ne devrimci ne de dinidir. Devrim yalan söylemeye ve kendi kendine ihanet etmeğe başladıktan sonra sahte dinle ortak bir dil bulabilmiş demektir.[4] söylemi, bu anlamda önemlidir.

1d. Hayat Boyu Bilgilendirme

Peygamberlerin vazettiği ebedi değerlerin korunması ve yaygınlaştırılmasındaki rollerinden dolayı alimler, Peygamberlerin varisleri olarak tanımlanma şerefine nail olmuşlardır. Hz. Peygamber döneminde az sayıda Müslüman'ın var olduğu ve savaşın ölüm-kalım meselesi haline geldiği bir anda bile, Allah bütün insanların savaşa katılmasını istememekte, insanlardan bir kısmının savaşa gitmeyerek ilim öğrenmeye ve savaşa gidenler geri döndüğünde onları aydınlatmaya devam etmelerini istemektedir. Her şart altında bilginin ve doğru bilgiye sahip olmanın gerekliliğini öngören ayet-i kerime şöyledir:

"Bütün bunlarla birlikte, [savaş zamanı] müminlerin hepsinin toptan yola çıkması doğru olmaz; onların arasında her gruptan bazılarının seferden geri kalmaları, [bunun yerine] Din hakkında derin ve sağlam bir bilgi elde etmek yolunda çaba göstermeleri ve [böylece] seferden dönen kardeşlerini aydınlatmaya çalışmaları daha yerinde olacaktır; böylece belki, onlar da kötülüğe karşı kendilerini [daha iyi] korumuş olacaklardır" (Tevbe 9 /122)

1e. Örfü Ma'rufa Dönüştürme

Biliyoruz ki örf, hukukun kaynaklarından sayılmaktadır. Ama bu örf, ma'ruf'a/ortak iyiye uygun olduğu sürece bir kaynak olarak görülebilir. Dinin amacı örfü ma'rufa evirmektir, onu bulduğu hal üzere muhafaza etmek değil. Başka bir ifadeyle her yerel unsur dinle irtibata geçtikten sonra ister istemez evrensele katılır ve bu yönde irade geliştirir. Bu evrensele katılım tekâmülü imleyen bir süreçle gerçekleşir. Yerel olan, hem düşünce hem de fiil olarak daha büyük bir bütünün parçası haline gelir. Denize kavuşan ırmaklar gibi, büyük olana doğru akış ve kavuşma eğilimi vardır ve bu eğilim hem parçaya hem de bütüne haz verir.

Ma'rufun (ortak iyi) bütün ilişkilere rengini vermesini isteyen ilahi irade adalet, ilim ve hüküm üzerine oturur. Bu kavramlar arasında sürekli bir mizan (denge) vardır. Bu denge içinde herkesin hak ve sorumlulukları bellidir ve bu mizan kendini hem مشاعر الإسلام (Meşâ'irü'l-İslam) duygu ve düşüncede hem de شراءع (şerâ'i') muamelât/uygulamada gösterir. Tevhid de bu iki unsurun yani içsel ve dışsal olanın birlikteliğe kavuşturulmasıdır. İslam'ın şiarları; iyilik, adalet, vicdan, söz, vefa, sevgi, merhamet gibi evrensel değerlerdir.

1f. Ümit Teolojisi: Süreklilik İçinde Değişim ve Gelişim

Ulemanın geçmişi ve içinde yaşadıkları anı dikkate alarak gelecek kurma ideali, kendine has zorlukları ve fırsatları içinde barındırır. Bilinmelidir ki, her meydan okuma ve zorluk, içinde fırsatlar taşır. Yeni zamanlar ne kadar çok meydan okuma içeriyorsa, o kadar imkânı ve açılımı

da içinde barındırıyor demektir ve bunun paradigmatik bir değeri vardır. Ayetlere göz attığımızda ferahlığın zorluktan sonra değil, zorluğun içinde bulunduğunu görürüz: (İnşirah 94/5-8).

"Fe-İnne me'al 'usri yüsri/Varlık (inne/inniyyet) içinde zorlukla birlikte ferahlığı barındırır"

"Fe-izâ ferağte fe-nsab/Bir zorluktan kurtuldun mu dimdik ayakta kal"

"Ve ilâ Rabbike fe-rğab/Bütün yönelimin de Rabbine olsun".

2. Beklentiler/Ümitler ve Riskler

2a. Düşünce Üretiminde/İçtihatta Strateji ve Siyasa

Fertleri dinle buluşturmayı amaçlayan ahlakın aksine, hükümler ve fetvalar tepeden inme düzenlemeyi içerir. Böyle bir hüküm ortamında iş görmek istemeyen gerçek âlimler, konformist bir tutum takınarak hakikati yürüyen sistemin/iktidarın normlarına bağlı/bağımlı hale getirmektense, bu sürecin dışında kalmayı tercih etmişlerdir

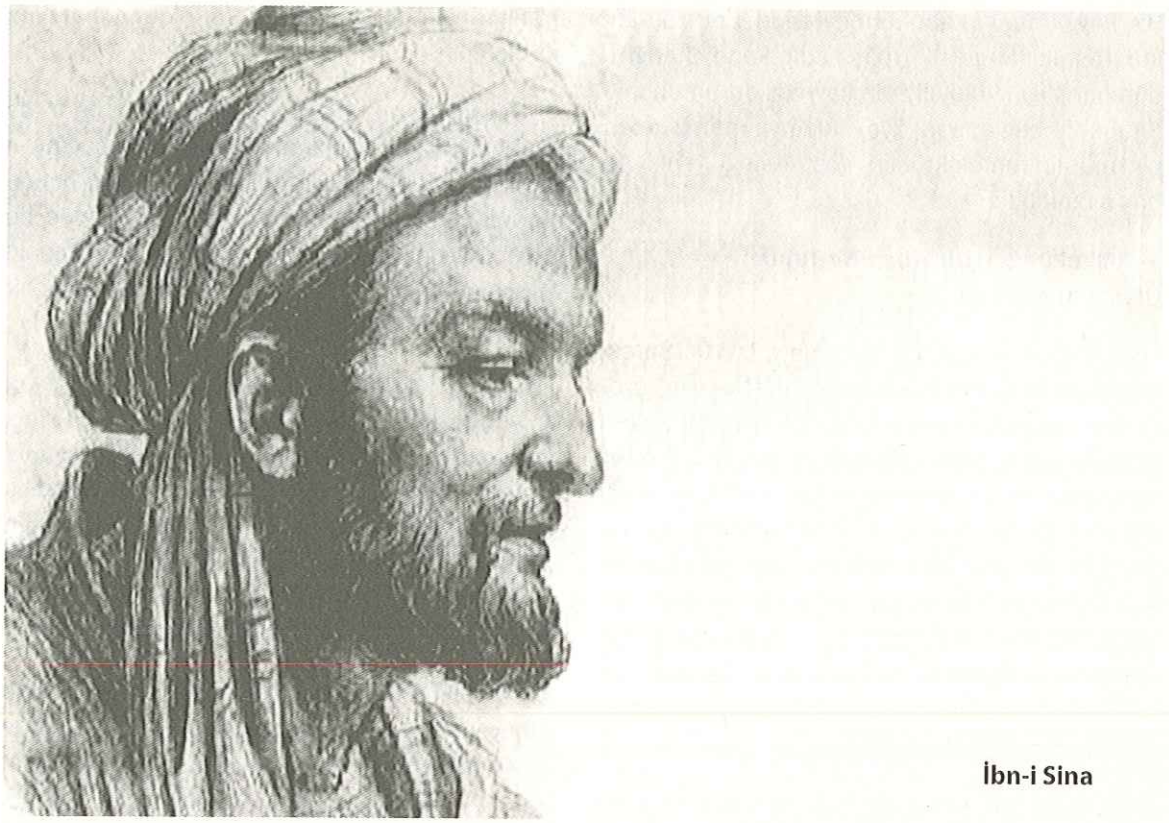
Strateji, temel sabiteleri/değişmezleri belirler. Siyasa (politika değil) ise sabiteler ve değişkenler (politika) arasında bize ait bir tutumu nasıl geliştirebileceğimizle ilgili fikir yürütür. Çağın meydan okumaları karşısında topluma yeni bir şey önermek isteyen düşünürler, ana stratejilerini fıkıh/hukuk değil, ahlak üzerine oturtmalıdırlar. Ahlaka dayalı bir irade, muhakeme eder ve ancak uygunluk testinden geçirdikten sonra değerleri insanlara önerir ve bu önerilere uygun yaşam modelleri geliştirilmesini ister. Müstakim bir yol üzere olmanın anlamı da budur. Bu müstakim yol hem düşüncede, hem bu düşüncenin hayat vereceği yaşam normlarında hem de bu yaşam normlarının kaynaklık edeceği değerlerde kendini açığa vurur. Topluma hukukla çekidüzen vermek, bir tür toplum mühendisliğidir; toplumu tepeden düzenleme çabasıdır. Toplum mühendisliği, isteyerek ya da istemeyerek, yakın dönem aydınının kucağında bulduğu bir görev olmuştur. Ulemanın aynı role soyunmaması gerekir.

2b. Riskler: Ulemanın Sınanma Dönemleri/Mihneler

İslam'ın ilk üç yüz yılında Selef uleması, ardından Mutezile **ve daha sonra** Ehl-i Sünnet'in iki ana damarı durumundaki Mâtürîdîlik ve Eş'arîlik, İslam'ın hem inanç hem de toplumsal yaşamı için gerekli çatıyı kurmuştur. Sonraki yüzyıllarda bu ana damar konumundaki düşünceleri takip edenler, bu dönemlerdeki gibi bir sistem fikrinden ve etkin bir tarih yaratma hedefinden uzaklaşarak, öne çıkan yeni düşünce ve akımların bu ana damarlara uygunluğunu denetleyen birer yargı mekânizmasına dönüşmüştür. Kendileri yeni bir şey söyleme derdinde olmadıkları gibi, söyleyenleri de zındıklıkla veya küfre girmekle suçlayarak, yeni arayışları gelişemeden boğma yolunu tutmuşlardır.

Emevîler yahut Abbasîler döneminde veya Osmanlı'da ana damar düşünceye uygun olmayan düşünürlerin bir engizisyon mantığıyla yargılanması sıkça şahit olduğumuz olaylardandır. Gaylan ed-Dımeşkî'yi, Hallac-ı Mansur'u, Molla Lütfi'yi ve daha nicelerini bu sürecin kurbanları olarak görürüz. Subkî, Tabakât'ında; düşünceleri mevcut sistemin katı duvarına çarpan genç alim Aynülkudât Hemedânî'nin, zındıklıkla suçlanıp hapse atıldıktan sonra orada yazdığı ve suçsuzluğunu dile getirdiği Şekvâ'l-ğarîb (Bir Garibin Şikâyetleri)[5] adlı eserini, taşa okunsa çatlardı, diye kaydeder. Ama eserin Hemedânî'yi tekfirle suçlayanları hiç etkilemediğini, onu öldürmelerinden anlamaktayız. Bu mihneler tarihi, İslam düşüncesinin yaratıcı gücüne ket vurması anlamında büyük bir talihsizliktir. Aynı talihsizliklerin modern zamanlarda da devam ediyor olması ne acıdır.

Darü'l-fünun'un açılışında yaptığı konuşmadan dolayı topa tutulan ve Darü'l-fünûn'da görev almak üzere bursla Paris'e gönderilen iki kişiden biri olan Hasan Tahsin Efendi'nin (diğeri Selim Sabit Efendi'dir), 'Terakkiyyât-ı ulûm' adıyla yaptığı konuşmanın İslam'a uygun bulunmamasını ve insanların inançlarını bozmak ve aklını çelmek suçlamasıyla görevden uzaklaştırılmasını hatırlayalım veya küfre girdiğine ilişkin fetva vererek Afganî'nin İstanbul'u terk etmesini sağlayan Şey-

İbn-i Sina

hülislam Hasan Fehmi Efendi'yi böyle bir misyonu üstlenmeye iten nedir? Klasik ilmi birikimi içselleştirdiğinden hiç şüphe duymadığımız Hasan Fehmi Efendi ve benzeri motivasyona sahip insanları, sadece doktrin korumacılığına indirgeyen nedir? Klasik birikimin her şeye yettiğine ilişkin 'yeterlik' duygusu mu? Yoksa yeni bir şeye girişmek için gerekli donanımlara sahip olmamanın getirdiği 'yetersizlik' mi? veya sahip oldukları birikimin gerçek hayattan kopukluğunun farkında olmadan, müreffeh bir şekilde yaşayıp gitmenin getirdiği 'duyarsızlık' mı? Bu sorular bizi, bir sistem fikrine sahip olan ve yaşadığı çağın çığlığına kulak vererek etkin bir tarih yaratmaya girişen **mütefekkir-ulema**yla, üretilenlerin standartlara uygunluğunu denetleyen ve zevahiri kurtarmaya çalışan ulemayı birbirinden ayırmaya götürür.

İslam düşünce tarihinin özellikle ilk üç yüz yıllık yüz akı sistemleşme döneminden sonra, ulemanın mütefekkirlere karşı konumlandırıldığını görürüz. İslam düşüncesi çoğu zaman mütefekkirlerin âlimlere mağlup ettirildiği dönemler geçirmiştir. Örneğin, Gazali'nin Tehâfüt'te filozofları mağlup ettiği yargısı övünülerek aktarılır. Filozoflarımızın Batı aydınlanmasındaki rolünü büyük bir övünçle anlatan muhafazakârlarımız, kendi topraklarımızda bu düşüncelere yaşama imkânı vermemenin ironik gururunu yaşarlar!

Aynı mantıkla hareket edeceksek, çağdaş dünyada ulemanın yeri nedir? Sabiteler üzerine kurulan ve kendisini fetvalar üzerinden hayata katan bir dinî düşünce; felsefesiz, estetiksiz, sanatsız ne kadar var olabilir? Ortaya çıkan her yeni şeyi 'hüküm' kalıbı içinde düşünen ve ona fetva yetiştirmeye çalışan ulemanın değeri nedir?

Eskiden olduğu gibi günümüzde de, yeni olan her şeyin çarptığı bir 'yargılayıcı' duvar önümüzde durmaktadır. Geçmişin birikimini aşılamaz olarak gören ve yeni olan her şeyi boğmaya çalışan böyle mütecaviz bir zihni ancak, "Her bilenin üzerinde bir başka bilen vardır" ilahî beyanı (Yusuf 12/76) bloke edebilir. İbn Sina 'sen kendinden öncekilerden daha mı iyi bileceksin!', diyenlere kulak verseydi, bir İbn Sina'mız olmazdı. Gazalî, 'sen hocan Cüveyni'den daha mı iyi bileceksin!', diyenlere kulak verseydi bir Gazalî'miz de olmazdı. Kendi geleneklerine uymadığı için

Hz. Peygamber'i kabul etmeyi reddeden Yahudileri, Resulullah nasıl bypass edip kendini doğrudan hanifliğin/makuliyetin kaynağı durumundaki İbrahim'e bağladıysa; aynı saldırıya maruz kalan bir mümin entelektüelin göstereceği tepki de böyle olmalıdır.

2c. Âlimi Değersizleştiren Bir Tutum: Ulema Konformizmi!

Alimlerin konformist tutumları, Mâ'ûn Sûresi bağlamında sürekli seslendirilmiştir. Din üzerinden maddî/manevî kazanç sağlamayı hedefleyenlerin, daha yalın ifadesiyle dini, halkı sömürme ve kendilerine itibar sağlama aracı olarak kullananları eleştirmede tarihte de Mâ'ûn Sûresi'ne referansta bulunulmuştur. Örnekse, İslam düşüncesinde önemli bir yer tutan Amirî'nin (ö.381/992) el-İ'lâm bi menâkibi'l-İslâm (İslam'ın Faziletlerini Bildirim) adını verdiği politik risalesinde, dini politikacılara payanda yapan fakihlere yaptığı eleştiridir:

"Onların bir zamanlar övgüyü hak eden işleri, Allah'ın âyetleri bağlamında (Mâ'ûn sûresi) yeniden okunduğunda kınanmayı hak etmektedir: "'Allah'a niyazda bulunanlara yazıklar olsun ki, onlar bu yaptıklarının (neleri gerektirdiğinin) farkında değildirler. Sadakat gösterisinde bulunurlar ama bunu desteklemek için hiçbir şey yapmazlar.'"

Benzer bir eleştiriye Gazalî'de rastlamaktayız. Âlimleri peygamberlerin mirasçıları olarak gösteren Peygamber hadisini andıktan ve "Allah'a götüren yolu aydınlatanlar, gerçek âlimlerdir," dedikten sonra Gazalî, kendi zamanında bu nebevî mirası yüklenmesi gerekenlerin ortalıklarda hiç görünmediğini, aksine meydanlarda âlim diye geçinenlerin, şeytanın ayartmasıyla şerre giden yolları döşediklerini sızlanarak anlatmaktadır:

"Bunlardan her biri, şerri hayr, hayrı da şer gösterecek şekilde kendi kişisel çıkarını öne çıkarmaktadır. Bu tutum dinî bilgi olarak görüp ardına düşeceğimiz bilginin ortalıktan çekilmesine sebep oldu. Bu da dünyayı aydınlatacak olan hidayet ışığının sönmesine yol açtı. Bu ışık yokluğunun yarattığı körlükle, bu sahte âlimler insanları, yegâne bilginin, yöneticilerin kontrolünde üretilen bilgi (fetvâ hükûmetin) olduğu inancına sürüklediler."

Gazalî, hem hüküm ve fetva'dan hem de bütün varlığını bunların varlığına bağlayan âlimlerden ve otoriteyi (hükmü) ellerinde bulunduranlardan şikâyet etmektedir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, dinin toplumsal yaşamdaki yerini hükümler ve fetvalar üzerinden kurmak bir tür toplum mühendisliğidir.

Tek tek fertleri dinle buluşturmayı amaçlayan ve bunun için çaba sarf eden ahlakın aksine, hükümler ve fetvalar tepeden inme düzenlemeyi içerir. Böyle bir hüküm ortamında iş görmek istemeyen gerçek âlimler, konformist bir tutum takınarak hakikati yürüyen sistemin/iktidarın normlarına bağlı/bağımlı hale getirmektense, bu sürecin dışında kalmayı tercih etmişlerdir.

Fetvalar ve hükümlerle tepeden toplum inşa etmeye aracılığı/aygıtlığı reddettiği için hapsedilen ve hapiste ölen Ebû Hanîfe; fıkhın toplumun vicdanını karartma aracına dönüştürüleceği endişesiyle, yargıçlığı reddeden ve on yıl sürgün hayatı yaşayan Süfyân-ı Sevrî ve nihayetinde dinin kabuğu olarak gördüğü fıkıh ve hükümler tarafından ele geçirilen dinin ruhunu ihya etmek için medreseden firar eden Gazalî bu yolun öncüleridir.

DİPNOT

1 Muhammad Qasim Zaman, The Ulama in Contemporary World: Custodians of Change, Princeton Univ. 2002, 182.

2 Etienne De La Boetie, Discours de la servitude volontaire ou Contr'un (Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev yahut Diktatör Karşıtı, Paris: Editions Payot, 2002).

3 A'raf 7/157.

4 Doğu ve Batı Arasında İslam, s.92.

5 Hemedânî bu eserini öldürülmeden birkaç ay önce Bağdat'ta hapisteyken yazmıştır. Eser Farsça, Fransızca ve İngilizceye çevrilmiştir.

Doç. Dr. Fikret MAZI
Adıyaman Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Aydınlar ve Sivil İtaatsizlik

Aydın ve Aydın Sorumluluğu

Sözlükte anlamı 'okumuş, bilgili, görgülü, münevver' olarak verilen aydın kavramı Felsefe Ansiklopedisinde 'çağının bilgisiyle tutarlılaşmış kişi, belli bir öğrenimi, bilgisi, görgüsü olan' şeklinde tanımlanmıştır. Aydın insanı tanımlamada ortak bir tanım oluşmadığını ve aydına ilişkin çok çeşitli tanımlar ve özellikler üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Montesquieu; süreklilik gösteren ilerlemenin insan doğasını değiştirdiğini ve bu nedenle insanın kesin bir tanıma kavuşturulamayacağını söylemektedir. Günümüz entelektüellerinden Edward Said ise 'hiçbir otorite karşısında boyun eğmeyen, her durumda insan özgürlüğünü savunan ve bu özgürlüğün yaşam bulması için durmadan çabalayan kimsedir' şeklinde tarif etmektedir aydını. Burada aydın ve diğer kesimleri ayırmak için bazı saptamalar yapılması yerinde olacaktır. Sadece düşünsel faaliyetlerde bulunan kimselere entelektüel, belirli bir alanda diploma sahibi olana uzman vs. denilmekte olup, bunlar belirli kimlikleri ya da statüleri temsil etmektedirler. Aksine aydın, bütün bu kavramlardan farklı kimliği işaretlemektedir. O da, her koşulda doğruyu söyleme etiğine sahip olmasıdır. Herkesin sustuğu yerde konuşabilen, herkesin korktuğu yerde cesurca ortaya çıkabilen bir kimsedir. Çünkü aydın, bilen ve bilmenin sonucu olarak sorumluk duygusuna sahip olandır.

Voltaire'in, 'Senin düşüncelerine katılmıyorum ama düşüncelerini özgürce ifade edebilmen için hayatımı bile verebilirim' sözü bunu veciz bir şekilde ortaya koymaktadır. Burada gördüğümüz duyarlı olma durumu dıştan dayatılmaktan ziyade içsel bir davranıştır.

Zaten C.P. Snow da aydının sorumluluğunun aslında, gerçeği söylemekten ibaret olduğunu söylemektedir. Aydının başka bir özelliği de çağının yangınlarına duyarsız kalmayan ve bedel ödemeyi göze

Kişi, bireysel ya da kitlesel bir davranışla, kural dışı protesto yürüyüşü, açlık grevi yapabilir, işgal eylemine karışabilir, bir parktaki ağaçların kesilmesine karsı çıkabilir, ya da gecekondu yıkımına gelen dozerlerin önüne çıkarak pasif direniş gösterebilir

alan, Galileo gibi 'Her şeye rağmen Dünya dönüyor' diyebilmektir. Ülkemizde aydın tartışmaları Tanzimat'la başlamış ve kalkınmacılıkla beraber düşünülmüştür. Özüne girmeden yeni olan her şeyi savunmak, aydın olmanın gereği kabul edilmiştir. Zaman içinde ortaya çıkan krizler, toplumsal ve siyasal sorunlar karşısında duruşları aydın olmanın ölçüsü sayılmıştır. Batı anlayışında ise "Aydın" sözcüğü, okumuşluğun, bilginliğin, kültürlülüğün, medeni görünürlüğün ötesinde, kendisine özgün bir anlam taşır ki insan varlığının yüceliği ve kutsallığı ile bağlantılıdır. Sadece çok okumak, bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Aynı zamanda insan aklının sınırsız gelişebilirliğine ve gerçekliğe akıl rehberliği ile gidilebilir olduğuna inanmak, çeşitli baskılardan ve önyargılardan kurtulmaktır.' diye tarif edilmiştir.

Ancak, aydınlar için ortak nitelikler tespit edilse bile bir homojenlikten bahsedilemez. Her kesim ve katmandan (fabrika işçisinden, üniversite profesörüne kadar) aydınlara rastlanır. Ancak aydınların bazı koşullarda zamanla halktan koparak kendi aralarında bir kast oluşturduğu söylenebilir. Bu durumdaki aydına ne kadar aydın denilebilir?. Bu tartışma konusudur. Gramsci, "Aydın halkın tutkularını anlamazsa, onunla arasında duygusal bir bağ kuramazsa, halkla arasında bir mesafe olursa aydın değildir" diyor. Çünkü "böyle bir bağ olmayınca aydınlarla halk arasındaki ilişkiler bürokratik katı ilişkiler olacaktır. Böylece aydınlar bir "kast" kuracaklar ve halktan kopacaklardır".

Sivil itaatsizlik, ciddi haksızlıkların giderilmesi önünde engel oluşturan durumlara karşı başvurulan bir yöntemdir, ayırt edici özelliği ise siyasal amaç taşımasıdır.Rawls, eşit özgürlük ve şans eşitliği ilkelerinin ihlalini ve bu ihlalin uzun süre devam etmesini ciddi haksızlık olarak görmektedir

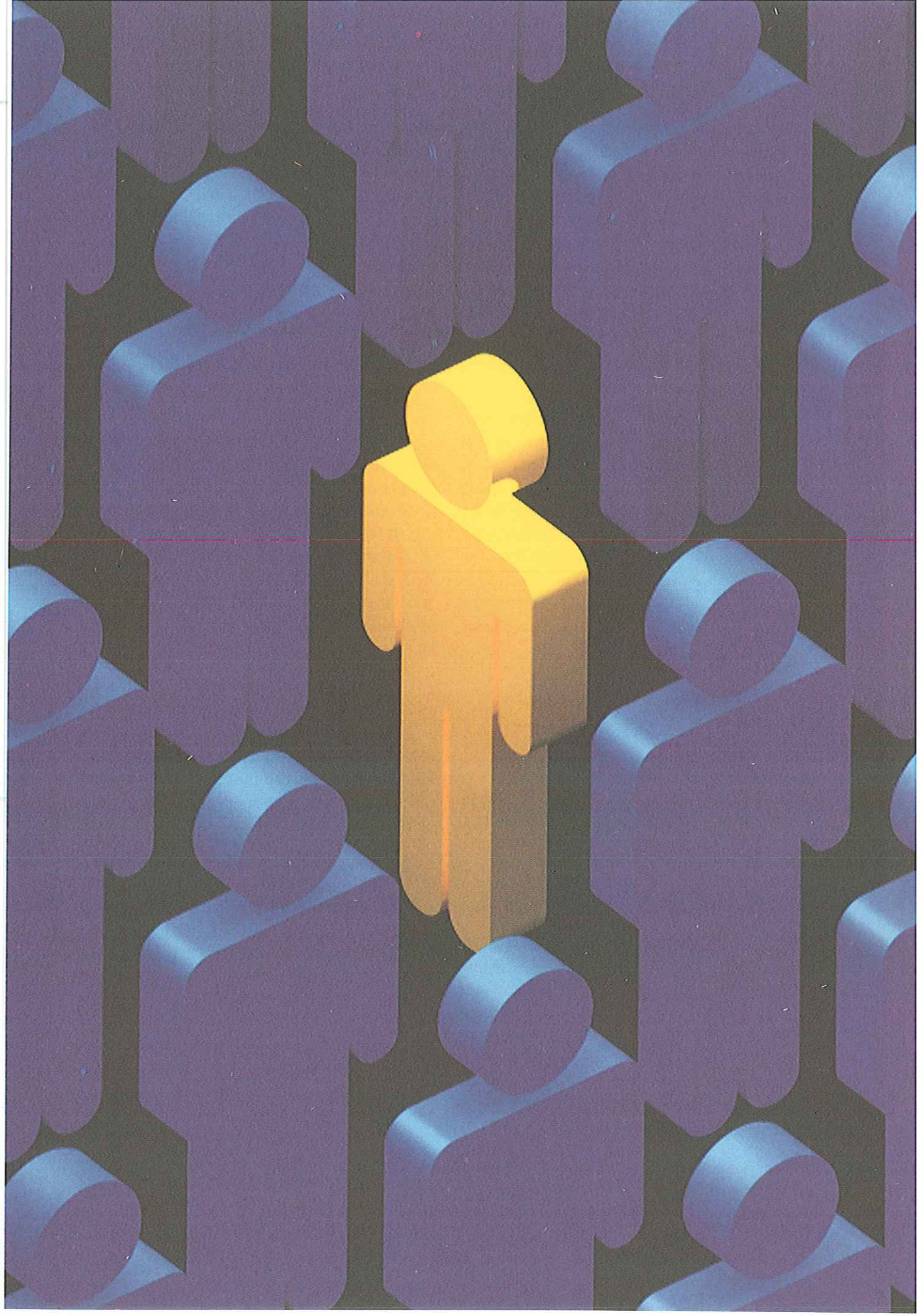
Sivil İtaatsizlik ve Direnme Hakkı

Sivil İtaatsizlik, ilkçağdan başlayarak günümüze ulaşan tarihi ve düşünsel gelişimin ürünüdür. Sivil itaatsizlik, ciddi haksızlıkların giderilmesi önünde engel oluşturan durumlara karşı başvurulan bir yöntemdir, ayırt edici özelliği ise siyasal amaç taşımasıdır. Rawls, eşit özgürlük ve şans eşitliği ilkelerinin ihlalini ve bu ihlalin uzun süre devam etmesini ciddi haksızlık olarak görmektedir.

Rousseau, Toplum Sözleşmesi'nde kuvvetli olanın kuvvetini hak, itaati de görev haline getirmedikçe, hiçbir zaman egemen kalacak kadar kuvvetli olamayacağını belirtmektedir. Rousseau, ceza görmeyen itaatsizliğin meşru hale dönüşeceği noktasında bir uyarı da yapmaktadır. Ökçesiz, sivil itaatsizliği şöyle tanımlar. "Sivil itaatsizlik her şeyi: hukuk ve devlet düzenini, toplum gerçekliğini sorgulayan direnme hakkının bir bakıma bu süreç içerisindeki Hukuk Devleti idealini de yaratarak, bu yerin hukuk ve devlet düzeni tipinde büründüğü çağdaş bir biçimdir. Drier, sivil itaatsizliğin bir itaatsizlik edimi, kamuoyuna açık, şiddetsizlik, siyasi ahlaki bir motivasyona dayalı olduğunu saptamaktadır. Buna göre de sivil itaatsizlik daima gösterisel bir düşünce açıklamasıdır denilebilir.

Bu tür düşünce açıklamaları hukuk devletlerinde görülmekte olup, hukuk devleti idealinin gerçekleştirilmesinde kamuya açık ve yasaya aykırı olarak düzenlenen, bu sırada üçüncü kişilerin daha üstün bir hakkını çiğnemeyen barışçı protesto eylemleridir. Tanımlardan anlaşılacağı üzere, kavram; yasanın özüne uymak suretiyle yasaya itaat etmeme biçiminde dışa vurulan bir karşıtlığı içermektedir.

"Sivil itaatsizlik, kavram olarak ilk kez 19. yüzyılda Henry David Thoreau tarafından kullanılmıştır. Bir tanıma göre sivil itaatsizlik;" Yönetim siyasetinin ya da yasaların değişmesini isteyen, aleni, şiddetsiz, vicdani, fakat aynı zamanda siyasi olan, yasa dışı bir eylemdir. Diğer bir tanımda ise; Hukuk devleti idesinin içerdiği üstün değerler uğruna, kamuya açık ve yasaya aykırı olarak gerçekleştirilen, bu sırada üçüncü kişilerin daha üstün bir hakkını çiğnemeyen, barışçıl bir protesto eylemidir seklinde ifade edilmektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi sivil itaatsizlik kavramı, yasanın özüne itaat çerçevesinde, yasaya itaatsizlik seklinde bir paradoksu içermektedir.

Sivil itaatsizlik her şeyden önce bir "Siyasi ifade" biçimidir. Kişi, bireysel ya da kitlesel bir davranışla, kural dışı protesto yürüyüşü, açlık grevi yapabilir, işgal eylemine karışabilir, bir parktaki ağaçların kesilmesine karsı çıkabilir, ya da gecekondu yıkımına gelen dozerlerin önüne çıkarak pasif direniş gösterebilir. Demokratik Hukuk Devletinde, siyasi ifadeler ya sistemle bütünleşir, korunur, kurumsallaşır, ya da sistem dışında bırakılır, yasaklanır. Bu kritik çizgiyi belirleyen faktör, her şeyden önce siyasi ifadeye yüklenen "şiddet" unsurudur.

Sivil itaatsizlik, şiddet unsurunu taşımayan bir muhalefet tipi, ya da siyasi ifade biçimi olduğu ölçüde sistemin içinde kalan, ama yeni hukuk devleti anlayışında birey olmanın bir ifadesi olarak düşünülmektedir

Sivil itaatsizlik, şiddet unsurunu taşımayan bir muhalefet tipi, ya da siyasi ifade biçimi olduğu ölçüde sistemin içinde kalan, ama yeni hukuk devleti anlayışında birey olmanın bir ifadesi olarak düşünülmektedir. Yukarıdaki tanımlara bağlı olarak "Sivil itaatsizlik" kavramının unsurlarını su şekilde sayabiliriz;

- Yasaya aykırılık,
- Şiddet içermeme,
- Kamuya açık oluş,
- Hukuk devleti düşüncesine dayalı bir siyasi-ahlaki yönelim,
- Çiğnenen hukuk normunun yaptırımına katılma ve katlanma tutumudur.

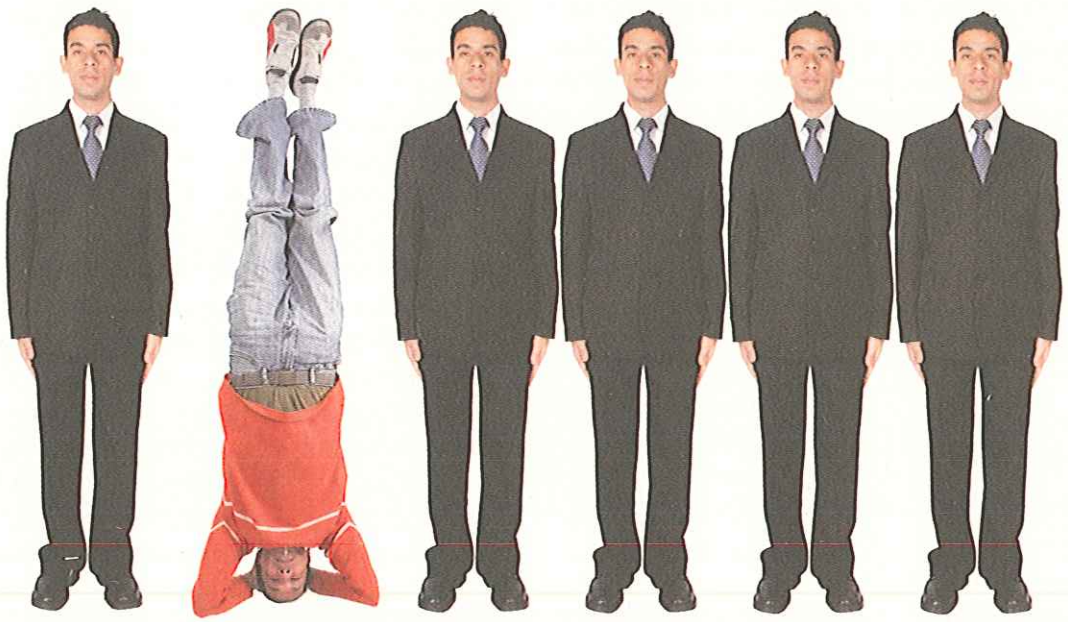
Sonuç itibariyle sivil itaatsizlik; yasal süreçlerle ve yöntemlerle sonuç alınamayan tartışmalı sorunlar karşısında, yasaya aykırı ancak kamuoyunca algılanabilirlik noktasında açık biçimde gerçekleştirilen, buna bağlı olarak kamuoyuna çağrı işlevi gören, eylem sonucundaki yaptırımı göze alması ve dayandığı diğer unsurlar nedeniyle ahlakiliği de kabul edilen, bireysel ya da genellikle kolektif nitelikli eylem tarzıdır.

Öte yandan direnme hakkı, sivil itaatsizliği tanımlama ve algılamada anahtar rol oynayabilecek bir kavram ve eylem tarzıdır. Bu hak, pozitif hukuka da geçmiştir. Zulme karşı direnme hakkının resmi olarak ilk kez kabul edilmesi ve açıklanması, 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ile mümkün olmuştur. Direnme hakkı en geniş ifadesini ise Fransız İhtilali metinlerinde bulmaktadır. Günümüzde baskıya karşı direnme kendini başlıca iki biçimde gösteriyor: Pasif direnme ve aktif direnme. Zora ve şiddete başvurmaksızın baskıya karşı koyma yolu pasif direnmedir. Pasif direnme konusunda, bu kavramın öncüleri sayılan, Henry David Thoreau, Gandhi ve Martin Luther King, şiddeti asla onaylamamış, saldırısız direnmeden yana olmuşlardır.

Aktif direnme ise ifadesini kuvvet ve gerekirse şiddetten almakta, isyan ya da ihtilal hareketi olarak adlandırılmaktadır. Sivil itaatsizliğin en temel anlamının şiddetsizlik olması onu aktif direnmeden uzaklaştırmakta, eylem tarzları bakımından pasif direnmeye yaklaştırılmaktadır. Çoğunluğun yönettiği hükümetin her durumda doğruluk üzerine kurulmadığını düşünen Thoreau, İyi ve kötü üzerinde çoğunluğun değil yalnız vicdanların karar verdiği bir hükümet olmaz mı? diye sorar.

Gandhi'ye göre sivil itaatsizlik, şiddete başvurmadan direnme, gerçeğe ve adalete derin bağlılık olarak ifade ediyordu. Kaynak olarak direnme hakkı düşüncesinin "Antik Yunan kültürü"ne dayandığı iddia edilebilse de çok daha önce yaşayan Konfüçyüs'ün konuşmalarında bunun izlerine rastlamak mümkündür.

Bazen bu durum "sınırlı isyan", "olumsuz itaat" gibi kavramlarla açıklanmıştır. Felsefi kökleri çok eskiye gitse de insan haklarının gelişimi 17 ve 18'inci yüzyıllarda olur. "İnsan hakları doktrini" adı verilen bu düşünce akımı giderek güçlenir ve ilk somut ifadesini 1776 Amerika Bağımsızlık Bildirgesinde ve 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Evrensel Bildirisinde bulur. İnsan haklarının resmen uluslararası alana çıkışı ise ilk olarak 1945 Birleşmiş Milletler Antlaşması ile gerçekleşir.14 Birleşmiş Milletler Antlaşması insan haklarına gösterdiği bu büyük öneme karşın, somut içeriğini ortaya koymaktan kaçınmıştır. Bu eksiklik 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM)'de kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi" ile giderilmiştir.

Sonuç

Yukarıda verildiği şekliyle aydın tanımı ve yine aydın sorumluluğu kavramlarının sivil itaatsizlikle irtibatlandırılması, günümüz dünyasında ve ülkemizde oldukça önem kazanmış bir konudur. Geçmiş tecrübeler itibariyle yaşadığımız toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik sorunlar genelde aydın tanımının tarifi içinde yer alan kimse ya da kimselerin ideolojik yaklaşımlar benimsemesi neticesinde toplumu kamplara ayırmış ve gelişme yolunda Türkiye'yi Dünyayla rekabette geri bırakmıştır. Artık topyekün bir kalkınma hamlesinin içinde olduğumuz son 10 yıllık periyotta kavga ve kısır çekişmelerin uzağında olma ve birlik ve barış düşüncesinin desteklediği siyasi atmosferde kısa sürede ülkemizin aldığı ekonomik ve toplumsal gelişim uluslararası platformlarda bile gizlenmeden ifade edilmektedir. Demokratik hukuk devleti olma iddiamızla hukuk devletinde olması gereken ya da mevcut durumda demokratik hukuk devleti olma iddiamızla çelişen uygulamaların düzelmesi için barış ve diyalog kapılarının açık kalması ve düşüncelerin hukuk sınırları içinde ifade edilmesi zaruridir. Tam da bu noktada anarşizme yol açmayan, ancak sorunları da göz önüne koymak için aydınlarımıza büyük görev düşmektedir.

Dünyada ve ülkemizde yönetim anlayışı hızla değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Yönetişim kavramı içerisinde artık herkesin yöneten ve yönetilen ilişkisi içerisinde sorumluluğu vardır. Yeni kamu yönetimi anlayışının özellikle öne çıkan özelliklerinden katılımcılık ve şeffaflık ilkesi yönetimde aleniyeti sağlamıştır. Dışlanmışlık duygusuyla hareket etme modası, ideolojilere angaje olma durumu artık gerilerde kalmıştır. Oluşan bu yeni duruma en önce intibak etmesi gerekenler aydınlardır.

Gandhi'ye göre sivil itaatsizlik, şiddete başvurmadan direnme, gerçeğe ve adalete derin bağlılık olarak ifade ediyordu

Aydın aynı zamanda sez-

gi sahibi ve öngörebilendir. Bu şekilde toplumu yönlendirme sorumluluğu vardır. Geçmişte çeşitli mücadelelere konu olan hak aramalar, tarihsel süreçte toplumları ve ülkeleri dönüştürmüştür. Kadın hakları, azınlık hakları, düşünce ve inanç özgürlüğü vb. konular artık anayasaların temel insan hakları başlığı altında sıralanmakta ve anayasal güvenceye alınmaktadır. Herhangi bir ırka ya da dine mensup olmanın bir üstünlük anlamına gelmediği, önemli olan yasalar karşısında eşit olunduğu ifadeleri anayasalarda ve uluslararası metinlerde yer almaktadır. Konuya bu açıdan bakıldığında geçmişte sivil itaatsizliğe konu olan argümanların büyük ölçüde ortadan kalktığını görmekteyiz.

Aydın tanımının tarifi içinde yer alan kimse ya da kimselerin ideolojik yaklaşımlar benimsemesi neticesinde toplumu kamplara ayırmış ve gelişme yolunda Türkiye'yi Dünyayla rekabette geri bırakmıştır

Söz konusu bu değişim ve dönüşüm konusunda aydınların etkiledikleri kitlelerin uyumuna katkı yapmaları onlardan beklenen görevdir. Yeni ve sivil bir anayasanın yapılmasının gündemde olduğu bu günlerde sivil itaatsizliği yanlış yorumlayarak anayasanın değişmesine katkı yapmak yerine olmayacak vehimlerle sürecin zora sokulmasında en büyük sorumluluk aydınlara düşmektedir. Sürü psikolojisinde çıkma ve bireyselleşmenin gerçekleşme düzeyine paralel bir bilinçlenme ile olacaktır. Aydınlar toplumun bilinçlenmesine doğru bilgilendirmeyle katkı yapılmalıdır. Aydın namusu kavramı doğrultusunda dürüst, cesur ve vicdan sahibi aydınların aydınlatma görevi vardır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Özer Aydın Olarak insan (www.ahmetozer.org 14.11.2012)
- Alaeddin Bobat Aydın Üzerine Kısa Bir Deneme (www.enerjienergy.com 14.11.2012)
- Fikri Akdeniz Aydın İnsanın Görevi, Sorumluluğu ve Aydın Sanatçı Kişiliği (http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/fikri_akdeniz_aydin_insanin_gorevi.pdf 14.11.2012)
- Mesude Altunel, Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2011-93-700.pdf 14.12.2012)
- Namık Kemal tartanoğlu Aydın Olmak (http://www.doktordergisi.com/56/haberdetay.asp?id=23 14.11.2012)
- Sıtkı Akın Sartre Ve Aydn Kimliği http://www.sosyalhizmetuzmani.org/jeanpaul_sartre.htm 14.11.2012)
- Sibel Yılmaz, Demokratik Hukuk Devletinde Sivil İtaatsizlik Olgusu, Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesi.
- Şeniz Anbarlı, Baskıya Karşı direnme Biçimi Olarak Sivil İtaatsizlik ve Meşruluğu Sorunu, Yönetim Bilimleri Dergisi (5:2) 2007
- Talip Özdeş Toplumsal Uzlaşı İçin Aydın Sorumluluğu (http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/146/toplumsal-uzlasi-icin-aydin-sorumlulugu.aspx 14.11.2012)
- Yakup Gönen, insan Haklarının Korunma Yöntemi Olarak Sivil İtaatsizlik, www. E-akademi.org 14.11.2012)

Yusuf KAPLAN
Yazar

NEBEVÎ DİL VE ÖNCÜ TEFEKKÜR YOLCULUĞU:

Alim'in Tevarüs'ü, Arif'in Temellük'ü ve Hakîm'in Temessül'ü

Semantik intihar'la sonuçlanan çağ körleşmesi sorunuyla malul bir dünyada yaşıyoruz: Batı uygarlığı, başka medeniyetlere hayat hakkı tanımadığı, Toynbee'nin deyişiyle, insanlık tarihindeki 26 medeniyetten 16'sını fiilen tarihten sildiği, 9'unu da fosilleştirdiği ve sonuçta farklı medeniyetlerin yürüyüşünü sona erdirdiği için insanlığın kendine özgü idrak kapıları kapandı.

O yüzden, çağımızda tek bir zeitgeist (zamanın ruhu) algısı, seküler-Batılı zeitgeist hükümfemâ: Seküler Batılı zeitgeist, bütün insanlığın tek idrak biçimi olarak işliyor artık. Bu nedenle, bu idrak biçimi, bütün diğer medeniyetlerin, dinlerin, felsefelerin idrak biçimlerini ve yürüyüşlerini durdurdu ve dondurdu.

Çağ körleşmesi biçiminde ortaya çıkan semantik intihar, anlamın anlamını yitirmesi, farklı dünyaların ve anlamların kendilerini ifade edememesi, hayatın ve hakikatin anlamsızlaşması, dolayısıyla insanın ve insanlığın/ın bitmesidir: Tek bir idrak biçimine mahkûm edilen insanlığın, varlığından ve varlığını sürdürebildiğinden sözetmek mümkün mü?

Nietzsche'nin "çöl büyüyor" dediği bu noktaya bizi "kim/ler" getirdi, nasıl sürüklendik?

Bu yazıda, bütün insanlığın sürgününü uzatan, eşiğine sürüklendiği yokoluş yolculuğunun kurucu aktörlerini, hem bu aktörleri vareden hem de bu aktörlerin varettikleri dünyanın bizi bu sürece, bu çıkmaz sokağın eşiğine nasıl getirip bıraktıklarını ve bu yokoluş sürecinden herkese ve bütün medeniyetlere, felsefelere, düşüncelere hayat hakkı tanıyabilecek, Batı uygarlığı gibi yok edici değil, kuşatıcı ve kucaklayıcı, dışlayıcı değil varedici ve herkese "neyse o olarak" hayat hakkı tanıyıcı bir medeniyet fikrinin, hakikat medeniyeti tasavvurunun nasıl ve kimler tarafından geliştirilebileceğini derin nefes alarak irdelemeye ve göstermeye çalışacağım.

Hızın, hazın ve arzuların kutsandığı, medya, spor, müzik, film, teknolojik "oyuncaklar" üzerinden üretilen din-dışı kutsallıklarla sürdürülen yeni-paganizm biçiminin insanı, hayatı ve hakikati yok eden pençesinde kıvranıyor ama insanlık nasıl bir estetize yokoluş ve ayartıcı savruluş biçiminin ortasında bulunduğunu kavrayamıyor

Önce çağ körleşmesi sorunu olarak adlandırdığım bu sürece nasıl geldiğimizi, bu sürecin izini sürerek ve kazısını yaparak tartışmamız gerekiyor.

Çağ Körleşmesi: Çağ'a Mahkûmiyet ve Kendi'nden Mahrumiyet

Çağ körleşmesi iki düzlemde tezahür ediyor: Birincisi, bütün küre sathında hükümfermâ kılınan hâkim çağ, tek duyma, bilme, düşünme, varolma ve yaşama biçimini bütün dünyaya hâkim kıldığı için, insanı ve insanlığı sadece kendisine, kendi ağlarına ve bağlarına, kendi bağlamlarına ve dünyasına kapatıyor; başka çağların ve çağrıların önünü tıkıyor. Bu durum, tam anlamıyla çağ'a mahkûmiyet hâli üretiyor.

Şimdi insanlığın algı kapıları tek bir uygarlığın zeitgeist'ına kapatılmış durumda. Hiçbir medeniyet kendi çağrısını kendi diliyle ifade edemeyecek bir çağ körleşmesiyle malul

İkincisi de, başka çağrıların, yani başka medeniyetlerin, dinlerin ve felsefelerin çocuklarının kendi çağrılarıyla ilişkilerini koparıyor, sakatlıyor ve bitiriyor, kendi çağlarını kurma vasatlarını ve vasıtalarını da iptal ediyor. Bu durum ise, kendi'nden mahrumiyet hâl-i pür melâli üretiyor. Çağa mahkûmiyet ve kendi'nden mahrumiyet, dünyanın, çölleşme, ufuksuzlaşma, evsizleşme, yersiz-yurtsuzlaşma ve ruhsuzlaşma mekânına dönüşmesine yol açıyor.

Bu durum, insanlığın yalnızca hakikati yitirmesine yol açmıyor. İnsanlığın daha büyük bir varoluşsal felâketle ve helâketle karşı karşıya kalmasına da yol açıyor: İnsanlık, tarihinde ilk defa yalnızca hakikatin yitirilmesi sorununu yaşamıyor; aynı zamanda, hakikatin yitirildiği hakikatinin de yitirilmesi gibi bir yokoluş serüveninin, mecrasını da yitirme macerasının anaforunda ama yaşanan dekadans, ayartıcı yollarla, estetize yöntemlerle gerçekleştirilen bir dekadansla dans hâline dönüştüğü için, insanlık, neye maruz kaldığından, nereye doğru savrulduğundan, ne tür bir metafizik felâketin eşiğine fırlatıldığından bîhaber oraya buraya sürüklenip duruyor. Medyatik evrenin ortasında, yalnızca hızın, hazın ve ertelenemez arzuların hükümfermâ olduğu, hükmünü icra ettiği "pornografik" dünyasında, sadece ânı yaşıyor insan.

Medyatik varoluşun pornografik evreni, insana, daha önce yaşamadığı bir duyarsızlaşma, bir kendi içine ve kendi üstüne kapanma, fetişlerine tapınma, kendinden, dünyadan ve Tanrı'dan habersiz yaşama, kısacası ürpertici bir nihilizm biçimi sunuyor: Hızın, hazın ve arzuların kutsandığı, medya, spor, müzik, film, teknolojik "oyuncaklar" üzerinden üretilen din-dışı kutsallıklarla sürdürülen yeni-paganizm biçiminin insanı, hayatı ve hakikati yok eden pençesinde kıvranıyor ama insanlık nasıl bir estetize yokoluş ve ayartıcı savruluş biçiminin ortasında bulunduğunu bilemiyor, göremiyor ve kavrayamıyor. Tam anlamıyla metamorfoz yiyor. Esfel-i sâfilin'in, kötülüğü emreden nefsin en ayartıcı dünyasından, insanaltı bir varlığa dönüşüyor ve sürgit düşüyor insan.

Yol Ne, Yolculuk Nereye Düşer?

İnsan, yol fikrini yitirdi, merak duygusunu, hayret duyma yetisini bitirdiği için belki de. Bir yokoluş ve yok ediş biçimine dönüşen medyatik "varoluş"un pornografik simülasyon evreni, insanı asimilasyonun, kendine, hakikate, dünyaya ve tarihe yabancılaşmanın eşiğine fırlatıyor; insanı ân'a hapsediyor ve insanın soru sorma, merak etme, geçmiş ve gelecek spektrumunda yolculuk yapabilme imkânlarını iptal ediyor.

İnsana, yeniden ahsen-i takvîm hâssalarını, husûsiyetlerini ve hassasiyetlerini kazandıracak, insanın önce yeniden kendi içine, iç dünyasına, iç dünyasının derinliklerine, enfüs'e yolculuk yaptırarak ruhunu tahkim edecek, hayata ve dünyaya derin bir ruh üflemesine imkân tanıyabilecek bir iç yolculuğa çıkması, kendisiyle, ben'iyle yüzleşmesi, zaaflarını ve imkânlarını keşfetmesi, zaaflarını törpülemesi, imkânlarını gergef gibi örmesi, kendini keşfetmesi, hakikati keşfetmesi, kısacası, kendi olması, kendine gelmesi gerekiyor.

Ardından da enfüs'ten devşirdiği tohumları

toprağa düşürebilmek için, yeni filizler yeşertebilmek için, dışına, dış dünyaya, âfâk'a da açılabilmesi, başka dünyalara da uzanabilmesi gerekiyor insanın.

Bunun için de insanın, hem enfüs'te, hem de âfak'ta, hem içine doğru, hem de dışına doğru çift yönlü, çok katmanlı bir biliş, oluş ve varoluş yolculuğuna çıkması gerekiyor. Ancak içinde yaşadığımız çağ körleşmesi, insanı, çağın ağlarına ve bağlarına hapsettiği, tek bir zeitgeist'a kapattığı için insanın bu tür bir çift yönlü ve çok katmanlı biliş, oluş ve varoluş yolculuğuna çıkması çok zor.

Nebevî Dil ve Nebevî Yolculuk

Çağ körleşmesinin, insanı tek bir zeitgeist'a kapatması, insanın hayret etme, soru sorma, başka kültürler ve medeniyetler arasında imajinatif yolculuklar yapma çabasının yegâne aracı veya zemin'i mesafe fikrinin yok olmasıyla sonuçlanıyor. Böylelikle farklı medeniyetlerin mensupları, kendi medeniyetleriyle kendi medeniyetlerinin diliyle, bilme, olma ve varolma biçimleriyle ilişki kurma imkânlarını yitiriyorlar.

Bir yandan, belki de tarihte ilk kez bütün insanlığın birikimine ulaşabilecek durumdayız; ama öte yandan da, yine tarihte ilk kez mevcut Batı uygarlığının dışındaki medeniyetlere "neyse o olarak" ulaşma imkânlarından yoksun hâldeyiz. İnsanlığın belki de tanık olabileceği en büyük varoluşsal paradokslardan biri bu.

Tek bir zeitgeist'ın her şeye ve her yere hâkim olması, bütün diğer zeitgeist'ları hükümsüzleştirmesi ya da devre dışı bırakması, farklı medeniyetlerin çocuklarının, kendi medeniyetlerini anlarken, yorumlarken ve geliştirme çabası içine girerken bile hâkim Batı uygarlığının zeitgeist'ı, dolayısıyla ürettiği anlama, kavrama ve yorumlama dili ve biçimleri ile yola çıkmasına yol açıyor: Bu, Batı uygarlığının dışındaki medeniyetlerin çocuklarının, kendi medeniyetleriyle kendilerinin "neyse o olarak" irtibat ve iletişim kurmalarının da iptal edilmesi sonucunu doğuruyor.

Böylelikle farklı medeniyetlerin kendileri olarak varolabilmeleri, kendilerini kendi dilleriyle ifade edebilmeleri, kendi zeitgeist'larıyla varedebilmeleri imkânsızlaşıyor. Dolayısıyla farklı medeniyetlerin insanlığa katkıda bulunabilmeleri gibi bir imkândan söz etmek bile muhal hâle geliyor.

İnsanlığın başına gelebilecek bundan büyük felâket olamaz herhalde. Olmadı da tarihte. Çünkü modernlikten önceki zamanlarda, farklı medeniyetler aynı zaman dilimi içinde kendi zeitgeist'larıyla irtibatlarını sürdürebiliyor, böylelikle hem farklı medeniyetlerle temas kurabiliyor, alışveriş yapabiliyor, hem de kendilerini geliştirme imkânlarını ve insanlığa kendi katkılarını sunma vasat'larını ve vasıta'larını canlı tutabiliyor ve yenileyebiliyordu. Başka bir deyişle, kendi çağrıları, kendi çağlarını kurabiliyor ve hem başka çağrılara, hem de başka çağlara açılabiliyorlardı.

Şimdi insanlığın algı kapıları tek bir uygarlığın zeitgeist'ına kapatılmış durumda. Hiçbir medeniyet kendi çağrısını kendi diliyle ifade edemeyecek bir çağ körleşmesiyle malul. Tek bir zeitgeist'a, tek bir zaman'a, tek bir mekân'a, tek bir dil'e ve tek bir çağ'a mahkûm olmak, insanlığın başına gelebilecek en büyük felâkettir. Bu felâketi katmerlendiren, daha da anlaşılmaz hâle getiren şey, hiçbir medeniyetin çocuklarının, böylesi bir kapatılma durumunu, hem çağ'a mahkûmiyet, hem de kendi'nden mahrumiyet olarak tezahür eden bir çağ körleşmesi ve semantik intihar felâketiyle karşı karşıya olduğunu bihakkın idrak edememiş olmaları.

Ne ki, varoluş ve hareket alanlarının sınırlılığı ve sınırlayıcılığı nedeniyle, her tür entelektüel çaba, entelektüalizmle; her tür akademik çaba da akademizmle sonuçlanmaya mahkûm: Bunu göremiyoruz işte

Bu çağa mahkûmiyet ve kendi'nden mahrumiyet çifte sorununu aşabilmenin yolu, çağın ağlarından ve bağlarından, kavramlarından ve bağlamlarından kurtulabilmek, bunun için de, bütün zamanları seferber edebilecek, bütün zamanları

Jean Paul Sartre

kendi çocuğumuz kılabilecek ve bizim de bütün zamanların çocuğu olmamızı sağlayabilecek bir ümmîleşme yolculuğuna çıkabilmekle mümkün. Böylesine zorlu bir yolculuğu gerçekleştirebilmek için, iki dili eşzamanlı ve ardışık olarak harekete geçirmemiz gerekiyor: Nebevî dil ve beşerî dil. Beşerî dil, İlâhî Söz'ün yoğurduğu, ete kemiğe büründürdüğü Nebevî dil'le doğrudan irtibat ve iletişime geçebilirse, çağın ağlarını ve bağlarını aşabilmek, kendi çağrımızın vasat'ına ve vasıta'larına ulaşabilmek, medeniyet yolculuğunun üç temel aşamasını oluşturan ilim / biliş, irfan / oluş ve hikmet / varoluş biçimlerini harekete ve hayata geçirmek, dolayısıyla çağa rağmen çağ açacak ve çağ aşacak çok katmanlı taze bir medeniyet yolculuğuna çıkabilmek mümkün olabilir.

Çağa mahkûmiyet ve kendi'nden mahrumiyet, dünyanın, çölleşme, ufuksuzlaşma, evsizleşme, yersiz-yurtsuzlaşma ve ruhsuzlaşma mekânına dönüşmesine yol açıyor

Bunun yolu, hakikatin şifrelendiği Sünnet-i seniyye'nin şifrelerini çözecek bir yolculuğa çıkmaktan; bu yolculuğa çıkacak öncü kuşakları, önaçıcı şahsiyet tipolojilerini belirginleştirip harekete geçirmekten; dolayısıyla genel anlamda ilim ve düşünce birikimimizle doğrudan temasa geçebilecek, bu birikimin dili ve idrak biçimleri üzerinden imajinatif bir ilim ve düşünce dili geliştirilebilmesinden ve insanlığa yeniden katkı verebilecek bir kıvama getirilebilmesinden geçiyor. Bu, topyekûn, kucaklayıcı, küre ölçekli, bütün insanlığın ve varlığın sorunlarını anlama ve anlamlandırma kaygısı güden, nebevî dil ekseninde yeni bir medeniyet fikrinin geliştirilmesiyle mümkün olabilecek zorlu bir "iş" ve mesuliyet.

Entelektüel/izm ve Akademi/zm Kıskacı

Önce şu: Bizim esaslı bir medeniyet fikrimiz yok hâlâ. İnsanlar, "medeniyet"ten sözediyorlar sık sık; ama "hepimiz"in zihnindeki "medeniyet" fikri, modernliğin çocuğu sivilizasyon / uygarlık

algısı yalnızca. O hâlde, neyin "kavga"sını veriyoruz acaba?

Sivilizasyon anlamında "medeniyet", modern entelektüelin icadı; yaygınlaştırılması ve daha çok da meşrulaştırılması ise, akademisyenin marifeti. İki figür de, hem hak'tan nasipsiz, hem de "halk"tan: O yüzden, bu iki figürün, bizi fırlattığı yer, "izm" çukuru: Entelektüalizm ve akademizm kıskacı.

Entelektüel/izm ve akademi/zm, dünyayı, eşyayı ve insanı anlama sürecinde bir işe yarıyor elbette; ama çok sınırlı bir yere kadar. Ne ki, varoluş ve hareket alanlarının sınırlılığı ve sınırlayıcılığı nedeniyle, her tür entelektüel çaba, entelektüalizmle; her tür akademik çaba da akademizmle sonuçlanmaya mahkûm: Bunu göremiyoruz işte!

Bu nedenle, -ister İslâmcı olsun, ister sekülerentelektüel, modern'in dışına çıkamaz: Sadece çağının çocuğudur. Entelektüel'den hem çağının çocuğu olmasını, hem de çağ aşacak bir yolculuğa çıkmasını beklemek, olmayacak duaya âmin demektir: Zira entelektüelin, uzun soluklu ve çağ aşacak yolculuklara çıkabilecek ne derin nefesi, ne derûnî bakışı, ne de selîm bir zevk idraki vardır.

Doğru: Entelektüel, soru sorar, sorgular: Ama kendi hakkında derinlikli sorular sormayı, kendini sorgulamayı unutur. Kendini unutan birinin bize bir şey hatırlatabilmesi ne mümkün!

Entelektüelin yegâne sermayesi, "ben"idir çünkü: Hırsları, ihtirasları, dolayısıyla ben'i / ego'su, entelektüeli teslim alır, yutar. Entelektüelin sorduğu sorular, esas itibariyle, yanlıştır; o yüzden, kısa devre yapar: Aslî değil, arızî olan'la ilişkilidir çünkü. Arızî olan'ı / parça'yı aslî olan / bütün katına yükseltme yanlışı ve yanılgısı, entelektüelin sürgit yanlış ve yanıltıcı sorular sormasına yol açar. Bu da, entelektüeli yorar ve duygusal yapar.

Akademisyen, durmuş-oturmuş biri gibidir. Ama sadece "gibi"dir. Akademisyen, "gibi"leri oynar yalnızca. Görünüşte, metni ve zihni, duygudan ve tarafgirlikten uzaktır: Oysa bu, gerçekte, entelektüel'in duygusundan, duygusallığından daha derin bir tuzaktır: Çünkü akademisyen'in metninde de, zihninde de yalnızca tuzu kuru, kupkuru bir akılcılık hükümfermâdır.

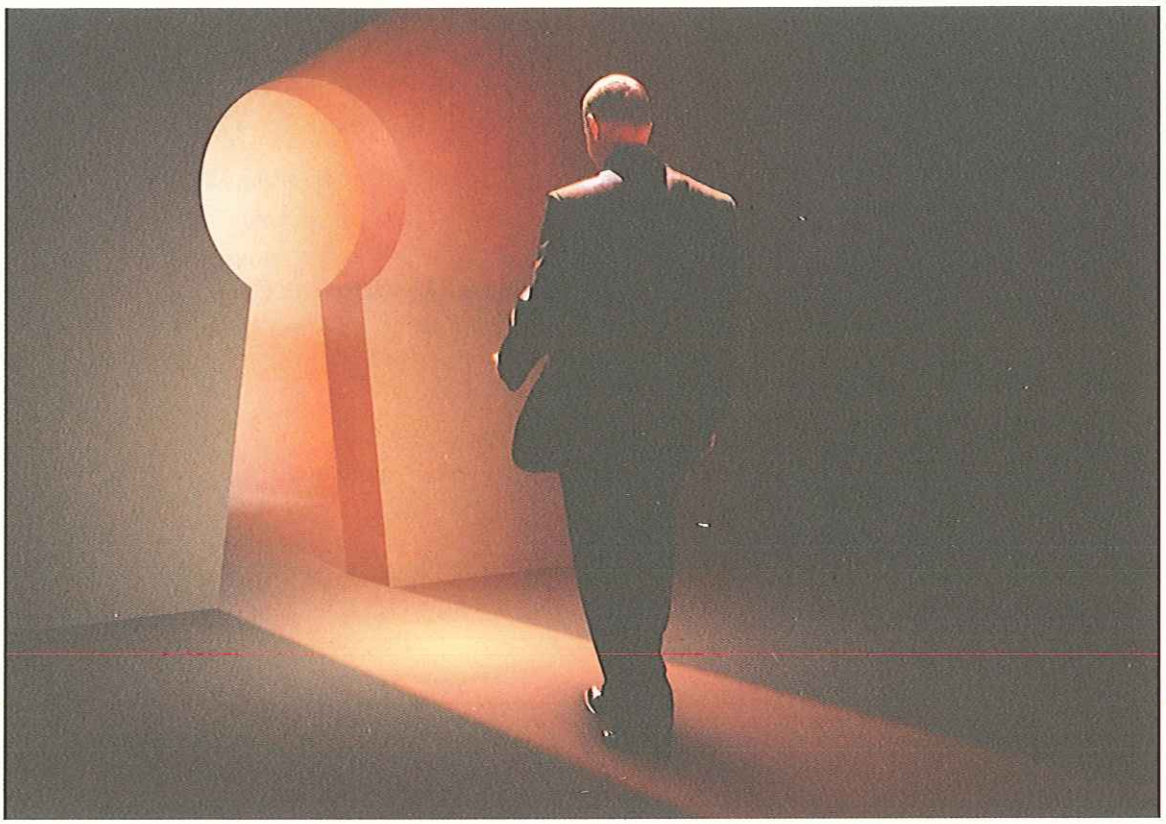
Yine, görünüşte, akademisyen'e göre, "ak" ve "kara" yoktur: Ama gerçekte, akademisyen, anlamadığı, aslâ anlayamayacağı, "derûnî yapılar"ı, "gri alanlar" olarak görür ve gösterir; böylelikle "gri alanlar"ın hükümranlığını ilan ederek, hakikati karartır; derûnî dünyalardan gelebilecek ışığı da söndürür. Sonuçta, hâkim zihniyeti ve zihin yapılarını, durumları ve durumalışları aklamakla sonuçlanır bütün uğraşı.

Mütefekkir, bir çağın adamı değil, bütün çağların adamıdır; bütün çağların vicdanı. Mütefekkirin duyargaları bütün çağlara ve bütün çağrılara açıktır. O yüzden mütefekkir bütün çağlara konuşur, bütün çağlarla konuşur ve bütün çağlar ona konuşur ve onunla konuşur

Akademik terbiye, önemlidir elbette; ama akademizm, entelektüalizm'den daha tehlikelidir: Entelektüel'in zaafları açıktır, "ortada"dır; akademisyen'in zaafları ise örtüktür, şifrelenmiştir: Aklın dışında, daha derûnî düşünme melekelerini devreye girdirmeye kalkıştığınızda, "akademizme ihanet"le suçlanmanız ve "aforoz" edilmeniz "doğal"dır. Akademizmi ancak akademizmin silahıyla vurabilirsiniz: Akılcılık. Buysa, sizin, kendinizi kendi ellerinizle vurmanız, demektir: Zira "akıl, düşünmeyi mümkün kılan değil, öldüren bir şeydir" (Heidegger).

Entelektüel, -Kant'ın hayalinin aksine- modernliğin henüz ergenlik çağına ulaş/a/mamış çocuğuydu: Deli-kanlı çocuğu: O yüzden, duygusallıkla sonuçlanan yolculuğu, entelektüeli yedibitirdi. Kant'ın hayalini de hayalete çevirdi: Tek yönü vardı entelektüelin: Önü: O yüzden, arkasına bakmadan yürüdü ve düştü entelektüel önüne, yere, sereserpe, "kan-revan" içinde!

Akademisyen de modernliğin çocuğu: Ama entelektüel gibi hırslı çocuğu değil, "uslu" çocuğu: Kavgacı değil, uzlaşmacı. O yüzden, her değ-

şen zamanda ve zeminde suyun "yüzey"ine çıkmasını iyi biliyor: "Suyu bulandırmak", insanların ve düzenin rahatını kaçırmak gibi bir derdi yok: Derdi olmadığı için, keyfine bakıyor sadece; insanlığın derdine dermân olabilecek bir yerde duramıyor; hep kaçıyor; kaçak güreşiyor: Tarihselliğe sığınıyor: Ayrıntıların ayartıcı dehlizlerine... Ve kayboluyor neticede.

Entelektüel, bilgi'nin peşinde koşturur; o yüzden kendisi perişan olur, bizi de perişan eder. Mütefekkir, bilgeliğin izini sürer; kendisi kemal bulur, bize de kemal sürecinde "yol" olur

Entelektüel, cehlini göremeyecek kadar canıtez, aceleci, bencil. Akademisyense, tahsilli câhil: "Tahsildâr" biri: Tek kaygısı, "arsayı ve parsayı kapmak". Duygusu da, yön duygusu da yok akademisyenin. Ruhu var mı peki?

İşi var sadece: Tek işi: "Düzen"e işlerlik kazandırmak, düzeneklerini cilâlamak ve çalıştırmak.

Bu iki figür var önümüzde, güya önümüzü açacak. Ama biri yaralı; diğeri "paralı": Epistemolojik körleşme, ontolojik yokoluş. Dolayısıyla, kendileri tedaviye muhtaç, bize nasıl "bakacak", yol açacak?

Bu entelektüel akademisyen karşılaştırmasından sonra, bir de entelektüelle mütefekkir karşılaştırması yapmamızda fayda var.

Mütefekkir Ne/rede, Entelektüel Nereye Düşer?

Entelektüel, çağ adamıdır, çağının adamı. Çağının vicdanı. Çağrısı, çağıyla sınırlıdır ama. Çünkü entelektüel, çağının ağları ve bağları, bağlamları ve kavramları içinden konuşur yalnızca; çağının ağları ve bağlamları içinde/n konuşlanır. Çağrısı, çağının sınırlarını aşamaz zira.

Mütefekkir, bir çağın adamı değil, bütün çağların adamıdır; bütün çağların vicdanı. Mütefekkirin duyargaları bütün çağlara ve bütün çağrılara açıktır. O yüzden mütefekkir bütün çağlara

konuşur, bütün çağlarla konuşur ve bütün çağlar ona konuşur ve onunla konuşur. Çağrısı, çağ açacak ve çağ aşacak yılmaz bir küheylan, dinmez bir çağlayandır çünkü.

Entelektüel, aklıyla yürür; mütefekkirse kalbiyle, "akleden kalbiyle".

Entelektüel yalnızca satır'lardakini görür, görebilir; mütefekkirse sadır'lardakini de görür ve hissetir görebilen gözlere, kalplere, akıllara, vicdanlara.

Entelektüelin aleti, akıldır; mütefekkirinkiyse, akleden kalp. Entelektüel, aklar, aklamacılık yapar. Çağının aklayıcısıdır: Çağına bakar yalnızca, çağına tapar çünkü.

Mütefekkirse, kalbeder; önce kendini; sonra çevresini. Kalp, kendi'nden dışa açıldığı andan itibaren inkılap başlar, her şey aslına inkılab eder. Mütefekkir, bütün çağlara bakar, bütün çağlar da ona akar.

Entelektüel aklı, bir satır gibi kullanır. Akıl (rasyo) ölçmek biçmek demektir çünkü. Mütefekkir ise kalbinin ritimlerine kulak verir ve sabırla dinler. Kalbinin dinginliğinden gelen engin sesi, sessizliğin sesini, o yüce sesi ve nefesi.

Entelektüelin zihni, hem işgal altındadır, hem başka zihinleri işgal tasasında. Mütefekkirin zihni, fütûhat sevdasındadır: Fütûhât, yani açılış, çiçekleniş, yani meyveye duruş, yani varlığı şiarı ve hakikat şuuruyla şiire durduruş.

Entelektüel, formların çocuğudur ve formlarla ilgilenir. Mütefekkir, normların çocuğudur ve normlarla ilgilenir.

Formlar, arızîdir; normlar aslî. Formlar, sonunda arıza üretir yalnızca; hele de hakikat, form'a indirgenmişse, form'un eline düşmüşse... Normlar ise asaletin kaynağıdır, özgünlüğün ve özgürlüğün.

Formlar, normları şekillendirdiği zaman, ruh oradan, her şey ruhsuzlaşır. Normlar, formları şekillendirdiği zaman ruh üfler formlar ise.

Entelektüel, bilgi'nin peşinde koşturur; o yüzden kendisi perişan olur, bizi de perişan eder. Mütefekkir, bilgeliğin izini sürer; kendisi kemal bulur, bize de kemal sürecinde "yol" olur.

Sorunumuz: entelektüel bolluğu, mütefekkir yokluğu. Entelektüelle mütefekkirin farkının farkında olsaydık, bugün neden burada olamadığımızın da, bugün'ün neden burada olmadığının da farkında olabilirdik. Ve yarının nasıl burada olabileceğinin fark edilmesini sağlayabilecek bir fark ortaya koyabilirdik.

Biz farkı kaybettik: Farkımızı. Fark, biziz çünkü. Ortaya fark koyacak, farklı şeyler koyacak biziz.

Ama biz yokuz. Yokuz, çünkü biz, biz değiliz. Bizde değiliz. Burada değiliz biz. Orada, bilemediğimiz başka, bambaşka yerlerdeyiz; buradayken bile.

Akademisyen, durmuş-oturmuş biri gibidir. Ama sadece "gibi"dir. Akademisyen, "gibi"leri oynar yalnızca. Görünüşte, metni ve zihni, duygudan ve tarafgirlikten uzaktır: Oysa bu, gerçekte, entelektüel'in duygusundan, duygusallığından daha derin bir tuzaktır:

Buradayken bile burada değiliz. Buradayız ama burada değiliz. Burada değiliz ama buradayız. Biz bizden gideli, burayı terk edeli, buradan gideli çok oldu... Artık kendimize gelme / tefekkür edebilme vakti geldi demektir, öyleyse... Tam bu noktada izi sürülmesi gereken yakıcı, hayatî soru şu: Nasıl tefekkür edeceğiz; tefekkürün bileşenleri neler? Kısaca ve özetle bu sorunun cevabını şöyle verebiliriz: Kendi temel kaynaklarımıza, temel-koyucu ve temelleri-koruyucu asıl ve asil kaynaklarımıza, medeniyetimizi vareden, medeniyetimize yeniden hayat ve hayatiyet kazandıracak biliş, oluş ve varoluş vasat'ımıza / habitus'umuza ve bu vasat'ın hem ifadesi, hem de ifade edicisi vasıta'larımızın bize ruh üfleyecek, bizi donduran kışımızı bahara çevirerek içimizi ve dışımızı ısıtacak ve ışıtacak

biliş, oluş ve varoluş zeminimize kavuşarak...

Bu zemini, Arşimet noktasını bulacak, bizi kanatlandırıcı, bütün insanlığa ve varlığa ruf üfleyici taze, taptaze bir yolculuğa çıkaracak öncü ve önaçıcı zihin, gönül ve ruh erleri, hakikatin ölümsüz ve doyumsuz suyundan önce kendileri doyasıya tadacak, sonra da herkese tattıracak yaratıcı ruh'la ve kurucu iradeyle donanan, kaynaklarımıza metamorfoz yemeden, çarpık, oryantalist ve turist bakışıyla değil, neyse o olarak bakacak, bizi muhkem ve sarsılmaz bir düzlüğe çıkaracak, insanlığın ve varlığın sorunlarını kendi sorunları belleyen, yüreği yangın yerine dönen, sarsılmaz ve savrulmaz, esen fırtınaların önünde dalgakıranlar gibi mücahede ve mücadele edecek, destansı bir dalga-kırma ve dalga-kurma yolculuğu gerçekleştirecek, dalgakıranlar gibi önaçacak çağımızda mütefekkire karşılık gelen âlim, ârif ve hakîm şahsiyetlerinden oluşan asil öncü kuşaklar yetiştirerek...

Yazının bundan sonraki bölümünde, bu bölümde yaptığımız entelektüel ve mütefekkir tanımlarının aktörlerinin yaptıkları işi biraz daha derinlemesine vuzuha kavuşturmamız, bu medeniyet yolculuğunun yapı taşlarının kimler tarafından ve nasıl döşenebileceği meselesini daha iyi anlamamıza katkıda bulunabilir.

MESELE: Entelektüel Çaba mı, Fikrî Yolculuk Mu?

Öncelikle, "fikrî çaba" ile "entelektüel çaba" aynı şeyler değildir. Benzerlikleri vardır ama bambaşka şeylerdir. Entelektüel çaba, zihinle sınırlıdır ve hayatla irtibatı zayıf, soyut bir çabadır çoklukla.

İkincisi, entelektüel çaba, yalnızca "akıl"la gerçekleştirilir. Çağdaş Batı düşüncesi bile, özellikle Kıta Avrupa'sı felsefesi, artık salt akılla düşünce üretilemeyeceğini, aslında aklın düşünmeyi öldüren bir "aygıt" olduğunu itiraf etmiştir. Meselâ Heidegger, bu düşünürlerin başında gelir. Hatta Heidegger, düşünmeyi salt akla indirgeme çabasının öncüsü Socrates'le birlikte düşüncenin bittiğini bile söylemiştir. Bu nedenle, felsefenin bitişinin çoktan ilan edildiği bir çağda yaşıyor olduğumuzu unutmayalım.

Fikrî çaba ile entelektüel çaba'nın aynı şeylermiş gibi algılanması, İslâmî kesimlerde de çok yaygın bir yanılsamadır ve bu, köklü bir algılama yani çağ körleşmesi sorununun yaşandığını gösterir. Ayrıca bu, bizim de, dünyaya, eşyaya, insana, hayata yalnızca Batılı kategorik / parçalı algılama biçimleriyle baktığımızın, çağın ağlarının ve bağlamlarının dışına çıkamadığımızın, yıkıcı bir çağ körleşmesi sorunu yaşadığımızın ama bunun henüz farkına bile varamadığımızın çarpıcı bir göstergesidir.

Düşünce, elbette ki, kategorilerle, tasnif, tefrik ve terkiplerle geliştirilir. Ama düşüncenin salt kategorilere, hayatınsa salt kategorik varolma biçimlerine indirgenmesi, düşünceyi ve düşünme faaliyetini de, hayatı da bitirir; bitirmiştir de nitekim. Oysa gerçekte müslümanın dünyasındaki fikrî çaba, hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Dün gerçek buydu, bugün böyle değilse, yarın böyle olmalıdır ve olacaktır da: Çünkü fikriyattan yoksun bir hayat, sığ, derinliksiz ve ufuksuz; tatbikattan yoksun bir hayatsa, yoksul, meyvesiz ve ruhsuzdur.

Bu nedenle, hâl ilmi olan fıkıh'ın tarifi, bir tefekkür tarifidir aslında: İmam-ı Azam'ın, fıkh'ı, "kişinin lehinde ve aleyhindeki şeyleri fehmetme / anlama çabası" olarak tarif etmesi, tefekkür'le tefakkuh, fikriyat'la tatbikat arasında kategorik bir ayırımın olamayacağının apaçık bir işaretidir.

İkinci olarak, tefekkür, Kitabımızın sarih ifadesiyle, "akleden kalb"in işidir. İslâm tefekkür hayatının öncüleri, Gazalî, Cürcânî, İbn Arabî gibi âlim, arif ve hakîm şahsiyetlerin tefekkür tarifleri ve tatbikatları da Kitabımızla paralel bir seyir izler: Tefekkür, öncelikle "kalb"in fiilidir: Kalpsiz hayat düşünülebilir mi?

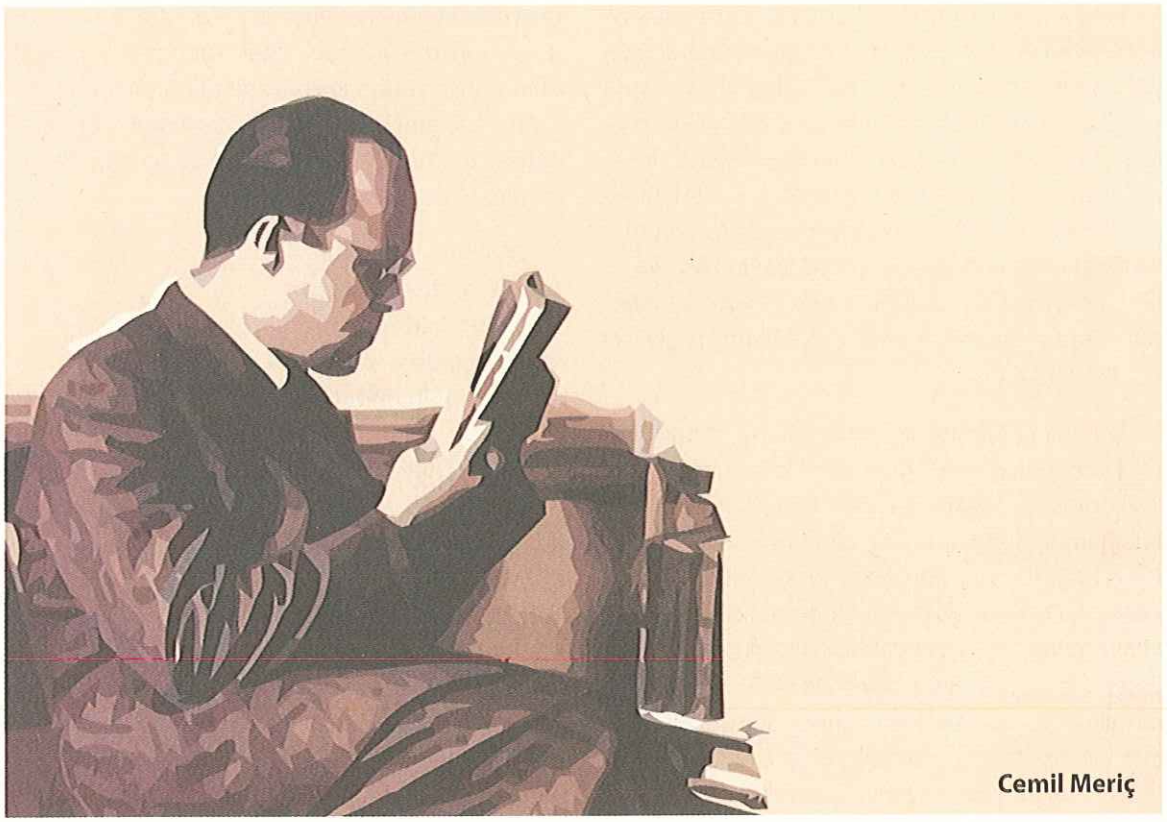
İşte bu nedenle, İslâm tefekkür hayatının öncüleri âlim, ârif ve hakîm şahsiyetleri, hayatın tam kalbinden bakarlar dünyaya, eşyaya ve hayata. Oysa entelektüel, hayatın kıyısına itilmiş, hayattan kendisini soyutlamış biridir; böyle bir figürün, kendi başına bir "figür" olmanın ötesinde, hayata katabileceği bir derinlikten, bir ruhtan sözetmek ne kadar mümkündür, çalkantılı modern tarihe bakın, göreceksiniz. Yüksek / asil düşünce, hayatı derinlemesine yaşayan ve tam kalbinden yakalayan düşüncedir: Eğer kategorik / parçalı zihin dünyasından kurtularak düşünebilirsek, en "soyut" düşünce'nin aslında en "somut"tan / en derûnî tecrübeden yola çıkılarak geliştirildiğini görmekte zorlanmayız.

Zâhirle bâtın, âfak'la enfüs arasında sürgit birbirini vareden, birbirini besleyen, birbirinin önünü ve ufkunu açan, biri olmadan diğeri de varolamayan çok katmanlı bir tefekkür yolculuğu yapanlar, bu tür bir "gerilim hattı"nda -Sezai Karakoç'un deyişiyle "metafizik ürperti"yleseyahat edenler, hayatımıza ruh üfleyen en derûnî ama en sade fikirlerin temellerini atabilmişlerdir: İbn Arabî, Yunus, Konfüçyüs, Mimar Sinan, Mevlânâ, hatta İmam İbn Teymiyye böyle biridir; yine Kierkegaard, Tao, Nietzsche, Gazalî, Bergson, Bediüzzaman gibi düşünürler, hayatı, kategorik / parçalı değil, bütüncül olarak kavrayan düşünürler oldukları için çağ aşan ve çağ açan önaçıcı şahsiyetler olabilmişlerdir.

Âlim'in ulaştığı bulguları da dikkate alan ârif, marifet ve fikir yolculuğunun hamurunu karıyordu. Hakîm, hayatımızın iç ve dış dünyalarının hikmet duvarlarını örüyor; âlim ve ârif'in gerçekleştirdiği buluş ve oluş/um/ların neticesinde, hakikat sarayının inşasına katkıda bulunuyordu

MESULİYET: Tevarüs, Temellük ve Temessül

Hakikat, hem Sünnet-i Seniyye'de dercedilmiştir; hem de Sünnet-i Seniyye hayata ve harekete geçirildiği zaman gün ışığına çıkabilir. İslâm'ın ve geliştirilen medeniyetinin hakikati de, bütün diğer medeniyetlerin hakikati de Rahman'ın rahmeti gereği, âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz'in (sav) sünnet-i seniyye'sinde şifrelenmiştir. Eğer Sünnet-i Seniyye'nin mahiyeti bir bütün olarak kavranırsa, sadece İslâm'ın hakikatine değil, bütün insanlığın medeniyet birikimlerinin hakikatine de, bu hakikate nasıl ulaşılabileceğinin ipuçlarına da bihakkın

Cemil Meriç

vukûfiyet kesbetmemiz imkân dâhiline girebilir.

Sünnet-i Seniyye'nin safhalarını oluşturan akval, ef'al ve ahvâl süreçleri, hem farklı medeniyetlere tekabül eder, hem de biliş, oluş ve varoluş tecrübesinin nasıl aktarılabileceğinin ipuçlarını sunar bize.

Bu meselenin açıklığa kavuşturulabilmesi için, Batı uygarlığında eğitim fikri ve uygulamasıyla, Müslümanların Sünnet-i Seniyye'de dercedilen "eğitim" fikirleri ve uygulamaları arasındaki farkı görmek ve göstermek zihin açıcı olabilir. Eğitim fikri, özelde bir toplumun, genelde bir medeniyetin Sünnet-i Seniyye'de dercedildiğini söylediğim üç temel varoluş şartını, sütununu ya da menzilini oluşturan biliş (hakikat fikri), oluş (insan ve hayat fikri), varoluş (dünya fikri) kaynaklarını belirginleştirir ve oradan insanın yaşayacağı bir "hayat-dünya" tasavvuru inşa eder.

Batı'da geliştirilen, bütün dünyada da -bir şekilde- uygulanan, esas itibariyle epistemolojik alanı eksene aldığı için entelektüel çaba üzerinden işleyen seküler eğitim sistemi, niteliğe değil, niceliğe; anlayabilmeye değil, yalnızca bilmeye dayalı; insanın ruhunu yok eden; varlığa ve hakikate ontolojik saldırı üreten söylemsel şiddet yüklü bir eğitim sistemidir. Bu gerçek, çağdaş düşüncenin kurucu öncüleri Nietzsche'de ve Heidegger'de en gelişkin ifadesini bulmuş ve bütün bir çağdaş düşünceye damgasını vurmuş varoluşsal bir gerçektir.

Bu eğitim sistemi, yalnızca "nasıl" sorusunun izini sürer: Nasıl daha fazla üretebiliriz? Nasıl daha fazla tüketebiliriz? Nasıl daha fazla güç elde edebiliriz? Bu eğitim sistemi, anlamsız bilgi yığınları / çöplükleri oluşmasına yol açar. Bu veri ve enformasyon yığınlarıyla anlam'a, vicdana, erdeme, hikmete değil; anlamsızlığa, vicdansızlığa, erdemsizliğe, en hafif ifadeyle, birbiriyle irtibatsız verilere ve bilgi kırıntılarına ya da kaosuna ulaşılabilir ancak.

Michel Henry, bu gerçeği, "hayatın inkârı", "yeryüzünün yağmalanması" ve "insanın insanlığının açıkça imhası" olarak özetlemiştir. Seküler Batılı eğitim sisteminde, insanla bilgi arasındaki ilişki koparılmıştır: Bilgi, güç devşirmek için elde

edilmesi gereken bir nesneye dönüştürülmüştür: Bilgi nesneye dönüştükçe, o bilgiyi üreten insan da nesneleşir.

Dolayısıyla seküler Batılı eğitim sistemi, "ne?" sorusunu da, "niçin?" sorusunu da sormaktan özenle kaçınır. Hele de "niçin?" sorusunu sorduğu zaman, bütün zaaflarının ortaya çıkacağını bildiği için, "niçin?" sorusu, Batılı eğitim sisteminin lügatinde yoktur. Bilgiye ve bu bilgiyi üreten insana nesne muamelesi yapan bir eğitim sisteminin, başka medeniyetlerin birikimlerine nüfûz etme ve onlardan bir şeyler öğrenme çabası içinde olması beklenemez.

Eğer başka medeniyetler, daha fazla güç elde edilmesine imkân tanıyacak kaynaklar ve yöntemler sunuyorlarsa anlamlı ve değerlidir seküler Batı uygarlığı ve geliştirdiği eğitim sisteminin gözünde! O yüzden, bu eğitim sistemi, hayatımızı daha fazla anlamsızlaştırdığı, insanı özgürleştirmek yerine, insanı güç üreten bir "makine"ya dönüştürdüğü ve makinaların kölesi kıldığı, üniversiteleri iktisadî yararcılığın merkezleri hâline getirdiği için Batı'da da yaklaşık bir asırdan bu yana şiddetle tartışılıyor.

İnsanlığın hayrına olacak ve hayatını daha anlamlı kılacak bir eğitim sisteminin, nicelik-eksenli değil, nitelik-eksenli olması zorunludur. Nitelik-eksenli eğitim anlayışının izlerine Batı uygarlığı dışındaki büyük medeniyetlerde rastlamak mümkündür. Ancak nicelik-eksenli eğitim anlayışı kapitalizme dayandığı için, diğer medeniyetlerin eğitim anlayışını bastırmakta ve etkisiz hâle getirmektedir.

Nitelik-eksenli bir eğitim anlayışı, bilmeyi değil, anlayabilmeyi; sahip olma'yı değil, olma'yı eksene alan bir medeniyet fikri etrafında geliştirilebilir. Bu bağlamda, Müslümanlar dünyaya bir model sunabilecek köklü kaynaklara sahipler ama hem bu kaynaklardan, hem de bu kaynaklarla çağın ağlarına düşmeksizin, neyse o olarak irtibat kurabilecek ve nüfûz edebilecek idrak biçimlerinden bîhaberler.

Hakikat medeniyetinin yeniden ve adım adım hayata geçirilmesine imkân tanıyabilecek ve bizzat sünnet-i seniyye'ye dayanan üç aşamalı bir eğitim tasavvuru ve dolayısıyla medeniyet fikrimizin dayanacağı ilim ve tefekkür yolculuğunun güzergâhlarını da oluşturan bir "yol haritası" öneriyorum: Tevarüs, temellük ve temessül.

Tevarüs aşaması, hem ilâhî hakikatin tevarüs edilmesini, insana yüklenen emanetin şuuruna erilmesini; hem de bütün beşerî birikimlerle yüzleşilmesini öngörür. Bu aşama, sünnet-i seniyye'nin akval / epistemolojik / ilme'l-yakîn sürecidir. Buna, biliş süreci de diyebiliriz.

Temellük aşaması, ulaşılan birikimlerin, vahyin süzgecinden geçirilerek, temellük edilmesini öngörür. Bu aşama, sünnet-i seniyye'nin ef'al / fenomenolojik / ayne'l-yakîn sürecidir. Birinci aşamada elde edilen teorik bilgi, ikinci aşamada, pratiğe aktarılma kaygısıyla işlenir, içselleştirilir ve ayrıştırılır. Bu safhayı, oluş süreci olarak adlandırabiliriz. Temessül aşaması, sünnet-i seniyye'nin ahval / ontolojik / hakka'l-yakîn sürecidir ve bu süreçte, elde edilen "bilgi", canlı bir varlığa dönüşür insan sûretinde ve hayatta. Bu safhayı ise varoluş süreci olarak tanımlayabiliriz. Tevarüs süreci, zihnî ümmîleşme / arınma; temellük süreci, fiîlî ümmîleşme / arınma; temessül süreci de rûhî ümmîleşme / arınma süreçleridir.

Entelektüel, hayatın kıyısına itilmiş, hayattan kendisini soyutlamış biridir; böyle bir figürün, kendi başına bir "figür" olmanın ötesinde, hayata katabileceği bir derinlikten, bir ruhtan sözetmek ne kadar mümkündür, çalkantılı modern tarihe bakın, göreceksiniz

TİMSAL: Âlim, Ârif, Hakîm: Seyyaliyet, Sey/ya/riyet, Devamiyet

Özelde bir ilim ve tefekkür çabasının ortaya konmasında, genelde bir medeniyet fikrinin teşekkül ettirilmesinde izwwlenmesi gereken süreçlerin Sünnet-i Seniyye'de nasıl karşılık bulduğunu kısaca göstermeye çalıştım.

Bu süreçler, kendiliğinden varolamayacağına göre, bu menzillerde yolculuk yapacak şahsiyet tipolojilerini, üstlendikleri / üstlenecekleri mesuliyet ve mükellefiyetleri ve hem bu şahsiyet tipolojileri arasındaki ilişkileri, hem de bunların geliştirecekleri ilim ve tefekkür çabasının mahiyetini yine Sünnet-i Seniyye ekseninde nasıl açıklayabileceğimize biraz yakından bakmakta yarar var. Bütün medeniyetler, öncü kuşakların, çileli, zorlu, yorucu biliş / buluş, oluş / bulunuş ve varoluş / buluşma yolculuklarının eseridir. Bizim medeniyetimizin öncü kuşakları, âlim, ârif ve hakîm'den oluşuyordu. Âlim, ilim yolculuğunun yapıtaşlarını döşüyordu. Âlim'in ulaştığı bulguları da dikkate alan ârif, marifet ve fikir yolculuğunun hamurunu karıyordu. Hakîm - tasavvufu eksene alarak konuşacak olursak- hayatımızın iç ve dış dünyalarının hikmet duvarlarını örüyor; âlim ve ârif'in gerçekleştirdiği buluş ve oluş/um/ların neticesinde, hakikat sarayının inşasına katkıda bulunuyordu.

Sonuçta bu üç "kurucu şahsiyet", Yaratıcı'nın eşyada, âlemde ve -küçük âlem- insanda tezahür ve tecellî eden hakikatinin izdüşümlerinin g/izlerini araştırıyor, derinliklerinde hiç bitmeyen bir kendini keşif, eşyayı keşif, kâinâtı keşif ve nihayet Yaratıcı'yı keşif yolculuğu yapıyordu. Bu üç şahsiyet, bu önaçıcı yolculukları yaparken, kendilerinin veya ağlarına bağlandıkları "ideoloji"lerin, meşreplerin, yönelimlerin doğruluğunu ispatlama / dayatma kaygısı ile hareket etmiyorlardı: Hakikatin bütün insanlığa önaçacak koridorlarının keşfedilmesine önayak oluyorlardı, kendi meşreplerince, kendi "meslek"lerince -gerçekleştirdikleri seyr-ü sülûkları çerçevesinde.

Âlim, ârif ve hakîm şahsiyetlerinden oluşan Müslüman öncü kuşakların temel gâyesi, hakkıyla kul olabilmek, Yaratıcı'nın bütün insanları mükellef kıldığı emaneti idrak ederek "halifelik"

yükümlülüğünü mükemmel mânâda yerine getirebilmekti. Dolayısıyla Müslüman öncü kuşaklar, tıpkı diğer bütün Müslüman fertler ve topluluklar gibi, aynı hedefe kilitlenmişlerdi: Allah'ın rızasını kazanmak. Bunun yolu da, Allah'a hakkıyla kul olabilmekten geçiyordu ve kulluk peygamberler için bile peygamberlikten önce gelen en yüce mertebeydi. İnsan, hakkıyla kul olabildiği ölçüde, kula kulluktan da, dünyaya kulluktan da, araçlara (bilime, teknolojiye, arzulara, egoya, hırslara) kulluktan da kurtulabiliyordu ancak. O yüzden, âlim'in, ârif'in ve hakîm'in ilgileri ve ulaştıkları bilgileri hayata geçirme enstrümanları ne kadar farklı olursa olsun, hepsi hakikati keşif noktasına doğru -kendi meşreplerince ve "meslek"lerince- yol alıyordu. O yüzden, bir fizikçi de, bir fakih de, bir matematikçi de, bir felsefeci de, işine, çalışmasına, kitabına önce âlemleri yaratan Rabb'e -verdiği akıl, fikir, irade nimetlerinden ötürü- hamdederek başlıyordu.

O yüzden âlim'le ârif arasında, ârif'le hakîm arasında çok yönlü, çok katmanlı bir seyyaliyet / akışkanlık, sey/ya/riyet / bakışkanlık ve devamiyet / çalışkanlık ve süreklilik hükümsürüyordu: Hem zihnî, hem hissî, hem de coğrafî düzlemlerde. Âlim, buluş'un adamıydı: Çıkılacak yolculukta izlenecek "yol"un ("dünya"nın) gerçeklerinin mahiyetini belirlemek ve yolculuğun haritasını çıkarmakla meşgul oluyordu: Âlim'in eşya'nın, âlem'in ve insanın hakikatlerini keşif süreci, hakikatin hayat bulmasıyla sonuçlanıyordu: "mekke süreci".

Ârif, bulunuş'un, dolayısıyla oluş'un adamıydı. Hakikatle buluşan insan için, hakikatin hayat olmasının hamurunu karıyordu. Âlim'in keşfettiği hakikatlere, bütün açılardan bakıyor, inceliyor, rötuş yapıyor ve insanlara ruh üfleyecek bir hayatın temellerini atıyordu: "medine süreci".Hakîm ise, buluşma'nın ya da başka bir ifadeyle varoluş'un ve varkılış'ın adamıydı: Hakikatin herkese ve her şeye hayat sunmasını, herkese ulaşmasını, herkesle buluşmasını sağlıyordu, tıpkı bir mimar, bir mûsikişinas, bir hattat, bir şâir gibi...

Medine sürecinde ekilen medeniyet tohumlarının meyvelerini topluyor ve sunuyordu herkese. Âlim'in yaptığı iş, esas itibariyle bir tafsil işiydi: Eşyanın, âlem'in ve insanın oluşturucu zâhirî ve bâtınî unsurlarını ayrıştırıyor, belirliyordu. Ârif, bu unsurları terkip ediyor; hakîm ise, tevhîd ediyordu. Âlim, şiarları belirliyordu: Sünnet-i seniyye'deki "kavl" / Söz aşaması: İlme'l-yakîn mertebesi. Ârif, bu şiarları şuura dönüştürüyordu: Sünnet-i seniyye'deki fiil aşaması: Ayne'l-yakîn mertebesi. Hakîm ise, şuura dönüşen şiarları, meyve verdirecek doyumsuz bir şiire durdurma yolculuğuna çıkıyordu: Sünnet-i seniyye'deki ikrar / hâl aşaması: Hakk'al-yakîn mertebesi.

Âlim, hem Vâcibu'l Vücûd / Yaratıcı ile mevcud / yaratılan arasındaki; hem de hakikatle insanlar arasındaki seyyâleti sağlıyordu. Ârif, hem Vâcibu'l-Vücûd ile mevcud arasındaki irtibatın; hem de hakikatin insanlar arasında tesis ettiği rabıtanın hakikatini, tezahürlerini, tecellîlerini seyredalıyordu. Hakîm ise, bu çift yönlü işleyen hakikat yolculuğunun hem yaşanan, hem de yaşatan devamiyetini sağlıyordu, inşa edilen hakikat sarayının insanlara hayat ve ruh sunmasını mümkün kılacak bir tabir, bir imar ve bir ma'mur etme yolcuğu yaparak...

Medeniyet fikrinin yol haritası, âlim'in ilmi tevarüs çabası, ârifin marifeti temellük çabası ve hakîm'in hikmeti temessül çabası ile çizilebilir, yaşadığımız çağ körleşmesini aşmamızı saylayacak ve insanlığa ruh üfleyecek bir mücahede ve mücadele ile hayata geçirilebilir

Sonuç olarak, bizim dünyaya bütün insanlığın ve varlığın varolabileceği, rahatlıkla ve kendince nefes alabileceği dışlayıcı değil kucaklayıcı, yok edici değil varedici, herkesi neyse o olarak kabul edici kapsamlı bir medeniyet fikri sunmamız gerekiyor. Bu medeniyet fikrinin yol haritası, âlim'in ilmi tevarüs çabası, ârifin marifeti temellük çabası ve hakîm'in hikmeti temessül çabası ile çizilebilir, yaşadığımız çağ körleşmesini aşmamızı saylayacak ve bütün insanlığa ruh üfleyecek bir mücahede ve mücadele ile hayata ve harekete geçirilebilir.

Mehmet DOĞAN
Yazar

Küreselleşme, Yabancılaşma ve Kültür Bunalımı

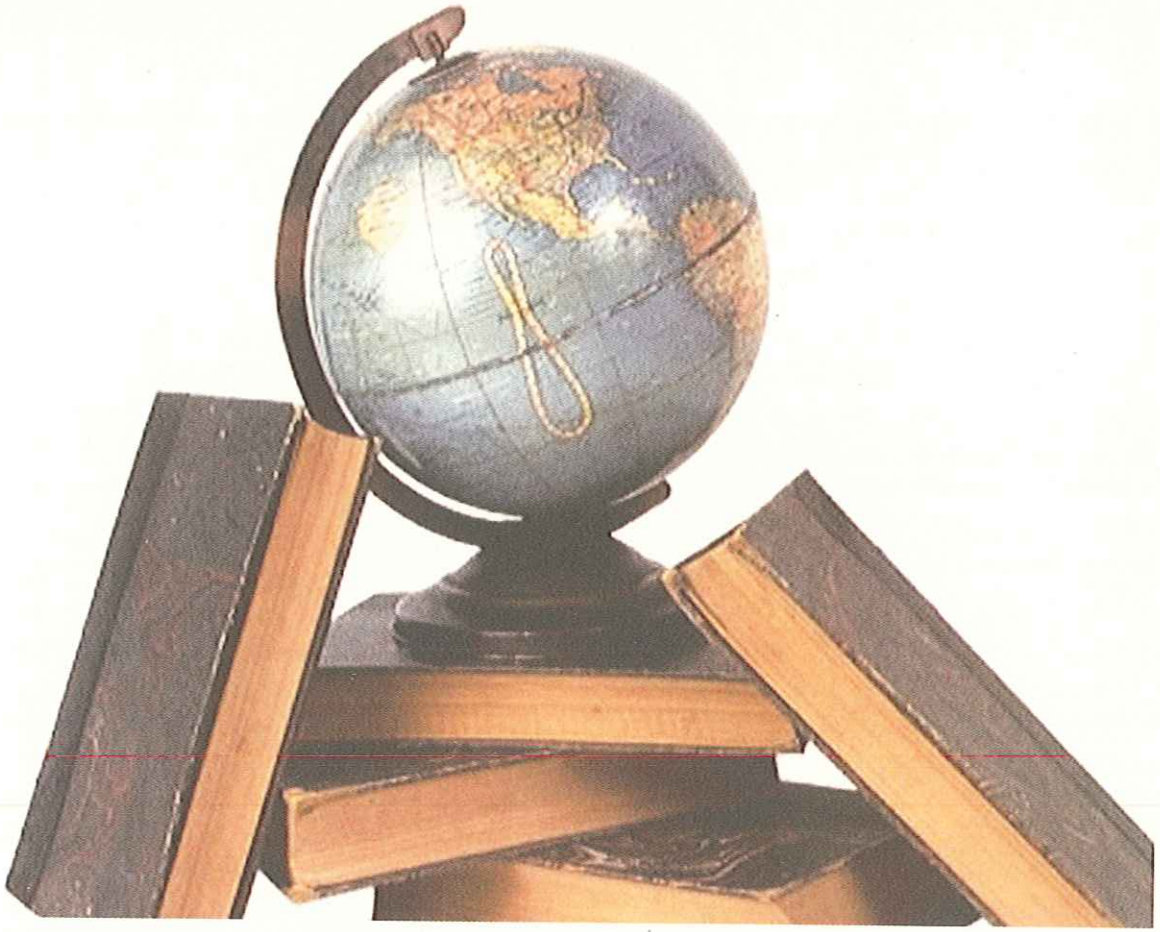
Değer hükümleri üzerinde tereddütler uyandırılmış, hatta değer hükümlerine savaş açılmış bir toplumun kimlik bunalımı, kültür bunalımı içine düşmesi kaçınılmazdır. Türkiye'de kültür ve kimlik bunalımını şiddetlendiren neden, insanımızı zorla değiştirme yönündeki sürekli politikalardır.

Türkiye'de bir taraftan halk idaresi, halk hâkimiyeti, demokrasi, hatta liberalleşme sözleri edilirken, öte yandan halkın idaresinden, hâkimiyetinden hatta etkisinden uzak tutulan alanlar vardır. Bu alanlar bilhassa kültürle ilgili kurumları ve kültür oluşturucu yapıları içine almaktadır.

Kültürü oluşturan insanlar olduğu gibi, kültürün en başta gelen objesi de insan, onun varlığı ve hayatıdır. İnsanın başka insanlarla, kurumlarla, eşya ve çevresi ile ilişkilerinde esas bir bakış ve prensip olmadan bu münasebetlerin doğru temellendirilmesi imkânsızdır

Siyasî olarak demokratikleşme belirli merhaleler kat etmiş olmasına rağmen, kültürel alanda otoriterlik devam etmektedir. Resmî kültürel kurumlaşma tek parti döneminin çerçevelerinden tam manasıyla çıkamamıştır. Türkiye'de resmî kültürel kurumlaşma, Kültür Bakanlığı'ndan başlayarak, Millî Eğitim ve devlet elindeki kitle yayın araçlarına kadar kültür aktarmacılığından başka bir politika tanımamaktadır. Kitle yayın araçları devlet elindeyse denetimli bir kültür aktarmacılığı, değilse denetimsiz bir aktarmacılık söz konusu olmaktadır. Resmî kültürün toplum üzerindeki denetleyici-yönlendirici baskısının kaldırılması en önce demokratik bir ihtiyaç olarak kabul edilmelidir.

Türkiye'de eğitim-iletişim ve kültür alanında tek parti ideolojisinin şöyle veya böyle devam ediyor olması, 1950'lerden beri yaşanan normalleşme ve demokratikleşme sürecinin kesin bir sonuca varmasını engellemektedir. Siyasî iktidarlar birçok konuda etkili kararlar alabildikleri halde, eğitim ve kültür konularında müessir değişiklikler gerçekleştirememektedirler. Kültür alanında küçük bir azınlığın teşrifat-protokol arzusunu tatmin eden alanlara büyük bütçeler ayrılmaktadır. Siyasî sistemin demokratikleştirilmesi ve demokratik bir toplum kurulması iddiaları, kültürel seçme, kendi kültürümüzü seçme konusundaki engeller ortadan kaldırılmadığından temelden yoksun kalmaktadır. Kültürel yapılanmanın otokratikliği sürerken siyasî sistemin gerçek anlamda demokratikleşmesi söz konusu

olamaz. Kültürün ilk meselesi "insan"dır. Kültürü oluşturan insanlar olduğu gibi, kültürün en başta gelen objesi de insan, onun varlığı ve hayatıdır. İnsanın başka insanlarla, kurumlarla, eşya ve çevresi ile ilişkilerinde esas bir bakış ve prensip olmadan bu münasebetlerin doğru temellendirilmesi imkânsızdır. Kültürün temelinde inanç, bu inanca dayalı bilgi ve değerler vardır. İnsan bu doğrultuda ve çerçevede münasebetlerini mânalandırır.

Bu mânalandırma bağı doğru, düzenli ve sağlam işlediği müddetçe insan meselesinin vahim ölçülere varması durumuyla karşılaşılmaz. Çünkü insanlar meselelerini sahip oldukları kültür yapısı içinde sıhhatli şekilde çözebilmektedirler. Ancak, bu kültür yapısının temel değerlerini, bilgi ve kıymet sistemini yıkmaya yönelik değişiklikler ve başkalaştırma yönündeki zorlamalar neticesiz kalır ve insanı şiddetle sarsan çatışmalara sebep olur.

Çağımızda Batının bilhassa kitle haberleşme vasıtalarını kullanarak gerçekleştirdiği kültürel saldırı çoğu zaman karşılık görmemekte, esasen batı dışındaki ülkeler, kültürler bu saldırılara karşılık verecek altyapıya, zamana ve maddî şartlara sahip olamamaktadırlar. Teknolojiyi tanrılaştıran, üretim ve tüketimi tapınmaya dönüştüren ve bütün değerleri maddeye yükleyen bu medeniyet tabiatıyla, ilahî kanunları çiğnerken bütün insanlığa yaşanmaz bir dünya hazırlıyor.

Dünya tek askerî ve siyasî gücün hâkimiyetine tâbî kılınmak istenildiği gibi, tek dil ve tek kültürün hâkimiyetine tâbî olmaya doğru sevk edilmek isteniyor. Hâlbuki kültürel farkların korunması bir kimlik ve insanlık meselesidir. Kültürel saldırganlığa teslim olan toplum kimliğini yitirir; insan "şahsiyetli/kişilikli" olmaktan çıkar. Kültürel saldırıya artık kendi ülkemizde, evimizde karşı karşıya olduğumuzu unutmamalıyız ve bu savaşın gerçek boyutlarının farkında olmalıyız. Türkiye'de devletin kültür siyasetinin tutarsızlığı ve yanlışları, millet varlığının zedelenmesi ile neticelenmiştir.

Yabancı kültür aktarmacılığını düzenli olarak gerçekleştiren devlet kuruluşları, bünyemizi sarsan yabancı kültürlere karşı koymayı da güçleş-

tirmektedir. Bu müesseselerin yabancı kültür aktarmacılığını, tesirli kitle haberleşme vasıtalarını kullanarak yaygınlaştırmaları meseleye büyük bir genişlik kazandırmıştır. Bu sistemli aktarmacılık karşısında, kültürümüzü zaman zaman folklorik çerçevelere hapsederek kabul etme gayretlerinin bütün içinde hiçbir mana ve tesir icra etmediği ortadadır. Bu durum, kültürümüze bir bütün olarak, gerisinde yatan inanç, bilgi ve değerler çerçevesinde yaklaşmak zaruretini ortaya koymaktadır. Kendi kültürümüzün temel esprisini kabul etmeden görüntülerini, belirtilerini yüceltmek hiçbir mâna ifade etmemektedir. Kültürümüzün dinamiği ancak bu çerçevede doğru olarak kavranabilir.

Dünya tek askerî ve siyasî gücün hâkimiyetine tâbî kılınmak istenildiği gibi, tek dil ve tek kültürün hâkimiyetine tâbî olmaya doğru sevk edilmek isteniyor. Hâlbuki kültürel farkların korunması bir kimlik ve insanlık meselesidir

Dikkatler kültür üzerine yoğunlaştırıldığında, insana ait bütün meselelerin geniş ölçüde "kültür problemi" olduğu görülecektir. Bugüne kadar ülkemizde kültür meselesine bu açıdan yaklaşılmaması büyük bir noksanlıktır. Bunun için eğitimin kendi içinde tutarlı olmasına önem verilmeli; dinî, kültürel, sosyal değerlerimizle ilim arasındaki çatışmalar önlenmelidir. Gerçekte bunların mahiyeti iyi kavranırsa aralarında bir çatışma olmadığı da kolaylıkla anlaşılacaktır.

Kültürle ilgili çalışmaların hem tarihi ve hem de aktüel yönleri ihmal edilmemelidir. Konunun tarihle ilgili yönü bakımından, toplumumuzun korunmaya değer ne kadar kültür eseri, medeniyet mirası varsa, bunlar meydana çıkarılmalıdır. Çünkü bunlar kendimize has karakterimizin oluşmasında başlıca rolü oynamıştır. Konunun aktüel yönü de önemsiz değildir. Kültürümüz tarihten gelen değerlerle kendi benliğimizi koruyarak, yabancı kültürlerle de teması kesmeden gelişmelidir. Türkiye yönünü batıya döneli beri, yakın çevresiyle ve doğu dünyasıyla kültürel ilişkilerini neredeyse tamamen kesmiş bulunmaktadır. Yakın çevremizden, Türk dünyasından, İslâm dünyasından başlayarak kültürel tanıma konusunda ciddi adımlar atılmalıdır. Tanzimat'tan beri yaşanan kültür ikileşmesi uzantıları günümüze kadar gelen problemlere kaynaklık etmiştir. Öğretim sisteminde noksan bırakılan "değer" konusu, kültürel-insanî yapının bozulmasına yol açmıştır. Batı eğitim sisteminde, dinî veya felsefî değerlerin önemli yer tuttuğu bilinmektedir.

Ülkemizde "değer" eğitimi bir kenara itilmiş, sadece bilgi öğretimi ile yetinilmiş, elde değer namına kala kala "fayda", "menfaat", "haz", "yaşama sevinci" gibi birkaç kavram kalmıştır. İnsanları doğruya ulaştırıcı olarak pozitif ilmin sunulması bizatihi değer kargaşasının kaynağı olmuştur. Pozitif ilimlerin verilerinden, değere yükselmek imkânsızdır. Fiziğin veya kimyanın bilgileri ile ahlâkî değerler oluşmaz, böylece insanlar doğruya veya iyiye yöneltilemez. Son 100 yılın kültür politikalarını geniş ölçüde dine karşı tutumlar belirlemiştir. Yüzyıllardır sürüp gelen kültürümüzün dinî rengine karşı din karşıtı rengi belirgin bir karşı-kültür oluşturmak istenilmiş, halk da bu yönde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de dinî değerleri bilmeden, insanı, onun kültürünü ve davranışlarını, psikolojisini tam mânasıyla anlamak mümkün değildir.

Tarihimizi anlamak, sanatımızı anlamak dilimizi anlamak imkânsızdır. Bugün Türkiye'nin iktisadî veya sosyal bakımlardan dinamik bir ülke olduğu söylenebilir. Nüfusu hızla artan, şehirleşme nispeti yükselen bu ülkede maddî rakamların da süratle yükselmesi olağandır. Bütün bu dinamizm ve hareketlilik ortasında bir kültürel yorgunluk da dikkati çekmektedir. Bu yorgunluğun öncelikle tarihî temelleri vardır. Kültürün tarihîliği, gelenekle ilişkileri, bir birikim sonucu oluşması bir sosyal vakıa olmasının tabiî sonucudur. Bunlarsız bir kültürden söz edilmeyeceğinin en kuvvetli delili, kendi tarihinden, geleneklerinden, birikiminden tecrit edilmek istenildiğinde bile başka tarih ve birikimlere yaslanmak mecburiyetinde kalınmasıdır. Türkiye bu halin acılarını çekmiştir ve çekmeye devam etmektedir. Kültürümüzü tarihinden, geleneğinden ve biri-

Kültürel süreli yayıncılık bütün diğer sesli görüntülü iletişim sistemlerinin temelini teşkil ettiği için öncelikle güçlendirilmeli ve desteklenmelidir. Türkiye'nin düşünce ve sanat üretme potansiyeli böylece harekete geçirilmelidir

kiminden ayırmak teşebbüsleri, başka tarihî tecrübelere dayanma, başka geleneği ve birikimi olan unsurların toplumda temel bulamayarak üst yapı şekillenmelerine dönüşmesi ile neticelenmiştir. Ülkede resmî kültür aktüalitesi içinde, bir yandan resim, heykel, batı mûsikîsi, opera ve bale geniş yer tutarken, diğer taraftan İslâm öncesi kültür kalıntıları büyük yer bulmaktadır. İslâm öncesi devirlerle ilgili yüzlerce resmî kazı devam ettirilirken, toprak üstündeki İslâmî devir eserleri yıkılmaya, yok olmaya terk edilmekte, bu arada sadece bazı sembolik onarımlarla yetinilmektedir.

Türkiye'nin resmi kültürel dokusunu kendi medeniyet eksenine oturtmak ve halkın ilgi alanına göre yeniden tanzim etmek gerekmektedir. Halkı içine almayan veya halk tarafından anlamlandırılmayan kültürel yapılar yerine onu derinden kavrayan oluşumlara ihtiyaç vardır. Son yıllarda bilhassa ihmale uğrayan yazılı kültürün güçlendirilmesi yönünde ciddi ve kararlı çabalar gerekmektedir. Kitap yayıncılığı, kültürel süreli yayıncılık bütün diğer sesli görüntülü iletişim sistemlerinin temelini teşkil ettiği için öncelikle güçlendirilmeli ve desteklenmelidir. Türkiye'nin düşünce ve sanat üretme potansiyeli böylece harekete geçirilmelidir.

Ahmet DAĞ
Kırklareli Üniversitesi Felsefe Bölümü Doktora Öğrencisi

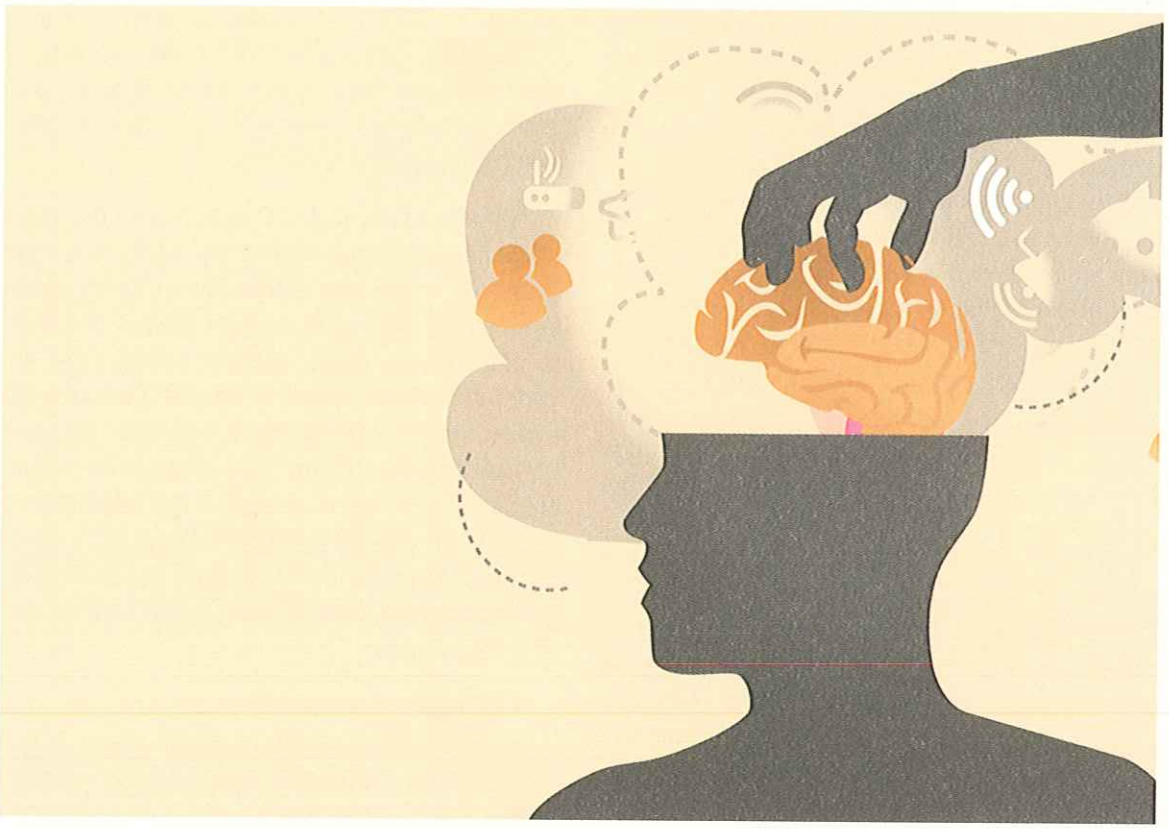
Küreselleşme Bağlamında, Arap-İslam Dünyasında Fikir ve Mütefekkir Sorunları

Düşünce ve düşünür/düşünen insanlığın vazgeçemeyeceği ya da kurtulamayacağı iki önemli hakikattir. Nitekim Allah da (c.c.) birçok ayette hem düşüncenin/fikrin hem de düşünürün/mütefekkirin öneminin üzerinde durmuştur. Aklın insanlığa yüklenen en büyük yük olma gibi zaafı varken aynı zamanda insanlık için bir nimet olma imkânı da vardır. Malum aklın zaafı ve imkânları olduğu gibi onun ürünü olan düşüncenin ve onun faili olan düşünürün de zaaf ve imkânları vardır. Nitekim Yusuf Kaplan, düş ve düşünce arasında ilişki kurduktan sonra düşüncenin varlığı, hayatı, hakikati ve eşyayı düşünme yolculuğu olduğunu, düşüncenin düşmesi neticesinde insanın düş göremeyeceği gibi düşünme yolculuğuna da çıkamayacağını, asli düşünceler olmasa insanlığın varoluşsal sıkıntılar ve düşüş yaşayacağını söyler.[1]

Sair zamanlarda İslam dünyasında kriz dönemlerinde aydınların kendilerini bulunduğu çağın sorunları ve koşullarına çözüm bulmaktan daha çok kendilerini çağına eklemlemesinden dolayı krizi aşmaktan daha çok krizi derinleştirmişlerdir

Döneminde 'Aydın' sorunu üzerine odaklanan A. Gramsci aydınların yetişmesinde tarihsel oluşumların etkisine değinir ve sonrasında aydınları *geleneksel* ve *organik aydınlar* diye ikiye ayırır. *Geleneksel aydınların;* pre-kapitalist dönemde toplum ve politika alanında en karmaşık ve en köklü değişmelerin bile durduramadığı tarihsel sürekliliğin temsilcileri olduklarını söyleyen Gramsci'ye göre söz konusu bu aydın bölüklerinin en tipiği kiliseye bağlı aydınlar bölüğüdür. Felsefe, bilim, ahlak, din gibi konuları tekelinde tutan bu aydın tipinin yerini zamanla kendilerini egemen toplumsal tabakadan ayrı gören bilginler, teorisyenler ve filozoflar alacaktır.

Ayrıca toplumun ekonomik ve kapitalist üretim dünyasında işletmeci, teknokrat niteliğinde olan aydın tipinde her yeni sınıfın kendisiyle birlikte yeni *'organik aydın'*lar yarattığını[2] söyleyen Gramsci, *organik aydınları* endüstri ile birlikte gelişmiş ve onun kaderine bağlanmış *şehir tipi aydınlar* olarak nitelerken *geleneksel aydınları* ise köy topluluklarına ve kapitalist düzenin henüz değiştirip harekete geçiremediği şehirlerin küçük burjuvazisine bağlı *köy tipi aydınlar* olarak

(papaz, avukat, öğretmen, hekim) niteler. Gramsci, Marksist bakış açısından ele aldığı geleneksel aydınların proletaryayla yeni bir organik ilişki kurarak, *"yeni bir aydın"* olabileceğini söyler.[3]

Edward Said ise kendi geçmiş yaşantısı ve düşünsel duruşunun etkisi ile aydını/entelektüeli meta-forik bir sürgün ve yurtsuzluk konumuna yerleştirir. Said'e göre aydın; sürgün, içinde yaşadığı toplumun yerlilerinden olmayan, orada hep tedirgin ve rahatsız ve başkalarını rahatsız eden bir yabancı olmayı içeren bir konuma sahiptir.

Edward Said'in en çok rahatsız olduğu aydın tipi ise reel-politik, konjoktürel ve apolojist bir tutum içerisine giren aydın tipidir. Ona göre bir entelektüelin kamusal rolüne en çok gölge düşüren şey "Nabza göre şerbet vermek, konuşulması gereken yerde susmak, şövenist kabadayılıklara, tantanalı döneklik ve günah çıkarma törenlerine rağbet etmek" gibi tavırlardır.[4]

Said'e göre başkalarının derdini yüklenmesi gereken entelektüelin görevi; krizi evrenselleştirerek, belli bir ırkın ya da ulusun çektiği acıları daha geniş bir insani bağlama oturtup bu deneyimi başkalarının acılarıyla ilişkilendirmek olmalıdır.[5]

Gerek Gramsci gerekse Edward Said'in 'aydın' tanımlamasından hareket ettiğimizde İslam dünyasında öncelikle aydın ve sonrasında aydından kaynaklanan düşünce sorunları olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar Marksist argümanlardan hareket eden Gramsci'nin kiliseye bağlı geleneksel aydın tipinin İslam dünyasında karşılığının olduğunu söyleyemesek de *"organik aydın"* tipinin bir karşılığının olduğunu söyleyebiliriz. Sanayileşmenin, kentleşmenin, kapitalistleşmenin ve küreselleşmenin yaşandığı zaman dilimlerinde İslam dünyasındaki düşünür tiplerinin konumu Gramsci'nin tanımladığı endüstri ile birlikte gelişmiş ve onun kaderine bağlanmış *şehir tipi aydınlar* konumunda olmuşlardır. Yine bu aydınların çoğunun E. Said'in olumsuzladığı reel-politik, konjoktürel ve apolojist bir tutum içerisine girmiş olduklarını söyleyebiliriz.

Sair zamanlarda İslam dünyasında kriz dönemlerinde aydınların kendilerini bulunduğu

çağın sorunları ve koşullarına çözüm bulmaktan daha çok kendilerini çağına eklemlemesinden dolayı yaşanan krizi aşmaktan daha çok krizi derinleştirmişlerdir. Gazali, İmam-Rabbani, Bediüzzaman gibi *arif, âlim ve hâkim* profilleri dışarıda bırakırsak İslam dünyasındaki düşünce sorunlarının çözümünde yetersiz kalan, sorunların oluşmasında etken olan en büyük faktör düşünür/mütefekkir sorunudur. Nitekim İslam dünyasının çeşitli meselelerden kaynaklanan kriz dönemleri olmuş düşünürler sorunların ya aşılmasına vesile olmuşlar ya da sorunun ve krizin derinleşmesine katkıda bulunmuşlardır. İçinde bulunduğu topluma, sorunlara yabancı olan *'aydınlatıyorum'* aceleciliği ve acemiliğiyle *"Her aydınlığı yangın sanıp söndürmeye koşan zavallı"* refleksiyle toplum aydınlatılmak; hikmetten uzaklaştırıp, karanlığa itilmektedir.

Eflatun'un mağarasındaki yüzleri duvara dönük kelepçelenmiş, hayatı sadece dışarıdaki ışığın duvara düşürdüğü gölgeler ve hayallerden ibaret sayan mağara insanlarının durumunu yaşadığımızı söyleyen Cabiri içinde bulunulan çağı anlamakta sıkıntı çektiğimizi iddia eder

Arap-İslam Dünyasında Dönemleştirmeler ve Sorunlar

Ferhad Daftary, kriz dönemlerini içinde bulunduran İslam'ın ilk dört asrında İslam kültürünün ve entelektüel hayatın gelişmesinde iki ana siyasi meseleyi önemli etken olarak görür. Birinci siyasi mesele ümmete liderlik ve ikinci siyasi mesele ise toprakların büyümesi dolaysıyla egemenliğin gelişmesi ile niteliğe sahip hakim bir sınıfın ve İslam'ın evrensel dünya dini olup olmadığı meselesinin tartışılmasıdır.[6]

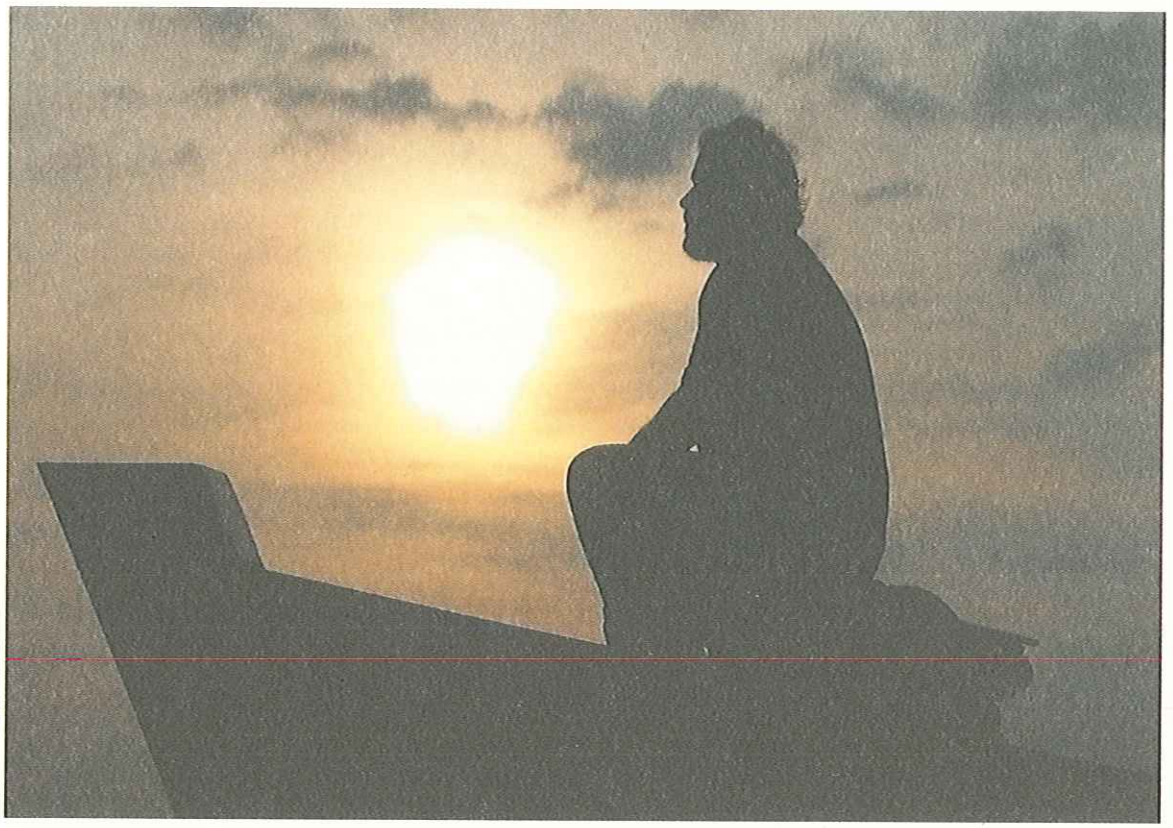
Daftary'e göre İslam dünyasında ilk dönem entelektüeller hadislerin hıfzı ile meşgul olmak zorunda olurken ikinci nesil entelektüeller hadislerin sahihliği ile meşgul olmuşlar sonrasındakilerin meşguliyetleri ise Kuran'ın *mevali* olanlara anlatma sonucunda doğan dil-gramer sorunu ve Sibeveyh'i ile zirveye ulaşan gramerle meşgul olmuşlardır.[7] Daftary, dilbilimin gelişmesinin sonrasında fıkıh, tefsir gibi ilimlerin ortaya çıkışı ve diğer dillerden yapılan tercümeler (Grekçe, Süryanice ve Latince) vasıtasıyla entelektüel meşguliyetin geliştiğine değinmiştir.[8]

Nitekim Daftary gibi Sadık Türker de İslâm düşüncesinin *'entellektüel ve yöntemsel'* bir evrim geçirdiğini dile getirir. Türker, Daftary'den farklı olarak bu evrimi, olduğu şeyden oluşmakta olduğu şeye doğru gelişimi bakımından değerlendirerek üç aşamada inceler. Ona göre bu evreler şunlardır; Birincisi VII. yüzyıldan başlayıp IX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar uzanan erken klasik dönem, ikincisi IX. yüzyılın ikinci çeyreğinden başlayıp XI. yüzyılın ortasına uzanan orta klasik dönem, üçüncüsü de XI. yüzyılın üçüncü çeyreğinden başlayıp XVIII. yüzyıla değin uzanan geç klasik dönemdir.

İslâm düşüncesinin dördüncü evresinin, XVIII. yüzyılda başlayıp bugüne değin süren süreci bir anlamda batılılaşma/hellenleşme dönemi olarak gören Türker'e göre gelişimi bakımından incelendiğinde IX. yüzyılda başlayıp XI. yüzyılda tamamlanan hellenleşme süreci ile XVIII. yüzyılda başlayan batılılaşma süreci arasında, başlı başına inceleme konusu değerini hâiz pek çok yapısal ve kavramsal benzerlik göze çarpmaktadır.[9]

Hellenleşmenin en büyük nedeni, sanayileşmenin, ticarileşmenin ve sömürgeciliğin şiddetli etkisi ve taarruzu karşısında reaksiyoner ve apolojist tutum içerisine girilmesidir. Nitekim İslam dünyasında en büyük sorunlar sanayileşmenin, kapitalistleşmenin ve sömürgeciliğin şiddetli yüzyılı olan 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda tarihselcilik açıkça tanımlı anlamını kaybetmiş tarihsel görecilikle, evrimcilikle, tarihi teolojiyle hatta nihilistik safsatayla benzer eş anlamlı olmuştur. Tarihselciliği Gramsci'nin yeniden formüle ettiği gibi formüle etmişlerdir.[10]

Laroui'ye göre modern Arap/İslam kültürünün bozulmuş üç parçası vardır. Bu üç bozulmuş parça şunlardır; Müslüman düşünürler tarafından yorumlanan klasik Yunan mirası, Ortaçağ İslam düşüncesi ve modern batı felsefesindeki

bütün çeşitlerinin yan anlamıdır.[11] Nitekim Hasan Hanefi de çağdaş Arap-İslam düşüncesinin -üç saç ayağı olan- klasik İslam mirası, modern batı mirası ve Arap dünyasının mevcut gerçeklikleri üzerinde temellendiğini söyler.

Arap/İslam düşüncesi tarihsel yani değişkendir ve kendi içinden doğan derin toplumsal, siyasi ve dini sorunların yansımasıdır. Arap/İslam düşüncesinin gerek sağ gerekse sol düşünürleri modern dünyada, kutsalın anlamı, sömürgecilikle birlikte batı sorunu gibi çeşitli meselelerle uğraşmışlardır. Bu konudaki yazılar Arapça olduğu kadar batı dillerinde yazılmıştır. Nitekim Hisham Sharabi, E. Said, Abdullah Laroi ve Muhammed Arkoun gibi düşünürler çalışmalarının çoğunu batı dillerinde yazmışlardır. Arap/İslam Düşüncesi; hem Arap dünyasında hem de yabancı ülkelerde yaşayan Arap/İslam düşünürlerinin ürettiği düşüncedir. Bundan dolayı Arap/İslam düşüncesinde farklı İslamcı, milliyetçi, liberal ve Marksist-sol akımlar meydana gelmiştir.[12]

Yazının ilk kısımlarında ifade etmeye çalıştığım, zaman zaman apolojist/savunmacı zaman zaman reaksiyoner tutum içerisine giren aydın fenomeni ve örneğini Arap Nahda'sının aydınları ve tecrübelerinde görebiliriz.19. yüzyıl Suriye'de çıkıp Mısır'da gelişen siyasi ve kültürel hareket olan Arap Nahda'sı klasik Arap kültürünü yeniden canlandırmaya çalışmış ayrıca Çağdaş Batı uygarlığının başarılarına hayran bir şekilde onu özümsemek için tercüme faaliyetlerine başlamıştır.[13]

Laroui'nin bu tespitini daha da eleştirel olarak geliştiren O, H. Djait, Nahda hareketinin Arap mirasını yeniden kurma ve yeniden canlandırma atmosferi oluşturarak modern Arap dili ve edebiyatını yeniden Araplaştığını ve topluma da sirayet ederek bu Araplaşmanın Batı

Hasan el Benna, Seyyid Kutup, Mevdudi, İsmail Faruki ve Messiri gibi düşünürler de reaksiyonerlik söz konusuyken reaksiyoner olan M. İkbal'de yer yer hayranlıklar vardır. Nitekim modernist diyebileceğim İslam düşüncesinin iki düşünürü olan Abduh ve Afgani'de hem reaksiyonerlik hem de hayranlık söz konusudur

etkisi ve batı sömürgeciliği ile hem beslendiğini hem de onun tarafından engellendiğini söyler.[14]

Ebu Rebi, Nahda entelejiyansının Rönesans'ının batılı örneklerinden de hareket ederek kendi anladıkları ve teorileştirdikleri Rönesans alternatiflerini İslam dünyasındaki düşüşe karşı harekete geçirdiklerini söyler.[15]

Türker'in dediği Hellenleşmenin değindiğim üç yazarın düşüncesinde ne kadar karşılığı var ayrı bir tartışma konusu fakat bu dönem düşünürlerinin reaksiyonerlik ve bazen hayranlık açısından hellenleşme ile benzerliklerinin olduğunu söyleyebilirim. Hasan el Benna, Seyyid Kutup, Mevdudi, İsmail Faruki ve Messiri gibi düşünürler de reaksiyonerlik söz konusuyken reaksiyoner olan M. İkbal'de yer yer hayranlıklar vardır. Nitekim modernist diyebileceğim İslam düşüncesinin iki düşünürü olan Abduh ve Afgani'de hem reaksiyonerlik hem de hayranlık söz konusudur.[16]

19.yüzyıldan itibaren çağdaş Müslüman dünyasında çok sayıda entelektüel tarihler karmaşık kültürel ve ekonomik dönüşümleri yansıtır. Bu çok sayıda entelektüel tarih Müslüman ülkelerin çoğundaki yeni sosyal sınıfların, güç bloklarının ve entellektüel hareketlerin yükselişle karşılaşmasına kültürel, dini ve entellektüel cevaplara kayıtlıdır

Sömürgecilik sonrası dönemlerde Arap-İslam dünyasında *selefilik-modernlik* tartışması ortaya çıkmıştır. Selefiliğin sefaletinden hareketle moderniteye vurguda bulunan Cabiri, selefilik reaksiyonerliğinden dolayı sekülerizme yol açan bir düşünce tarzı ortaya koymuştur. Cabiri, rasyonel olarak içinde yaşanılan çağın ve medeniyetin selefilerin uzantısı olmadığını, gelecek nesillere özgü yeni yaşantı biçimleri inşa etme ve tecrübe üretmek gerektiğini söyler. Bu çağın 'selef'in değil 'halef'in çağı olduğunu iddia eder.[17]

Nitekim Yusuf Kaplan, Cabiri'nin söylemi olan İslâm'ın sekülerleştirilmesi sorununu ve çabasını İslâm'ın küresel seküler sisteme karşı direnme gücünün ve kendi olarak varoluş dinamizminin kırılması ve böylelikle küresel seküler sistemin ömrünün bir süre daha uzatılması çabası olarak yorumlar.[18]

Eflatun'un mağarasındaki yüzleri duvara dönük kelepçelenmiş, hayatı sadece dışarıdaki ışığın duvara düşürdüğü gölgeler ve hayallerden ibaret sayan mağara insanlarının durumunu yaşadığımızı ve hala yaşamaya devam ettiğimizi söyleyen Cabiri içinde bulunulan çağı ve uygarlığı anlamakta sıkıntı çektiğimizi iddia eder.

Selefiliğin *"selef-i salihinin yaşam tarzına'* yönelik çağrı olarak anlaşıldığını söyleyen Cabiri çağını yaşamaya ve selefin eski gidişatını tamamlayacak yeni bir *"yaşantı tarzını"* oluşturup ondan da gelecek nesillerin kendilerine özgü *"yaşantı biçimlerini"* kurma konusunda kendisinden ilham alabilecekleri, dipdiri bir pratik oluşturup oluşturmadıkları meselesinde sorun yaşadıklarını söyler. Selefilik, ümmetin tarihsel deneyiminin mevcut çağa ayak uydurma imkânı verebilecek, diriltilmesi gereken bir deneyimdir.[19]

Cabiri'nin bir anlamda Mehmet Akif'in söylemi *olan "Kur'ân'dan alıp ilhamı, asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı"* söyleminin teorisini inşa etme çabasında olduğunu söyleyebiliriz. Akif'in söylemine eleştiri getiren Kaplan, bu tür söylemlerin bizi başkalarının çağında yaşamaya ve çağın taarruzlarına zorladığını ve bu söylemin çağ körleşmesine mahkûm etmekten başka bir yere götürmeyeceğini iddia eder. Ona göre yapılması gereken İslâm'ın kendi çağını kurma idrakiyle çağla konuşmak, İslâm'ın idrakini çağa konuşturmaktır.[20] Nitekim A. Hourani, bu tür çabaların ve dönemin *'ulema'* neslinin gülünç ve kibirli nesli değil sosyo-kültürel krizlerin nesli olduğunu söyler.

Yine M. Arkoun, Arap dünyası ile batı arasındaki karşılaşmayı Arap ve İslam düşüncesinin karşılaşması olarak görürken F. Rahman da sömürgecilikle birlikte oluşan kültürel cihetin, doğası, muhtevası ile Arap ve İslam düşüncesi üzerinde bırakmış olabileceği etkisi ile Batı modernitesinin göz önünde bulundurulması gerektiğini söyler. Batı ve Arap münasebeti sonuçları tenkit, yenilik ve futuristik yönelim tarafından karakterize edilen yeni felsefi düşüncedir.[21]

Sömürgecilik ve Post-Sömürgecilik/Küreselleşme Döneminde Sorunlar

19.yüzyıldan itibaren çağdaş Müslüman dünyasında çok sayıda entelektüel tarihler karmaşık kültürel ve ekonomik dönüşümleri yansıtır. Bu çok sayıda entelektüel tarih Müslüman ülkelerin çoğundaki yeni sosyal sınıfların, güç bloklarının ve entellektüel hareketlerin yükselişle karşılaşmasına kültürel, dini ve entellektüel cevaplara kayıtlıdır.[22]

19. yüzyılın başlarından günümüze kadar Arap düşüncesinin gelişimi doktirinel, felsefi, tarihi/politik içeriğe sahip niteliklere tekabül eden nahda/rönesans, sevre/devrim ve avdet/kaynaklara dönüş şeklindeki gelişimdir. Nahda İslam düşüncesinin yeniden canlandırılması, Sevre batının ekonomik-politik tahakkümüne karşı ulus-devletin doğuşu iken avdet ise laik-askeri devletin desteği ile 'gerçek din'e dönüş gayesi ve İslam'ın bir kavga ideolojisine döndürülmesi çabasıdır.[23]

Arkoun, Fazlur Rahman'ın İslam ve çağdaşlık mevcut post-modernist fundementalism anlayışını önemli ölçüde yeni bulurken ve onun temel dinamiğinin batı karşıtlığı iken klasik modernistleri ise batı karşısında ezilmekle suçlamıştır. Ona göre Modernistler batının cazibesine kapılarak ona bağımlı hale gelirken neo-revivalistler/yeni dendirilişçiler ise batıyı reddetme sevdasına kapılmışlardır.[24]

İslam tarihindeki dönemleri *nebevi* ve *emperyal* dönem olarak ikiye ayıran Arkoun, Buveyhioğulları'nı ve Selçukluyu da içine alan dönem olan 661-1258 yıllarını emperyal dönem olarak isimlendiriyor.[25] Hz. Peygamberin (s.a.v) iki mütevazı şehir olan Mekke ve Medine'de sosyal, siyasal ve kültürel diyalektiğin münasip unsurlarını harekete geçirdiğini söylüyor.[26]

19. yüzyıldan sonra ise tüm Müslüman tarih yazımının oryantalist araştırmacıların izinden gittiğini, *nebevi dönemden emperyal döneme geçişteki* sorunların görülemediğini dönemin marazisi siyasi ve itikadi olgularını devam ettirdiğini söyleyen Arkoun, mimarlığa ve askerliğe önem veren, Hanefi mezhebini dayatan, belli kitapların üzerine kapanıp kalmakla suçladığı Osmanlı dönemini adeta İslam düşüncesi için kayıp yıllar olarak görür.[27]

Kısaca Arkoun'a göre üç dönem şunlardır.

1. 661-1258 yılları arasını kapsayan Antik ve Ortaçağ kavrayışa sahip ortaya çıkış olan klasik dönem...

2. 13. Yüz yıldan 19. Yüz yılın sonuna kadar olan çöküş, rehavet ve ilgisizliğin olduğu itikadi çoğulculuğa, etno-kültürel kozmopolitik yapıya sahip İslam'ın klasik dönemdeki zenginleşmiş düşüncesinin içsel kırılışı ve moderniteyi yaşayan Avrupa ile yaşanan harici kırılma dönemi...

3. 1850-1940 yılları arasındaki Nahda hareketinin iki kırılmayla ciddi ilişki kuramadığından dolayı derin bir uçurumun meydana geldiği dönem...[28]

2. Dünya savaşından sonraki küreselleşme ve sömürgeleştirici zihin ve atıklarıyla uğraşılan dönem olan 1960'lar sonrası dönem ise Çağdaş İslam Düşüncesi olarak isimlendirilir. Çağdaş İslam Düşüncesi ulus-devletin yükselişi ve sömürgeciliğin ortadan kalkışı süreciyle başlayan Çağdaş Müslüman dünyayı belirleyen geniş çeşitliliği yansıtır. Çağdaş Müslüman hayatı belirleyen dört büyük hareket Milliyetçilik, İslamcılık, Batılılaşma ve Devlet İdeolojisi'dir.[29]

Nitekim Yusuf Kaplan, Cabiri'nin söylemi olan İslâm'ın sekülerleştirilmesi sorununu ve çabasını İslâm'ın küresel seküler sisteme karşı direnme gücünün ve kendi olarak varoluş dinamizminin kırılması ve böylelikle küresel seküler sistemin ömrünün bir süre daha uzatılması çabası olarak yorumlar

Arap-İslam Dünyasında sömürgecilik fiili olarak sona ermiş olsa da etkisinden kurtulamamış ve gerek klasik sömürgecilik döneminin kalıntıları gerekse sömürgeciliğin sofistik yönü olan küreselleşmenin etkisiyle farklı düşünce sorunları meydana gelmiştir.

SONUÇ

Arap-İslam düşünürleri 1960-70'li yıllardan sonra modern Müslüman dünyanın siyasal tarihi üzerine yazılar yazdılar. Bu yazıların daha çok oryantalistlerin yazdığı eksende yazılar olduğu gibi aynı zamanda bunlara reaksiyoner olarak yazılan yazılar olduğunu söyleyebiliriz. Bu perspektif ve algı neticesinde İslam düşüncesi ne politik-ekonomi, ne sosyo-kültürel ne de ahlaki ve siyasi alanlarda başarılı örnekler sunamadı. Yalnızca Arap-İslam düşüncesi değil tüm Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda üçyüz yıldır fetret dönemi yaşamaktayız. Gerek ahlak ve adaletin nasıl tesis edileceğine dair üzerinde düşünülmemesi gerekse reaksiyoner ve oryantalist bir perspektifle ve tutumla makale ve kitapların yazılması neticesinde ahlak ve adaletin çok zayıf olduğu kurak bir coğrafyada yaşıyoruz. Ahlak ve adaletin önemine değinen Duralı, İslam'ın vazettiği temel ahlak ilkelerinden bir 'dünyevi' gelenek-görenek-hukuk-bilgi-bilim-toplum-siyaset-iktisat düzeni' kurabileceğimizi ve de kurmak zorunda olduğumuzu, ilhamını Allah tebliği olan Kuran'dan alan düzenin zorunlulukla İnsanşumûl-Toplumcu-Paylaşmacı-Dayanışmacı dolayısıyla adaletçi olacağını söyler.[30] Ahlak ve adaletin nazariyesini anlamlandır/a/mayan ve tecrübesini uygulama safhasına geçiremeyen Arap-İslam dünyasının siyasal, iktisadi ve cemiyet hayatında başarısız olduğunun en büyük göstergesi yıllarca despotik yönetimlerle idare edilmesi ve sosyal kaostan kurtulamayışıdır. Oysaki tarihte yaşanılan tecrübeler olan Asr-ı Saadet, Selçuklu, Endülüs ve Osmanlı tecrübelerinden istifade edilebilirdi.

Ne kendi kültürüne nüfuz edecek derinliğe ne de şahsiyet olabilme hasletlerine ulaşamayan Arap-İslam dünyasının düşünürlerinin çoğunun ya bilinçaltı ve söylemlerine oryantalist çalışmalar etkide bulunurken ya da bu oryantalist argümanlara cevap verme reaksiyonerliğinden dolayı kültürlerine uzak kalmışlardır

İslam'ın evrensel toplum veya üst-toplum ideali-nin tarihte görülen tek örneğini yarattığını söyleyen Türker, ancak İslam'ın toplumsal siyaset, servet ve paradigma yönetimiyle ilgili konularda çözüm getirmesi beklenen gerçekçi ve ayrıntılı bir siyasi teoriye kavuşmadan, siyasi idealleri-ne ulaşması mümkün görünmemekte olduğunu söylemektedir.[31] Reaksiyondan aksiyona geçip özneleşerek, direnişi dirilişe dönüştürerek ve nihayet dirilişten varoluşa geçerek varoluş gerçekleştirebiliriz. Yalnızca Arap-İslam dünyasının değil tüm Müslüman dünyanın bilgi peşinde koşan, aklını kullanarak akleden böylelikle kendini mahkûm eden ve ç/ağına mahkûm olan entelektüelden çok hikmet peşinde olan, kalpeden yani hem dış dünyayı hem de iç dünyasını anlayabilen, bütün çağlara bakan ve çağlarında ona baktığı bir hakikat çocuğu olan mütefekkire ihtiyacı var.[32] Düşünür, kesinlikle bir kişidir/şahsiyettir; her kişi, kültüründe nüfuz ettiği alan ve derinlik oranında düşünürdür. Hiç kimse kişi olmadan düşünür olamaz veya düşünür olduktan sonra kişi olmaktan kurtulamaz. Ancak gerçek düşünür, kültüründen edindiği aklın temellerini şüphe çomağıyla karıştırdığı ve bu şüphelerinde kendisini haklı çıkardığı oranda mutsuz bir kişidir.[33]

Ne kendi kültürüne nüfuz edecek derinliğe ne de şahsiyet olabilme hasletlerine ulaşamayan Arap-İslam dünyasının düşünürlerinin çoğunun ya bilinçaltı ve söylemlerine oryantalist çalışmalar etkide bulunurken ya da bu oryantalist argümanlara cevap verme reaksiyonerliğinden dolayı kendi kültürlerine ve kimliklerine uzak kalmışlardır. Böylelikle ne kendi kültür alanlarına nüfuz edebilmişlerdir ne de şahsiyet timsali olabilmişlerdir. Arap-İslam dünyası düşünürlerinin sömürgecilik ve Batı seyahatlerinden ciddi metamorfoz yemiş oldukları aşikarken bizdeki düşünürlerin her biri ise kendi kendini sömürgeleştirme tecrübesi üretmiş ve kendine ait ya da başkalarına ait ehramlar inşa ederek bu ehramlara taş taşıdılar. Bize lazım olan ne mi? Yusuf Kaplan'ın sürekli vurguladığı İslam düşünce tarihinde başarılı örneklerini gördüğümüz âlim, arif ve hâkim figürüne ihtiyaç duyuyoruz olmamız.

KAYNAKÇA:

Abu-Rabi, Ibrahim M. 1996. Intellectual Origins of Islamic Resurgence in the Modern Arab World, Albany: State University of New York, ss. 370.

Abu-Rabi, Ibrahim M. 2004. ContemporaryArabThought: Studies in Post-1967 ArabIntellectualHistory, London: PlutoPress, ss. 485.

Abu-Rabi, Ibrahim M. 2006a, The Blackwell Companion to Contemporary Islamic Thought, Oxford: Blackwell Publishing, ss. 663.

Abu-Rabi, Ibrahim M. 2006b. Contemporary Islamıc Intellectual Hıstory: A Theoretical Perspective, Singapur: Muis Occasional papers Series, S. 2., ss. 1-28.

Cabiri, Muhammed Abid, 2001.Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma,çev. Ali İhsan Pala-Mehmet Şirin Çıkar, Ankara: Kitabiyat, ss. 227

Daftary,Farhad. 2005. İslam'da Entelektüel Gelenekler, İstanbul: İnsan Yayınları, ss. 272.

Djait, Hichem. 1985. Europe and Islam, çev. Peter Heinegg, Berkeley: University of California, ss. 198.

Duralı, Ş. Teoman 2010, Çağdaş Küresel Medeniyet, 4.bsk. İstanbul: Dergâh Yayınları, ss. 248.

Gramsci, Antonio. 1967. Aydınlar ve Toplum, çev. Vedat Günyol, İstanbul: Çan Yayınları, ss. 103.

Hourani, Albert.1994, Çağdaş Arap Düşüncesi, çev. Hüseyin Yılmaz, Latif Boyacı, İstanbul: İnsan Yayınları, ss. 400.

Kaplan, Yusuf. 2007. Fundamentalizm/İrtica Söylemi: Ötekileştirme ve "Yeni Efendiler"i Meşrulaştırma "Aygıt"ı, Köprü Dergisi, Güz, S. 100.

2011a, Fütuhat-I Medeniyye Yolculuğu: Düşünce Düş'e Düşünce, Mostar Dergisi, Nisan 2011,http://www.mostar.com.tr/Detay.aspx?YaziID=758&Sayi=36

2011b, Çağını Kuran Çağrı ve İlem, Yenişafak Gazetesi, 09. 10.2011.

2012. Mütefekkir Ne/Rede, Entelektüel Nereye Düşer?,Yenişafak Gazetesi, 03.08.2012.

Laroui, Abdullah. 1976. The Crisis of the Arab Intellectual: Traditionalism or Historicism?

Rahman, Fazlur. 1996. İslam ve Çağdaşlık: Fikri Bir Geleneğin Değişimi, çev. Alparslan Açıkgenç, M. Hayri Kırbaşoğlu, Ankara: Ankara Okulu, ss. 288.

Said, Edward. 1995. Entelektüel Sürgün, Marjinal, Yabancı, çev: Tuncay Birkan İstanbul: İletişim Yay. ss. 188.

Türker, Sadık.2007. Erken Klasik Arap Dilbilgisel Düşüncesinde (Ekadd) Kıyâs ve Temelleri, Kutadgubilig Felsefe Bilim Araştırmaları, 11, s. 137-197.

2012a. 'İslam Siyasetinde Ana Etken Olarak Roma Eğilimi', İstanbul: Kutadgubilig Dergisi, S. 21. ss. 195-218.

2012b. Batı Düşüncesinde Üçleme Sorunu, İstanbul: Külliyat Yayınları, ss.335.

DİPNOT

1. Kaplan, (2011a, s. 10).
2. Gramsci, (1967, 17-21).
3. a.e, s. 32-33.
4. Said, (1995, s. 12).
5. a.e, s. 51.
6. Daftary, (2000, s. 17-18).
7. a.e, s. 21.
8. a.e,s. 25.
9. Türker, (2007, s. 164).
10. Laroui, (1976, s.88).
11. a.e, s. 84.
12. Abu Rebi, (2004, 64-65).
13. Laroui, s. 86.
14. Djait, (1985, s. 137-138).
15. Abu Rebi, (1996, s. 33).
16. Hourani, (1994, bkz. Abduh için 156-159 ve Afgani için 130-134)
17. Cabiri, (2001, s. 21).
18. Kaplan, (2007, s. 22-28).
19. a.e, 43-44.
20. Kaplan, (2011b, s. 10).
21. Abu Rebi, (1996, s. 33).
22. Abu Rebi (2006, s. 2).
23. Abu Rebi, (1996, s. 35).
24. Daftary, s. 249.
25. a.e, s. 223.
26. a.e, s. 219.
27. a.e, s. 204.
28. Daftary, s. 241-242.
29. Abu Rebi, (2006b, s. 2).
30. Duralı, (2010, s. 189).
31. Türker, (2012a, s. 217).
32. Kaplan, (2012, s. 10)
33. Türker, (2012b, s. 32).

Prof. Dr. Turgut Göksu
Polis Akademisi Adli Bilimler Enstitüsü Müdürü

Aydın Sorumluluğu ve AB

Aydınlar (ya da eski deyimle münevverler, İngilizce deyimle entelektüeller) bilgi, fikir, tavır ve davranışlarıyla bir toplumun kaymak tabakasını oluşturan, onlara örnek olan, yol gösteren ve onların ufkunu açan kimselerdir. İyi ve kötüyü, doğru ve yanlışı bilen ve toplumu iyi ve doğru yönünde sevk eden kimselerdir. Ufkun ötesini görecek, sezecek derecede feraset sahibi olan insanlardır. Aydın, milletini kanatlandırıp uçuran kimsedir.

Dil konusunda Adriyatik'ten Çin Seddi'ne, Kuzey Afrika ve Arabistan'dan Güney Rusya'ya geniş bir coğrafyada anlaşılan Arapça, Farsça kökenli ama bizim kelime hazinemize katılmış kelimeler kaldırılarak yerine "öz Türkçe" yaldızlı reklamıyla sadece büyük sesli uyumu kuralına uygun, köksüz "sözcük"ler uydurulmuştur

Aydınlar kültürlü, münevver kimselerdir. Bir kimse bilgi, fikir sahibi olmakla asgari seviyede aydın sıfatını alabilir ancak asıl aydın yukarıda sayılan vasıflarla çevreyi nurlandırdığı, aydınlattığı, çevreye ışık saçtığı sürece kelimenin tam anlamıyla aydındır. Dolayısıyla aydın olma içe dönük olmanın yanında dışa dönük olmayı da gerektirmektedir.

Sadece belli bir seviyenin üzerinde eğitim almış olanlara aydın denmesi yeterli değildir. Bunun üzerine mantıklı düşünmesi; hayatı, toplumu, olayları sorgulaması ve onlara yol gösterici olması gerekir. Aydın kendi dilini, söylemini ve rengini hayatın her alanına verir.

Aydın, güç ve güçlü ile birleşme, özdeşleşme yerine gücün ve güçlünün karşısında yer alandır. Gücün oyunu bozduğunun farkındadır. Daha kucaklayıcı, evreni ve tüm yaratılanları bir bütünlük içerisinde kavrayıcı bir açıdan kainata bakmaktadır. Aydın güçlünün iktidarını, mevcut icraatlarını haklı çıkarıcı; ona entelektüel, ilmi, dini gerekçeler hazırlayıcı olmaktan fersah fersah uzaktır. Aydın, içinde bulunduğu ortamın şartlarını değerlendirir ama onun mutlak etkisinde kalmaz. Mesuliyeti içinde yer aldığı parti, etnik veya dini grubun ölçülerinin dışında düşünmeyi gerektirir. Sadece bu grupların etkisiyle hareket etmesi, onun belli bir kalıpta donduğunun, bağımsız olamadığının göstergesidir.

Bizde aydın olma bazılarınca özüne, kültürüne yabancı olma, kayıtsız kalma, inkâr etme, horhakir görme, kültürel değerlerinin tersine tavır ve davranış içine girme olarak da anlaşılmış ve öylece hayat bulmuştur. Böyle olunca da aydın yabancılaşmasından söz edebilmekteyiz ki bu da yabancılaşmanın en tehlikelilerindendir.

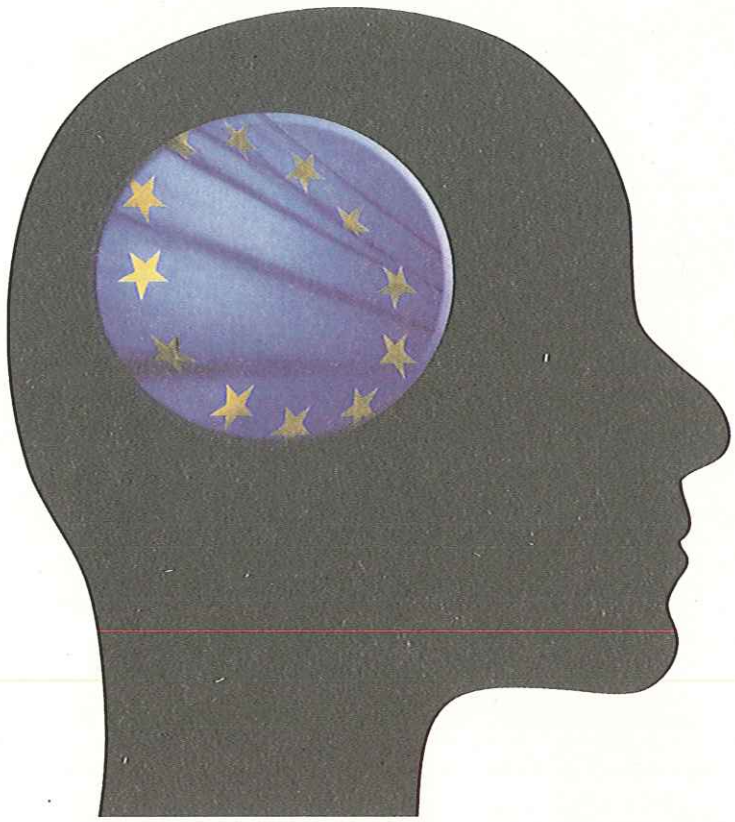
Sadece bilgi sahibi olma, aydın olma için yeterli değildir. Bu bilgiyi anlama, özümseme, değerler süzgecinden geçirdikten sonra topluma sunma aydının görevidir. Aydın, türlü çiçeklerden özü, poleni toplayıp sindirim mekanizmasından geçirerek topluma bal olarak takdim eden arıdır.

Geçen birkaç yüzyıl içerisinde Avrupa kendisiyle hesaplaşarak kendi Rönesans'ını gerçekleştirip gelişirken bizim Batı karşısında gerilememiz, komplekse girmemize ve savunmaya çekilmemize yol açmıştır.

Aydın, milli kültürünü evrensel değerlerle harmanlayan insandır. O, günümüzün demokrasi, insan hakları, bağımsızlık gibi evrensel değerlerinin gelişimine hem evrensel hem de milli seviyede katkı sağlayan kimsedir.

Küreselleşme ve bilgi kaynağının Batı olması ve ayrıca bu sürecin çok hızlı gelişmesi sonucu aydınımız günlük olayların içinde boğulmakta ve kendine gelememektedir. Tercümeden öteye geçemeyen hatta hızlı bilgi akışında tercüme bile yapamayan entelektüellerimiz bulunmaktadır. Öyle ki gazete, televizyon ve internette yazan, konuşan, tartışan muhabirinden profesörüne kadar hatırı sayılır bir güruh Çeçenistan'ı Çeçniya, Trablus'u Tripoli, Pekin'i Beijing, Şam'ı Damascus, ebu'ları abu... yaptılar, yapmaya devam ediyorlar. Bu insanların topluma vereceği özgün ne olabilir? Batı hayranlığı, İngilizceye olan düşkünlük kendi öz değerlerimizi bozmaktadır. Cumhuriyet kurulurken işgalcilere karşı verilen askerî bağımsızlık

Aydın, içinde bulunduğu ortamın şartlarını değerlendirir ama onun mutlak etkisinde kalmaz. Mesuliyeti içinde yer aldığı parti, etnik veya dini grubun ölçülerinin dışında düşünmeyi gerektirir. Sadece bu grupların etkisiyle hareket etmesi, onun belli bir kalıpta donduğunun, bağımsız olamadığının göstergesidir

savaşı, Batıya karşı kültürel bağımlılığa dönüşmüş durumdadır.

Her ne kadar eleştirilecek bazı yönleri olsa da AB, çoğu yönüyle örnek alınacak bir projedir. Bizim aydınımız AB konusunda taraf olmak ya da karşı olmak şeklinde bir taraf olmuştur. Bu durum da karşı tarafı karalamak ya da hain ilan etmek şeklinde gelişmiştir

19.yüzyıl sonu ile 20.yüzyıl başındaki Batı hayranlığı, kendi kültürüne, kendi değerlerine düşmanlığa dönüşmüş haldedir. Eskiyle bağlar koparılmış, eski "tu kaka" olmuş ama yerine yeni, kayda değer bir şey konulamamış, bu boşluğu da bize yabancı olan Batılı şeklî değerler ve aydın geçinen kötü niyetli, yeteneksiz kimselerin fantezileri doldurmuştur. Dil konusunda Adriyatik'ten Çin Seddi'ne, Kuzey Afrika ve Arabistan'dan Güney Rusya'ya (hatta göçmenlerimizle sınırı Batı Avrupa'ya da genişletebiliriz) geniş bir coğrafyada anlaşılan Arapça, Farsça kökenli ama bizim kelime hazinemize katılmış kelimeler kaldırılarak yerine "öz Türkçe" yaldızlı reklamıyla sadece büyük sesli uyumu kuralına uygun, köksüz "sözcük"ler uydurulmuştur. Böylece bu coğrafyadan kopma yanında kendi içimizde nesiller arası kopukluğu da yaşamaya başlamışızdır.

Bırakın 1920'leri; 1980'lerin dilini bile 2010 nesli anlamamaktadır. Böylece sosyalist literatürün iyi bildiği "kültür devrimi" gerçekleşmiştir. İşin garip tarafı milliyetçi mukaddesatçı geçinenler dahi bu oyuna alet olmuşlar ve halının ayakları altından nasıl kaydığının ve neticesinin ne olacağının farkında değildirler. İlimde sanatta evrensel bir şey üretemeyen sözüm ona aydınlar, "hayat" yerine "yaşam", "nazariye" yerine "kuram" gibi kelimeler uydurarak toplumu aydınlattıklarını zannedip rahatlamışlardır. Arapça, Farsça düşmanlığının yerine ne gelmiştir? İngilizce hayranlığı. O düşmanlığın kökeninde de başka saikler vardır. İngilizce hayranlığı kültür dünyamızdan ve sosyal hayatımızdan mesela

"Allah'a ısmarladık", "Allah'a emanet ol" gibi deyimleri kaldırıp yerine "seeyoulater", "takecare of you"nun tercümesi olan "sonra görüşürüz", "kendine iyi bak" gibi onlarca, yüzlerce deyimi dilimize dâhil etmişiz. Dolayısıyla aydın, emperyalizmin her türlüsüne karşı olduğu gibi kültür emperyalizminin de karşısında olmalıdır.

Son yüzyıl Türk aydını, milletinin ufkunu açacağına ufkunu daraltmaktan başka bir fonksiyon icra etmemiştir. Hayatı, bazı ideolojilerin peşine körü körüne takılmakla geçince milli ve milletlerarası seviyede ne fen ve teknik ne de beşeri ve kültürel sahada bir şey üretememiştir.

AB ile ilişkiler bizde Batılılaşma sürecinin bir parçası olarak gelişmiştir. Ekonomik bir dayanışma amacı ve pratiğiyle ortaya çıkan AB, sonradan iktisadi, siyasi ve kültürel bir birlikteliğe dönüşmüştür. Zaman içerisinde güzel ilkeler geliştirmiştir

AB ile ilişkiler bizde Batılılaşma sürecinin bir parçası olarak gelişmiştir. Ekonomik bir dayanışma amacı ve pratiğiyle ortaya çıkan AB, sonradan iktisadi, siyasi ve kültürel bir birlikteliğe dönüşmüştür. Zaman içerisinde güzel ilkeler geliştirmiştir.

Avrupa Birliğindekiler çok kültürlülük, insan hakları, birlikte yaşama gibi pek çok hususta belli standartlar geliştirerek yeni bir medeniyet kurdular. Biz ise çok kültürlülük, insan haklarına saygı, tabiatla bütünleşme, çevreye duyarlılık, şehirleşme konularında bir standart geliştiremedik. İnsanları kırsaldan koparıp kentlerde tabiatın olmadığı beton kutulara tıkamayı medenileşme diye insanımıza yutturduk.

Her ne kadar eleştirilecek bazı yönleri olsa da AB, çoğu yönüyle örnek alınacak bir projedir. Bizim aydınımız AB konusunda taraf olmak ya da karşı olmak şeklinde bir taraf olmuştur. Bu durum da karşı tarafı karalamak ya da hain ilan etmek şeklinde gelişmiştir.

Aydınımız, AB benzeri bir proje ve pratik geliştiremediği gibi mevcut projeye ülkemizi kendi değerlerimizle uyum sağlatmakta da pek başarılı olamamıştır.

AB ile ilişkilerin sağlıklı bir zemine oturmasında aydınların etkisi elbette önemlidir. AB'nin ne getirip ne götürdüğünü (götürebileceğini) topluma tüm yönleriyle anlatması gerektiği gibi bize uymayan konularda neler yapmamız gerektiği konusunda da karşı projeler geliştirmesi lazımdır. Aydınımızın önemli bir kısmı AB'nin projelerinde senaryo yazarı ya da yönetmen olmadığından verilen rolü oynayan bir figürandır. Hatta bir aydına yakışmayan çıkar ilişkileri onun düşünce ve hareket kabiliyetlerini alabildiğince sınırlandırmaktadır.

Kendimize mahsus projeler geliştiremediğimiz içindir ki Avrupa'da ne varsa sorgusuz sualsiz almak hayatın bir parçası, hakikati haline gelmiştir. Hal böyle olunca da mesela en uzun süre iktidarda kalan muhafazakâr hükümet zamanında bile millî, manevî ve ailevî değerler zayıflamaktadır. Alkol ve uyuşturucu tüketimi, boşanmalar artmakta; 10 yıl önce ne olduğunu bilmediğimiz "boyfriend-girlfriend hayatı"

Prof. Dr. Hakan Taşdemir
Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözüm Mekanizmaları ve Aydınlar

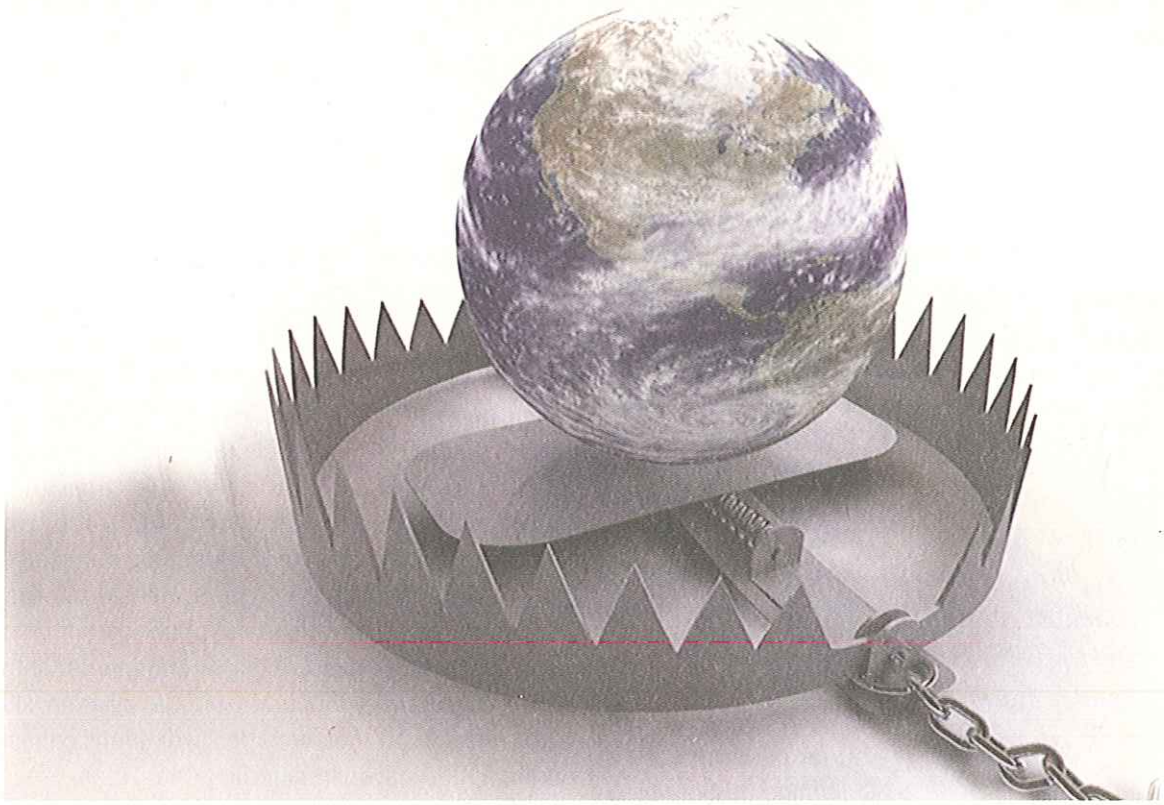
Uluslararası ilişkiler, dostluk temelinde işlemektedir. Buna karşılık uluslararası ilişkilerde uyuşmazlık ve anlaşmazlıklar da ortaya çıkmaktadır. Uluslararası uyuşmazlıklar genel olarak hukuki ve siyasi uyuşmazlık olarak ikiye ayrılmaktadır. Hukuki uyuşmazlıklar bir uluslararası antlaşmanın uygulanması, yorumlanması veya uluslararası hukuku ilgilendiren herhangi bir konuda çıkan uyuşmazlıklardır.

Güvenlik Konseyi'nin bir uyuşmazlığın çözümüne ilişkin harekete geçebilmesi için gereken koşul, ilgili sorunun özü itibariyle bir devletin "ulusal yetkisi" içinde bulunan bir sorun olmamasıdır

Siyasi nitelikteki uyuşmazlıklar ise uluslararası hukukun düzenlemediği bir konuda görülen ya da devletlerin yaşamsal konularına ilişkin olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklardır. Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından başlıca sorumlu olan bir örgüttür. Bu bağlamda BM, ilk olarak, ilkelerinin sayıldığı md. 2/3'te devletlere uluslararası uyuşmazlıkların barışı ve adaleti tehlikeye atmayacak şekilde barışçıl yollarla çözme yükümlülüğünü getirmektedir. Yine md.2/4'te ise devletlere, uluslararası ilişkilerinde amir bir kural olan "kuvvet kullanma yasağı" getirmektedir.

BM Antlaşması'nın VI. Bölümü ise uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüne ilişkindir. Antlaşmanın 33/1. maddesi üye devletlere uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek uyuşmazlıklarını barışçı yollarla çözmesi gerektiğini belirttikten sonra başlıca çözüm yolları olarak şunları saymaktadır: Görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, hakemlik, yargı, bölgesel örgütlere ve anlaşmalara başvurma ya da tarafların kendilerinin seçeceği başka barışçı yollar.

Görüldüğü gibi barışçı çözüm yollarının birinci kısmını "diplomatik çözüm yolları" ikinci kısmını ise "hukuki çözüm yolları" oluşturmaktadır. Uluslararası örgütler çerçevesindeki çözüm yolları kapsamında BM'nin yanında AGİT gibi bölgesel örgütlerin barışçı çözüm faaliyetleri ile karşılaşılır. Devletler bu barışçı çözüm yolları arasında dilediğini seçme özgürlüğüne sahip bulunmaktadırlar. BM Örgütü'nün uyuşmazlıkların barışçıl

yollarla çözümü konusunda doğrudan bir takım yetkileri bulunmaktadır. Barış ve güvenliğin korunmasından başlıca sorumlu organ olan Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder mahiyetteki uyuşmazlıkları ele alabilmektedir.

Ancak Güvenlik Konseyi'nin bir uyuşmazlığın çözümüne ilişkin harekete geçebilmesi için gereken koşul, ilgili sorunun özü itibariyle bir devletin "ulusal yetkisi" içinde bulunan bir sorun olmamasıdır. Güvenlik Konseyi tarafları uyuşmazlıkları md. 33/1'de belirtilen yollarla çözmeye davet edebileceği gibi kendisi uyuşmazlığın seyrini de göz önünde bulundurarak somut bir çözüm usulü tavsiye edebilir. Bazen Güvenlik Konseyi soruşturma komisyonu kurma yoluna da gitmektedir. Güvenlik Konseyi'nin soruşturma açma konusundaki kararı bağlayıcıdır.

BM Örgütü'nün ana organlarından bir diğeri olan Genel Kurul da bir takım uyuşmazlıkların çözümüne katılabilmektedir. Genel Kurul her türlü uyuşmazlık hakkında Güvenlik Konseyi'ne tavsiyede bulunabilmekte veya Konsey'in dikkatini çekebilmektedir. Uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözümünde bir diğer önemli aktör ise BM Genel Sekreteri'dir. BM Genel Sekreteri de uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokabilecek her konuyu Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunma yetkisine sahiptir. Genel Sekreter'in bu girişimi üzerine Güvenlik Konseyi gerekli görürse bir soruşturma açabilir.Uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde diplomatik çözüm yolları yanındaki diğer yol "hukuki çözüm yolları"dır.

Hukuki çözüm yolları kapsamında "uluslararası hakemlik" ve "uluslararası yargı" yer alır. Uluslararası yargı

Gerek uluslararası uyuşmazlıklar gerekse dış müdahaleye açık iç uyuşmazlıklar aydınları ilgilendirebilmektedir. Zira dostça girişim, arabuluculuk vb diplomatik çabalarda, siyaset adamı nitelikli aydınlar rol almaktadırlar

ve hakemlik ihtiyaridir/seçimliktir yani tarafların istek ve iradesine bağlıdır. Buna karşılık hukuki çözüm yollarına gidilmesi kabul edildiği takdirde bu organların kararları taraflar için bağlayıcıdır. Ayrıca uluslararası hakemlik ve yargı organları bağımsız birimlerdir. Dikkat çekilmesi gereken bir husus devletlerin içerisinde olan uyuşmazlık ve çatışmaların durumudur. "İç işlerine karışmama ilkesi" dolayısıyla başlangıçta bu tür olaylar devletlerin iç işi sayılıyordu ve mutlak dokunulmazlık tanınıyordu. Geçen zaman içinde bu tür olayların bazıları bakımından ilke yumuşatılmıştır.İnsan hayatını tehdit eden ve kitlesel ölümlere yol açan/açabilecek olan iç uyuşmazlıklar sadece o devletin sorunu olmaktan çıkabilmektedir. Bu tür sorunlara uluslararası toplum müdahil olabilmektedir.

İnsan hakları konuları ,sivil toplum kuruluşları, yardım kuruluşları, insan hakları örgütleri gibi sivil inisiyatifler ve bunların içerisindeki aktivistler tarafından da takip edilirler. Bunun sonucunda bu tür uyuşmazlıkların/sorunların çözümünde aydınların çabası önemli rol oynayabilmektedir

Dış müdahaleye imkân veren başlıca iki neden kabul edilmektedir:

1. İnsani müdahale (humanitarian intervention).

2. İnsan hakları.

Son söz olarak, gerek uluslararası uyuşmazlıklar gerekse dış müdahaleye açık iç uyuşmazlıklar aydınları ilgilendirebilmektedir. Zira dostça girişim, arabuluculuk vb diplomatik çabalarda, siyaset adamı nitelikli aydınlar rol almaktadırlar. İnsani müdahale ve insan hakları konuları ise sivil toplum kuruluşları, yardım kuruluşları, insan hakları örgütleri gibi sivil inisiyatifler ve bunların içerisinde yer alan aktivistler tarafından da takip edilirler. Bunun sonucunda bu tür uyuşmazlıkların/sorunların çözümünde aydınların çabası önemli rol oynayabilmektedir.

İbrahim Demirkan
Eğitimci - Yönetmen

Sosyal Medyanın Dayatması ve Aydın

Aydınlara, ulemaya ve sanatçılara neden ihtiyaç duyarız? Hayatımızın kimi dönemlerinde içinden çıkamadığımız sorunlarımıza çözüm ürettikleri için mi? Yoksa onların 'çok bilmelerinin' dışa vurduğu karizmatik duruşlarından mı?

Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz, 18.yüzyıla kadar dünyanın herhangi bir yerinde baş gösteren bir kriz, sadece zuhur ettiği yeri etkiliyordu. Günümüz dünyasında ise ortaya çıkan bir sorun, kısa bir süre içinde global bir hale gelmekte ve bütün insanlığı etkisi altına alabilmektedir. Bu tablo karşısında, 'günümüz aydınlarının işlevi ne olmalıdır?' sorusunu yöneltmemiz yerinde olacaktır.

Dünya genelinde aydın, İslam ülkelerinde ise aydın-ulema karşılaştırmasıyla sorgulanan bu sınıfın, yerel ya da küresel sorunların çözümüne nasıl bir etki yapacakları hep tartışılmıştır.

Günümüz dünyasında hızla gelişen teknoloji sayesinde, eski alışkanlıkların yerini yeni modellere ve iletişim biçimlerine bıraktığına şahit oluyoruz.

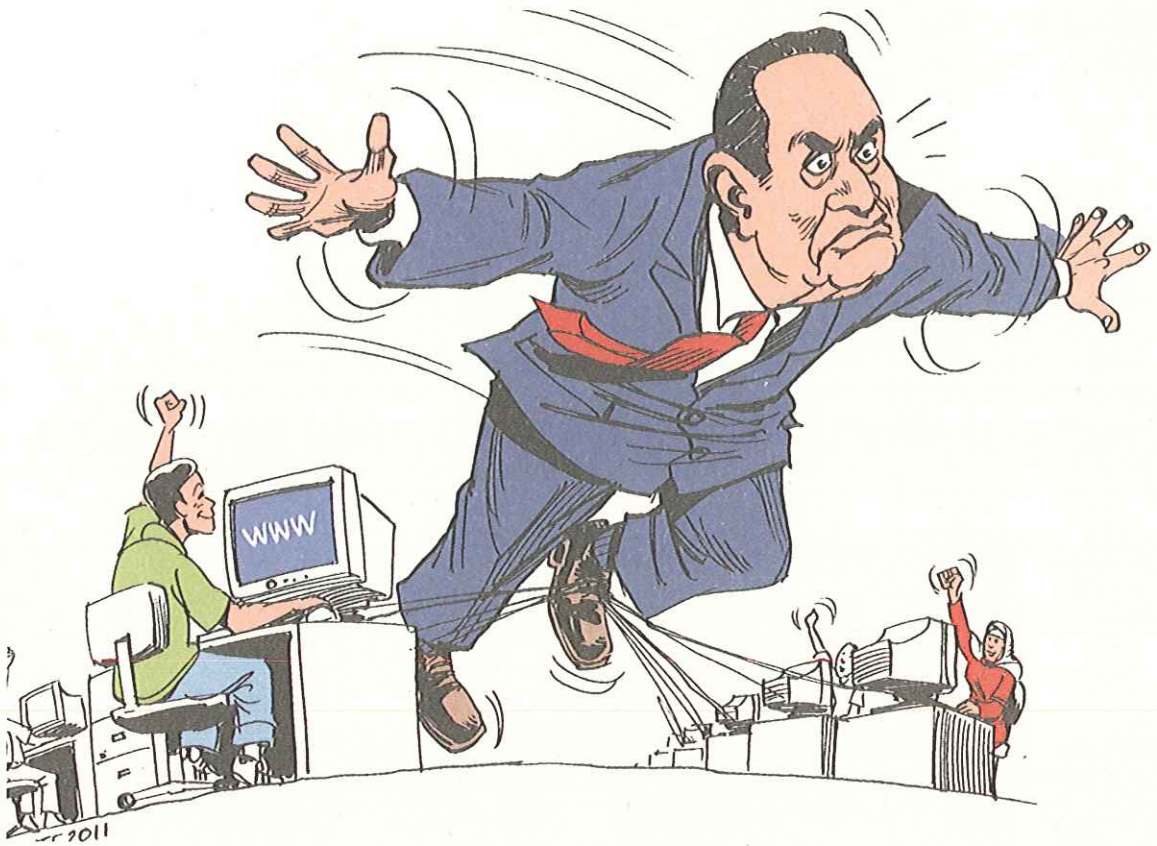
Son yüzyılda Türkiye'de laikliğin, dünyada ise sosyalizm ve kapitalizm temelli dünyevileşme kasırgasının, geride bıraktığı yaralar sarılmaya çalışılıyor. Bu atmosferden kurtulamayan laik ve pozitivist aydınları içine alan çaresizlik, İslam aydınlarını da kapsamaktadır.

Eğer bu sınıflar da çözüm noktasında yetersiz kalırlarsa, bu sefer de 'toplum karşılaştığı tehlike karşısında nereye sığınacak?' sorusu gündeme geliyor.

İletişim teknolojisinin sağlamış olduğu imkanlar doğrultusunda oluşturulan sanal alem ya da sosyal medya olarak tanımlanan bu alan, yeni bir sığınak yeri gibi gözüküyor.

Zira yakın bir zaman önce Ortadoğu'da yaşananlar, sosyal medyanın gücünü, yapabileceklerini âdete bütün dünyaya göster-

Yakın bir zaman önce Ortadoğu'da yaşananlar, sosyal medyanın gücünü, yapabileceklerini âdete bütün dünyaya gösterdi. Milyonları aynı anda Tahrir Meydanı'nda tek vücut olmaya davet eden muhaliflerin en güçlü silahının facebook ve twitter olduğunu hatırlatalım

Artık sosyal medyayla birlikte yaşanan dönüşüm, bireyleri sürünün bir parçası olmaktan çıkartmış, hayatın her alanında söz söyleyen ve sözlerini de Wall Street işgali gibi ekonomik sömürüye karşı koymak amacıyla yaptıkları gösteriler ile dünyaya yayılabilmişlerdir

di. Milyonları aynı anda Tahrir Meydanı'nda tek vücut olmaya davet eden muhaliflerin en güçlü silahının facebook ve twitter olduğunu hatırlatalım. Yaşadıkları insanlık dışı muameleleri, diktatörlerin katı uygulamalarına rağmen söz konusu sanal âlemde paylaşarak, dünyanın bütün dikkatini üzerine çeken Libyalı muhaliflerin de aynı araçlarla sonuca gittiğini söyleyebiliriz. Özellikle Arap Baharı adı verilen süreçte, kitleleri harekete geçiren bu olgunun yenidünya düzenine hâkim olmaya çalışan güçlerin de dikkatini çektiğini görüyoruz. Zira bu güçlerin, sosyal medya alanında da söz sahibi olabilmek için her türlü mücadeleyi verdiklerini görüyoruz.

Sosyal medyanın böylesine etkili oluşunu iki nedene bağlayabiliriz: Birincisi, esaret döneminden özgürlük dönemine geçen insanların, katılımcı ve kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri bir alan bulmuş olmaları, ikincisi ise ulema ve aydınların fikirlerinin, dünyayı anlamlandıracak ve sorunları çözecek kadar kuşatıcı olamadığının farkına varan insanların, artık kolektif akla ve bilince önem vermeleri.

İnternet üzerinden oluşan bu örgütlenme bilinci ya da şekli, her ne kadar sanal olarak tanımlansa da etkisinin gerçekliği, yadsınamayacak kadar çok örnekleriyle ortada duruyor.

Ünlü filozof Martin Heidegger, (1889-1976) 23 Eylül 1966'da Der Spiegel'e yaptığı mülakatta kendisine "Yardımı filozoflardan umuyoruz, tabii sadece dolaylı yollardan olsa da bir yardım. Ve şimdi duyduğumuz; 'size yardım edemem' sözüdür' sorusuna karşılık 'Görebildiğim kadarıyla tek bir fert düşünceden hareketle pratik talimatlar verecek kadar dünyayı topyekûn bir şekilde kavrayabilecek durumda değildir" şeklinde

cevap verdiğinde, dünyayı anlamlandırmada ve pratik tavsiyelerde tek kişinin felsefi çıkarımlarının yeterli olamayacağını vurgular.

İslam'da ise özellikle yönetim anlamında, "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere ve sizden olan ulû'lemre (buyruk sahiplerine) itaat ediniz' ayetinde geçen 'ulul emrin' çoğul gelmesinin kolektif akla dayanan, kolektif bir yönetime işaret ettiğini söyleyebiliriz. Bu heyet, umera (Amirler, İdareciler) ve ulemadan oluşabilir. Hz. Muhammed, (s.a.v) vahye muhatap olduğu halde, Uhud Savaşı öncesi 'düşmanı Medine'de karşılamak istemesine rağmen sahabelerin isteği üzerine, düşmanı şehrin dışında karşılama kararına onay vermiştir.

Ancak savaşta, başta Peygamberimizin amcası Hz Hamza olmak üzere onlarca şehit verilir. Sonrasında inen ayet, Resulullah'ın (s.a.v) şahsında müminlere şöyle der: "Sen (o zaman), sırf Allah'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın; onlar, senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları sen bağışla, onlar için Allah'tan mağfiret dile. (Yapacağın) işlerde onlara da danış, bir kere de azmettin mi artık Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever." (Al-İ İmran, 159)

'Ulemanın reyi ve fikri, Kuran ve sünnet gibi iki kutsal kaynağa dayandığı halde önemini yitiriyor mu?' sorusuna verilecek cevap da burada gizlidir: İnananlarla bir şey paylaşmadan yapılacak emrivakiler ve dayatmaların artık yaşama şansı yok. vNitekim yüzyılımızın İslam düşüncesinin en etkin isimlerden sürekli tek adam yönetimleriyle mücadele eden Bediüzzaman Said Nursi de "Evet, nasıl ki nev-i beşerdeki telâhuk-u efkâr unvanı altında asırlar ve zamanların tarih vasıtasıyla birbiriyle meşvereti, bütün beşeriyetin terakkiyâtı ve fünûnun esası olduğu gibi en büyük kıt'a olan Asya'nın en geri kalmasının bir sebebi, o şûrâ-yı hakikiyeyi yapmamasıdır. Asya kıt'asının ve istikbalinin keşşafı ve miftahı şûrâdır." (Hutbe-i Şamiye) 6 Nisan 1911'de Şam'da Emeviye Camii'nde verdiği bu hutbede, sosyal medya ile patlayan Arap Baharı'nı o tarihlerde tarif eden bir açıklama yapar: "Yani, nasıl fertler birbiriyle meşveret eder; taifeler, kıt'alar dahi o şûrâyı yapmaları lâzımdır ki üç yüz, belki dört yüz milyon İslâm'ın ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdatların kayıtlarını, zincirlerini açacak, dağıtacak, meşveret-i şer'iye ile şehamet ve şefkat-i imaniyeden tevellüd eden hürriyet-i şer'iyedir ki o hürriyet-i şer'iye, âdâb-ı şer'iye ile süslenip garp medeniyet-i sefihanesindeki seyyiatı atmaktır."

Bediüzzaman, İşaratül İcaz adlı tefsirini tamamlayamamış ve "Bahtiyar bir heyet öyle bir tefsir-i Kur'ani yazsın" diyerek, bir bütün halinde çalışmanın önemine vurgu yapmıştır. Öyle ki onun "Fert dâhi de olsa, cemaatin ferd-i mânevîsine karşı sivrisinek kadar kalır" dedikten sonra bir şeyhülislamın fetvasını bile kamuoyuna arz etmesi gerektiğini, ümmetle paylaşıp onayını aldıktan sonra geçerli olabileceğini ifade eder. Yine aynı eserinde, "Her müstaid, çendan içtihat edebilir. Lâkin içtihadı o vakit düsturü'l-amel olur ki bir nevi icmâ veya cumhurun tasdikine iktiran ede. Böyle bir şeyhülislâm mânen bu sırra mazhar olur. Şeriat-ı garrâda daima icmâ ve rey-i cumhur medâr-ı fetva olduğu gibi şimdi de fevzâ-i ârâ için böyle bir faysala lüzum-u kat'î vardır." ifadesiyle belirtir.

Kitle iletişim araçlarını elinde bulunduranların fikir üretim araçlarını da elinde bulundurduğu günleri yaşıyoruz. Ulema ya da aydın, kendileri de dahil olmak üzere seçkin sınıflara değil, kitlelerin değer yargıları doğrultusunda söylem geliştirdikleri zaman fikirlerini ve varlıklarını devam ettirebileceklerdir.

Oscarlı Yönetmen Steven Soderbergh'in yönettiği 1991 yapımı Franz Kafka'nın hayatını anlattığı 'Kafka' filmindeki şu diyalogun artık geçersiz olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz: "Bu yüzsüz kitle, hesap sormaya geldiğinde ne diyeceksin? Ne cevap verebilirsin? Halkı kontrol etmek, bireyi kontrol etmekten daha kolaydır." Burada açıkça anlaşılıyor ki Batı mantalitesinin bile sosyal medyayla birlikte şekillenmeye başlayan yeni dünya düze-

niyle ilgili yapacağı açıklamaları zayıf kalacaktır.

Artık sosyal medyayla birlikte yaşanan dönüşüm, bireyleri sürünün bir parçası olmaktan çıkartmış, hayatın her alanında söz söyleyen ve sözlerini de Wall Street işgali gibi ekonomik sömürüye karşı koymak amacıyla yaptıkları gösteriler ile dünyaya yayılabilmişlerdir. ('Wall Street'i İşgal Et' hareketi yayılıyor' http://yenisafak.com.tr/televizyon-haber/wall-streeti-isgal-et-hareketi-yayiliyor-30.11.2011-353209).

Kitleleri ne yüceltmek ne de çoğunluğun despotizmine teslim olmamak gerekiyor. Ancak demokrasilerde çoğunluğun sözü geçerlidir, aynı zamanda azınlığın hukukunu da korunması esastır. İşte ulema ve aydınlar, fikirleriyle bu türden problemlerin çözülmesine katkıda bulunabilirler.

Günümüz dünyasının insanları, sorunların çözümünde tek sesliliği kabul etmedikleri gibi şahısların keyfine bırakılmış bir dünya düzenini de reddediyor. Bir başka ifadeyle kitleleri razı etmeyen fikir ve düşünce örgüleri, sorunların çözüm sürecinde kendisine yer bulmamaktadır. Gerek Batı'nın gerekse İslam kaynaklarına dayanarak oluşturulan söylemlerin kendilerini gözden geçirmeleri gerekiyor.

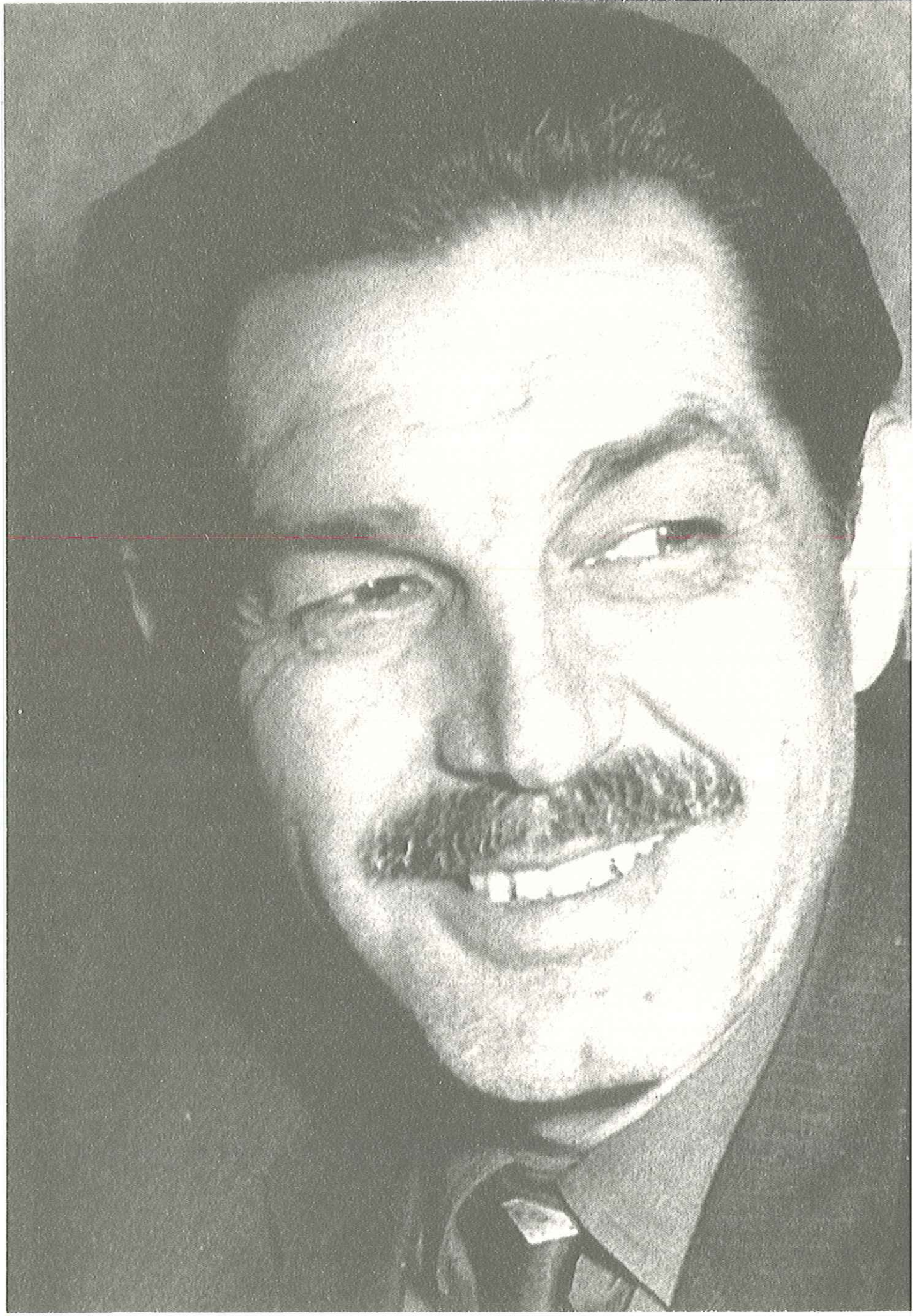
Metinleri, ilham alınan kişileri doğru okumak kadar olaylara ve hadiselere de doğru yerden bakmak gerekiyor. Artık söylenen her söz, ya eleştirilerek ya da desteklenerek karşılık bulmaktadır. Kitle iletişim araçlarını elinde bulunduranların fikir üretim araçlarını da elinde bulundurduğu günleri yaşıyoruz. Ulema ya da aydın, kendileri de dahil olmak üzere seçkin sınıflara değil, kitlelerin değer yargıları doğrultusunda söylem geliştirdikleri zaman fikirlerini ve varlıklarını devam ettirebileceklerdir.

Recep GARİP
Yazar

Aydın ve Aksiyon Adamı Olarak Mehmet Akif İnan

İnanmış insan olmak, dava adamı olmakla da eş değerdir. Öyle olmalıdır. Dava adamlarının inançları doğrultusundaki eylemleri onların düşüncelerinin de benimsenmesini sağlar. Düşün hayatı aynı zamanda felsefi bir hayattır. Düşüncenin, hayatı şekillendirmesi beklenir. Bir fikrin, bir hareketin, bir ideolojinin, bir davanın ya da bir aksiyon adamının bütün hareketleri dikkatlice toplum tarafından takip edilir. Düşünce yaşanıldıkça kıymetlenir. Fikir yaşanıldıkça hayatı anlamlı kılar. Dava adamlarının her bir hareketi, toplumun atan nabzına ayarlıdır. Edebiyatçıların, düşünce ustalarının, şair ve felsefecilerin üstlendiği görev, toplumsal kazanımlar, açılımlar ve değerler manzumesinin oluşmasıdır. Bu nedenledir ki bir edebiyatçı özgün ve özgür olmalıdır. Özgün olmalıdır, çünkü özgünlük, kendisine özgü halleriyle toplumsal müdahalelere ışık tutmakla, yol göstermekle, toplumu eğitmekle de ödevlidir. Özgür olmalıdır, çünkü sözü özelleştirmenin, kıymetlendirmenin, kalıcı kılmanın yolu özgürlüktür. Özgür olamayan, özgün de olamaz. Bu nedenledir ki toplumsal öncülerin her dönemde bir başka muştuyla, bir başka aşkla ve bir başka haykırışla seslendikleri görülür. Son yüzyılın önemli öncülerinden olan Mehmet Akif Ersoy, Bediuzzaman Said Nursi, Necip Fazıl Kısakürek, Osman Yüksel Serdengeçti, Mustafa Yazgan, Şule Yüksel Şenler, Emine Şenlikoğlu, Haluk Nur Baki, Mehmet Akif İnan gibi isimler göze çarpmaktadır. Bu isimler; yaptıklarıyla, yazdıklarıyla, savunduklarıyla ve konferanslarıyla dikkat çektikleri için öne çıkmışlardır. Toplumların devraldığı edebiyat birikimi, kimi zaman geleneklerle, kimi zaman dergâh yapısıyla (tasavvufi mekânlarla), kimi zaman öncü aksiyoner ve düşünce sahipleriyle, zaman zaman da dergilerle, mekteplerle, atölyelerle sürmektedir. Necip Fazıl'dan devraldığımız bir dava anlayışının en zirve ismi aynı zamanda Üstadın talebesi ve yol arkadaşı olan Akif İnan'dır. Akıncıların yüzyıllar öncesindeki hareketliliğiyle toplumsal değişimin de adresi olan, belirleyicisi olan bu tür isimler inancın, ahlakın, edebiya-

Bulunduğu ortamda hep işaret edilen, izlenen, dinlenen oldu. Lise yıllarındaki başkaldırı tavrı hayatı boyunca sürdü. Divan edebiyatına olan düşkünlüğü, şiirini ve hayatını süsledi. Aydın kimliğinin oluşmasında ailenin, yaşadığı evin, mahallenin ve şehrin önemli olduğunu Akif İnan'da görmek mümkündü

tın, düşüncenin de namusu haline gelmişlerdir. Toplumun önünde yürüyen bu dev isimler, toplumların hafızasıyla birlikte ruh terbiyesine, düşüncelerinin bir medeniyet belirleyicisi olmasına, ideologluk oluşturmuşlardır. Toplumu uyaran ve uyandıran konferansları, aynı zaman da şiirin de gelişmesine, inancın yaşanılır hale dönüşmesine de yol açmıştır. Toplum adına çekilebilecek her türlü sancıyı, sıkıntıyı, hapsi göze alarak halkın sesi, nefesi ve geleceği olmuşlardır. Kullandıkları dilden hayata bakışlarına, giydikleri elbiselerden tavır alışlarına kadar her halleri örnek olmuştur. Takip edilen, aranan, izlenen insanlar olmak, aynı zamanda bir anlayışın, bir inancın temsilciliğinde edebiyatın edeple yapılabileceğine örneklik teşkil etmek önemlidir.

Rahmetli Mehmet Akif İnan bu örnek şahsiyetlerden biridir. Bulunduğu ortamda hep işaret edilen, izlenen, dinlenen oldu. Lise yıllarındaki başkaldırı tavrı hayatı boyunca sürdü. Divan edebiyatına olan düşkünlüğü, şiirini ve hayatını süsledi. Aydın kimliğinin oluşmasında ailenin, yaşadığı evin, mahallenin ve şehrin önemli olduğunu Akif İnan'da görmek mümkündü. Onda şiir hayattı. Var oluşun sırrına ermenin yoluydu şiir. Aydın, topluma yol gösterendi. Kendi iç dünyasındaki aydınlık ve berraklığın, inanç ve düşüncenin oluşmasında etkiliydi. İçinde taşıdığı dünya bir medeniyetin varlığıydı.

Aydın sorumluluğuyla toplumsal olaylara karşı duyarlı, tepki konulacaksa asla geri adım atmadan tepki koymasını bilen, çevresindeki yaş gurubunun hep bir adım önünde duran bir şahsiyetti. Şanlı Urfa'dan Kahraman Maraş'a giden Mehmet Akif İnan, aynı lisede birlikte okudukları Cahit Zarifoğlu, Alaaddin ve Rasim Özdenören onların ağabey dedikleri Nuri Pakdil'le birlikte bir medeniyet havzasını belirlediler. Bu beraberlik bir ömrün de beraberliğini getirdi. Artık topluma söyleyecek sözleri vardı ve bir ekip halindeydiler. Edebiyat ve Mavera dergilerini çıkardılar. Şiir ahlaktı. Şiir edepti. Birlikte olduğu arkadaşlarından farkı, divana daha yakın, daha yatkın ve şiiri kendine özgü haliyle divanın takipçisiydi. Akif İnan, bir toplum adamıydı. Yaşadığı şehrin kültüründen aldığı ilhamla oturup kalkmayı, bağlı kalmayı, kadim bir anlayışla olmayı her haliyle temsil ediyordu. Aşağıdaki iki beyitte hem divana yaslanışını, hem şiiri yakalayış ustalığını görüyoruz. Ayrıca bir gaye insan fotoğrafıyla da nasıl olunması gerektiğini bize gösteriyor.

Her eylem yeniden diriltir beni

Nehirler düşlerim göl kenarında

Doğ ey güneş erit taştan adamı

Ve kurut taşları diken elleri

Her bir eylemin anlamını kavramak için idealist olmak gerekiyor. Her eylem sorumluluk istiyor çünkü. Eylemlerimizle kimlik sahibi oluyoruz. Her eylemin yeni bir nefes gibi diriltici olduğu asla göz ardı edilemez. Bunu bilen Akif İnan, hem edebiyat çevresinde hem diğer sivil gruplarda konuşmalar yapıyor, onların duyarlılıklarını artırmakla kalmıyor birlik ve beraberlik içinde alınması gereken hakların alınabileceğini öğretiyordu. Özgürlüklerin vazgeçilmez unsuru olan hakların alınması için örgütlü hareket etmek gerekiyordu.

Felsefi anlayış, aslında kul hakkının yaşarken idrakidir. Bu idrakin insanı, insanca ve hakça yaşamayı "kendisi için arzu ettiğini kardeşleri için de arzu etmenin" öğretilmesidir. Hak haktır ve bu hak verilmedikçe zorla alınması mecburiyeti vardır

Şair ve mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu büyük doğucudur. Onun içerde müebbet hapis yattığını bu gün bilse ve aramızda olsaydı eğer, onun özgürlüğü için, bir şairin ve fikir adamının özgürlüğü için elinden geleni mutlaka yapardı. Bu nedenle eylemleriyle toplumu ayağa kaldıracak bir üslup, toparlayıcı bir karakter, edebi bir başkaldırı olmasa da toplumun uyanışına çaba harcanılmış bir ömür, bizi ilgilendirmektedir. Kalemi oldukça güçlü olmasına rağmen fazla yazmadı. Yazdıkları ve konuştuklarıyla kendi kozasını örmeyi, ahret azığını giderek ikmal etme gayreti, birlikte olduğu bütün kesimleri etkiledi. Şiiri, kendine özgü güçlülüğünün yanında iyi şiir

okuyan ve hatiplikte şiir gibi konuşan bir aydın, bir lider, bir ağabey ve önderdi. Aydın duruşu normal insanların duruşundan elbette farklıydı. Bu nedenle giyimindeki asalet kendisiyle müsemma denilecek düzeyde belirleyici, boyalı ve cilalı ayakkabı ile kravatın tamamlayıcı unsuru hep dikkat çekiciydi. Nazif Gürdoğan, Akif İnan'ın kalemindeki güçlülük ve etkileyicilik için şöyle söylüyor; "Kalemin avuçları bu kadar yaktığı, parmaklara diken gibi battığı çok az olmuştur". Uzun yıllar öğretmenlik yapan Akif İnan, bir ara ellerinden alınan ilim adamlığı sonrasında hakların alınabilmesi için bütün Türkiye'yi dolaşma aşkıyla yanıp kavrularak kurduğu sendika faaliyetleriyle memurların, öğretmenlerin umudu olmuştur. Kimsenin aklından geçmeyen bir hak alışın en önemli sivil yapısını kendi kuşağı içerisinde imkânsızlıkları elinin tersiyle iterek kurmuştur. Kurduğu yıllarda kimsenin ilgi göstermemesinden asla yılmayan idealist bir mümin, şair ve toplum adamıdır. Yaşamış olsaydı bu gün en büyük sendikanın kurucu genel başkanı olma sıfatıyla mutluluk gözyaşlarıyla, dualarıyla yol göstericiliği sürecekti. Yaptıklarıyla ufuklar açan, konuşmalarıyla hayata felsefi bakan şair ve edebiyatçı, aynı zamanda baba, ağabey, kalender bir derviştir. Öyle şiirleri, konuşmaları vardır ki uyanık olmaya mecburuz dedirtmektedir. Mesele, bireyin hakkı olduğu kadar adaletin, hukukun üstünlüğünün sağlanmasıdır.

Hayatı boyunca öğrenmeyi, öğretmeyi ve yazmayı sürdürdü. Öğrendiklerini öğretirken büyük kalabalıklarla salonlarda tarihi kadimin şanlı akıncılarından bir akıncı kimliğiyle kimi zaman bir Yunus, kimi zaman bir Mevlana ve kimi zaman bir Necip Fazılı hissetmemek mümkün değildi

Buradaki felsefi anlayış, aslında kul hakkının yaşarken idrakidir. Bu idrakin insanı, insanca ve hakça yaşamayı "kendisi için arzu ettiğini kardeşleri için de arzu etmenin" öğretilmesidir. Hak haktır ve bu hak verilmedikçe zorla alınması mecburiyeti vardır. Mesele, hiç kimsenin hiç kim-

seyi köleleştirmeye, haklarını ihlal etmeye hakkı yoktur. Anlayış budur. Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan insanı incitmek demek, Allah'ı incitmek demektir. Dolayısıyla bu kadar ince, bu kadar hassa olunan bir iradenin meşrulaştırılmasıyla toplumsal kaynaşmanın, kardeşliğin adaletle sağlanabileceğinin de öğretilmesidir.

Anamı sorarsan büyük doğudur

Batı ki sırtımda paslı bıçaktır

dediğinde kendi medeniyetimize vurgu yapmakla kalmıyor ana ile idealin fotoğrafını veriyordu. Ana yardır, ana vatandır, ana topraktır, ana kurbandır. Candır ana. Büyük doğu bir düşünce, bir fikir mektebi değildir sadece, büyük doğu, inançtır, imandır, İslam'dır, itikattır, adalettir, fikirdir, düşüncedir, şiirdir, coğrafyadır, tarihtir. O nedenle uğraştığı bütün alanlarda insanı merkeze alarak çabalamış, insanı sevdikçe, kardeşliğin, dostluğun geliştiğini görmüştür. Bütünüyle batının eleştirisini en dikkat çekici ifadeyle kullanarak paslı bir bıçak olduğunu vurgulamıştır. Paslı bıçak, ya öldürür ya da felç eder.

Bu durum, dikkate alınması gereken bir durumdur. Dünden kopmadan bir geleneğin devamına dikkatlerimizi çekmek için liseli yıllarında o dönemin şairlerinin yazdıklarından farklı bir şiir yazdığını da idrak eder. Beyitlerindeki vurgu, hiç şüphesiz insanı olanla, rahmani olanı biri biriyle ülfetlemektir. Hak alışın yollarından birisi de cesarettir. Bu cesaret örneğini inandığı ilkelere bağlılığından ödün vermeden yaşamış, yaşadıklarıyla örnek olmuş bir fikir adamı, bir edebiyatçıdır. Mütefekkirliği geçmişten aldığı ilhamdır. Kadim bir geleneğin köklerindeki manevi dokunun giderek zayıflamasını görmüş, gençlerin imanına, istikametine, şiirle, edebiyatla uğraşmasına zeminler oluşturmuştur. Düşünen ve düşündüren yönüyle bir mütefekkirdi. Fikrin namusu, dünün hazinelerine sırt dönmek değil onların birikimleriyle yenilenerek, yeni aşkınlıklar üretmek, yeni muştuları güne uygun düşürerek daha da büyümekti. İnandığı, yaşadığı hayatın ve toprağın korunmasında iman gerekliydi, ihlâs gerekliydi, cesaret gerekliydi, eğitim ve öğretim gerekliydi. İnsanı düzeltmeden hiçbir şeyin düzelmeyeceğine olan inancı, en küçük insan bireyinden en yaşlı insan bireyimize kadar yapacaklarımızın mevcut olduğuna işaret eder, görevlendirmeler yapar, yapılanları sorardı. Sizinle kurduğu ünsiyet, geçici bir talep değil ömürlük bir bağlanış olmalıydı. Hayatı boyunca öğrenmeyi, öğretmeyi ve yazmayı sürdürdü.

Öğrendiklerini öğretirken büyük kalabalıklarla salonlarda tarihi kadimin şanlı akıncılarından bir akıncı kimliğiyle kimi zaman bir Yunus, kimi zaman bir Mevlana ve kimi zaman bir Necip Fazıl hissetmemek mümkün değildi. Büyük kalabalıkların arasındaki fitnelerin iptalini sağlar, duygu selleriyle bireyler arası metafizik bir bağlanışla örgütçülüğü öne çıkardı. Aydın kimliği her anında fark edilir bulunduğu ortamda gözler doğal bir hal ile Mehmet Akif İnan'ın üzerine çevrilirdi. Bütün sözler ondan beklenirdi. Bu yönüyle kuşatıcı bir kültür, dava ve fikir adamının aynı zamanda bir derviş olduğu gözlerimizden kaçmazdı. Tenha Sözler'in Yürek Gazeli şiirinde şöyle seslenir.

Mehmet Akif İnan, bir toplum adamıydı. Yaşadığı şehrin kültüründen aldığı ilhamla oturup kalkmayı, bağlı kalmayı, kadim bir anlayışla olmayı her haliyle temsil ediyordu

Senin hatıranla beni her akşam

Dünyanın kirinden yuyar yüreğim

Burada ki vurgu salt şu anın vurgusu değildir. Algı genel itibariyle bu günden başlayarak ötelerin ötesine ışık tutmak, yol açmak ve bağın vaz geçilmez bir aşk işi olduğunu fark ettirmektir. Hatıralarımızdan uzak değiliz. Geçmişi unutmak mümkün değildir. Geçmiş bizatihi varlık sebebimizdir. O nedenle dünden alınan hatıralar önemlidir. Geçmişte uzatılmış olan el, aslında şu anda bizim var oluşumuzu sağlamış ve bütün hatıralar kapitalist bir dünyadan kurtuluşun yoluna işaret ederek arınmak ve arındırmak istemiştir. Yunus'a öykünerek söyler şiirini;

Doğ Ey Güneş

Her eylem yeniden diriltir beni
Nehirler düşlerim göl kenarında.

Doğ ey güneş erit taştan adamı
Ve kurut taşları diken elleri.

Kurtuluş haberi olsun dünyaya,
Ayırma üstümden bir an gölgeni

Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin
Doğayı çarptıran konumlarına.

Babamın gölgesi koruyor beni
Ah ne güzel şehir bu eski şehir.

Dönüştür ey kalbim bahçeli eve
Anlamı ezen o makinaları.

Bir eteği tutmaz ise

Köle canı satmaz ise

Teneşirde yatmaz ise

Yazık bana vahlar bana

Zor şiir yazan İnan, kalıcı şiiri bulmuştur. Sanki "Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm" der gibidir. Hayatın kutluluğu teneşire hazırlıktır. "Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz" ün hatırlatılmasının talimleri peşinde olan şairimiz için Beşir Atalay söyle söylüyor; "Soy insan, soy şair, soy Urfalı ve Maraşlı ve soy Büyük Doğucu, gönül eri, gönüller dostu, yiğit ve vefalı, vakur ve mütevazı, çoğumuzun "Akif abi"si bir can olan Mehmet Akif İnan", Tenha Sözlerde Sevdiğine;

Gel kovma kapından nolur sevdiğim

Sen ki ne dilersen olur sevdiğim

Bir yanında kalmış huzur sevdiğim,

demektedir.

Doğ Ey Güneş şiirinde ise;

Kurtuluş haberi olsun dünyaya,

Ayırma üstümden bir an gölgeni

Yakarış böyle, ulaşma isteği böyle, istikamet veriş de böyledir. Hayata bakışımızla, yaşantımızın, eylemlerimizle yazıp durduklarımızın ötelere bir hazırlık olduğu vurgusu aydının da bir ödevidir. Geçmişin hazinesinden beslenerek bu günü imar etmek ve geleceğe daha asil yürümektir. Bunun gayretini gördük şairimizde. Edebi üslubun, çekiciliğini gördük. Şiirin soyluluğunu, bitmezliğini ve haykırışını gördük. Tek başına bir anlam taşımadığımızı, bir fikrin, inancın ve davanın etrafında top yekûn olmanın anlamını gördük. Hayatı diri yaşayanların ebedi âleme göçseler bile onların etkilerinin, sözlerinin, eylemlerinin bizi hala kuşattığını Mehmet Akif İnan'da fazlasıyla görüyoruz. Toparlamaya, toplanmaya hala destek vermektedir. Ölüm bu nedenle yok oluş değildir. Kimi insanlar, ölümleriyle, daha çok yaşamayı başarıyor. Onlardan birisi de Akif İnan'dır. Rahmetle, minnetle ve şükranla anıyorum.

Memur-Sen'in Bilimsel, Akademik
ve
Sosyal Hayata Katkısıdır.

www.memursen.org.tr